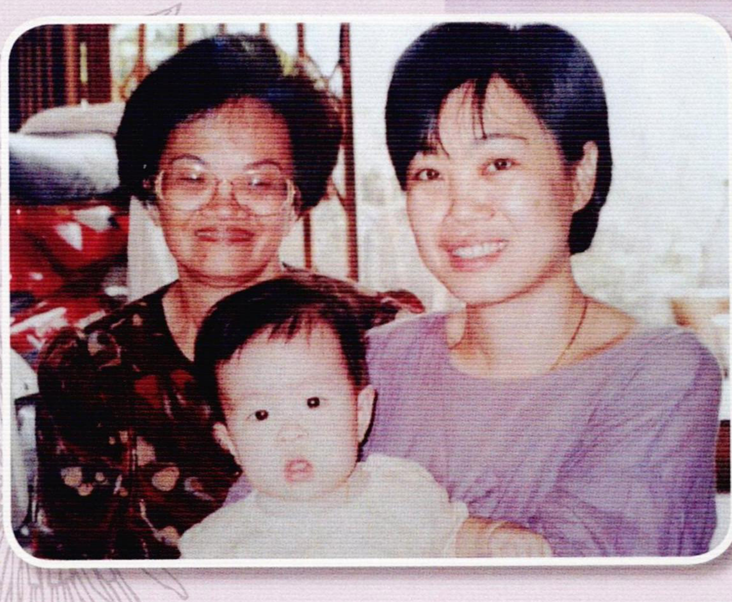
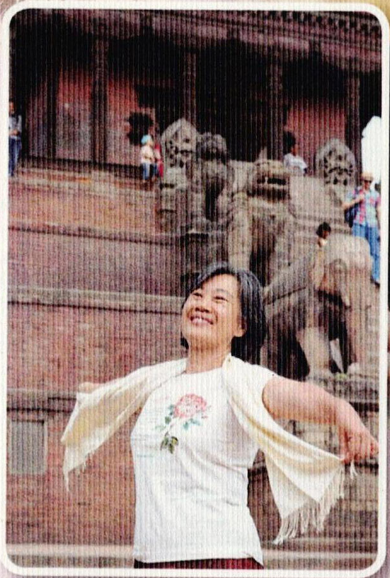
"ราณี"
กลางใจคน

“คิดถึงสุย”

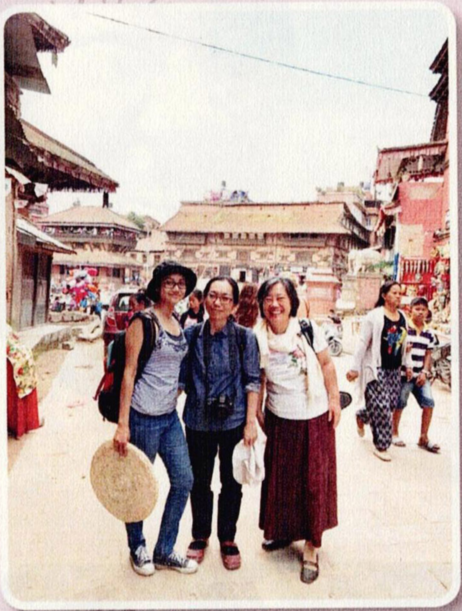

สารบาญ

หน้า

อาลัย พี่สุข แบบอย่างที่ดี แก่น้อง น้อง

เรียนรู้วิถีเพื่อมวลชน
ดำรงตนในสังคมดำรงมั่น
เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่กัน
จากอดีตถึงปัจจุบันมิเปลี่ยนแปลง

หยัดยืนอยู่ข้างประชาชน
คือค่าคนดำเนินมามิเสแสร้ง
เป็นแบบอย่างที่ดีมิร้อนแรง
แต่กล้าแกร่งนำพามาช้านาน

แล้วดวงดาวก็หล่นร่วงไม่บอกกล่าว
ปิดเรื่องราวตำนานเคยขับขาน
มืดมิดดับสนิทนิรันดร์กาล
ปิดตำนานดาวศรัทธากล้าคนดี

คุณราณี หัสรังสี หรือ พี่สุข
ได้คุ้นเคยผูกพันในดิถี
คือผู้นำประสานมิตรในเวที
นำน้องพี่สร้างวิถีที่งดงาม

คือผู้นำพรรคสามัคคี 4 คณะ
เป็นพลังแห่งศรัทธาน่าเกรงขาม
ร่วมทุกข์สุขมิหวั่นไหวในเขตคาม
คือนิยามแห่งศรัทธากล้าแผ่นดิน

สู่สรวงสวรรค์ชั้นฟ้า
บนนภาเสมอหน้ามิผกผิน
เสรีภาพ เสมอภาคในเวคินทร์
เท่าเทียมกันทุกถิ่นมีสุขเทอญ

อิศรา ประชาไท
๗ เมษายน ๒๕๖๑

คุยกับ ราณี หัสสรังสี

เราทำงานมาทั้งหมด ๓๗ ปี ตั้งแต่จบมหาวิทยาลัย แต่เป็นแอคทิวิสต์มาตั้งแต่ก่อน ๑๔ ตุลา เริ่มตั้งแต่ ม.ศ. ๓ รวมแล้ว ๔๐ กว่าปี

เราเจออาจารย์สุภางค์ เมื่อ ๓๐ ปีก่อน อาจารย์ดีใจมาก เพราะมีคนหนุ่มสาวมาเป็นพลังชีวิต เราแปลกใจว่าแกดีใจอะไร เราเป็นแอคทิวิสต์มาแต่เด็ก ตอนนั้นยังไม่เข้าใจคำว่า เยาวชนคือพลัง

ฐานของชีวิต

แม่เราเกิดที่แปดริ้ว แถวตลาดร้อยปี เป็นสาวทอผ้าอยู่ชลบุรี แม่รู้จัก 8 มีนาคม วันสตรีสากล ฉะนั้นที่ที่แม่ทำงานน่าจะมีการจัดตั้งอยู่ เวลาคุยกันเรื่องการเมืองจีนแกก็แลกเปลี่ยนได้ ส่วนพ่อนั่งสำเภามาจากจีน เป็นคนขายผ้า แม่เจอหาบผ้าไปขายที่ชลบุรีตอนแม่อายุยี่สิบเจ็ด

ตอนเด็กเราอยู่ตลาดพลู ซึ่งเป็นชุมชนจีนในสวน บ้านเป็นห้องแถวไม้ แม่ทำอาชีพเย็บเสื้อ แต่ชาวบ้านมาจ้างน้อยเลยเย็บเสื้อโหล แม่เย็บเสื้อโหลจนดึกดื่นมาก เราอยากนอนแล้วแต่แม่ยังต้องทำงานอยู่ ฉะนั้นเราก็เป็นลูกแรงงานนอกระบบ ตอนเด็กแม่จะนุ่งผ้าถุง แต่พ่อไม่ชอบ เพราะมันมีการแบ่งแยกเชื้อชาติที่รุนแรง

ส่วนพ่อสุขภาพไม่ดี กระเพาะไม่ดี เป็นเซลแมนต้องไปต่างจังหวัดบ่อยๆ อยู่บ้านเดือนละสิบวัน เวลาแกอยู่ก็รู้สึกดี อบอุ่น แม่ก็จะทำของกินที่พ่อชอบ เราก็อิจฉานิดๆ แม่จะพูดสิ่งดีๆ ของพ่อให้เราฟัง พ่อก็เป็นฮีโร่ของเรา พ่อสอนวิธีดูผลไม้ ดูไม้ สอนเราเหมือนเด็กผู้ชายเลย เราเป็นลูกสาวคนเดียวของบ้าน น้องชายเกิดตอนเราอายุ ๙ ขวบ อยู่ประถมปลาย ตอนนั้นพ่อไม่มีความหวังว่าจะมีลูกชาย เลยสอนทั้งหมดให้เรา ให้กำลังใจเรา และพูดว่าผู้หญิงก็เก่งได้เหมือนผู้ชาย ตอนนั้นมีหนังมู่หลาน ทำให้เราเห็นว่า เราทำได้เหมือนผู้ชาย สิ่งนี้ส่งผลกับเราลึกๆ

เราเกิดมาไม่สมบูรณ์ ตอนเกิดเราตัวเล็กนิดเดียว น่าเกลียด แม่เลยประคบประหงมมาก ได้กินนมถึงสี่ขวบ ตอนประถมช่วงปิดเทอมจะป่วยบ่อย คงเป็นเพราะไม่ได้เดินไปโรงเรียน ไม่ได้ออกกำลัง แม่ก็พาไปหาหมอแผนปัจจุบันซึ่งจะให้ยาอ่อนๆ ค่ายาก็ไม่แพง

ตอนเด็กพี่เรียนหนังสือจีนที่กงลี้จงซัน ช่วงเด็กเป็นช่วงทองของเรา เราเป็นเด็กเรียนเก่ง น่ารัก ได้รับความรักและความหวังจากชุมชน ตอน ป. ๑-๔ เราได้ที่หนึ่งตลอด ภาษาไทยที่ ๑ เลยได้เป็นหัวหน้าห้อง เราก็ภูมิใจ แต่ภาษาจีนไม่เก่งนะ ชอบฟังครูเล่ามากกว่าสนใจทบทวน พอเราสอบได้ที่หนึ่งก็คิดว่า โตขึ้นจะเป็นหมอ จะได้มาช่วยดูแลคนแถวบ้าน ผู้ใหญ่ที่เป็นหมอจีนแถวรางรถไฟก็ให้เงินพี่ตลอดเวลาสอบได้ดี ตลอดทางชาวบ้านก็ชื่นชมว่าสอบได้ที่หนึ่งใช่ไหม พวกครูก็อยู่แถวบ้าน ตลาดพลูเป็นย่านคนจน เรามีความเป็นหนึ่งเดียวกับชุมชน เจอใครก็ต้องไหว้ ต้องทัก เราสนิทกับเพื่อนบ้านจนเรียกแม่เพื่อนว่า อาแมะ

ครูเป็นสายจัดตั้งของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ตอนอยู่ป. ๔ ครูสอนประวัติศาสตร์จีนเรื่องสงครามฝิ่น เราฟังแล้วเสียใจมาก ทำไมถึงโดนกดขี่ขนาดนั้น เรารู้สึกเยอะกับเรื่องจักรวรรดินิยม ตอนนั้นเราได้อ่านหนังสือ "แด่วัยดรุณ" เป็นหนังสือที่พิมพ์ในฮ่องกง บอกว่า "ชีวิตของเธอคือความหวัง" และพูดว่าเราจะแก่ไปอย่างไร มันสอนชีวทัศน์ทั้งหมดเลย คติจีนจะมีความคิดว่า เยาวชนคือดวงตะวัน เรารู้สึกว่าโลกนี้เป็นของคนหนุ่มสาว ตอนนี้เงยหน้าขึ้นมาอีกที เราก็อายุมากแล้ว

ยุวชนสยาม

ตอนเด็กๆ เราไม่ได้สวย แต่แปลกที่มีลักษณะบางอย่างที่น่ารัก ตอนเด็กๆ อาภัสราดังมาก จนเราเดินแบบนางสาวไทยในบ้าน พ่อก็ไม่ชอบ แต่เราก็ไม่เข้าใจ ช่วง ๑๔ ตุลาคม กัญญา นิยมไทย ไปกับรุ่นพี่กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์ซึ่งต่อต้านนางสาวไทย บ้านของกัญญาห่างจากบ้านเราแค่

๖-๗ หลัง บ้านเขาพี่น้องเยอะ น้องสาวเขาก็รุ่นเดียวกับเรา เขาชวนเราไปเดินขบวนต่อต้านนางสาวไทย เราก็ไม่เอา

ต่อมาเรียนประถมปลายที่โรงเรียนวัดประยูร ก็ได้เรียนภาษาจีนอีก มีสอนทั้งจีนและไทย พอช่วงมัธยมเรียนที่ศึกษานารี เริ่มมีหนังสือ "ฉันจึงมาหาความหมาย" ของวิทยากร เชียงกูล เราก็สับสน เพราะเราเป็นเด็กเรียน แล้วใบปริญญามันไม่มีความหมายหรือ แล้วก็ได้จัดนิทรรศการเกี่ยวกับกบฏในประเทศต่างๆ พูดเรื่องจีนแดง จักรวรรดินิยม เด็กจากหลายโรงเรียนได้มาเจอกัน และได้เป็นยุวชนสยาม

ตอนม. ๓ เราเจอรุ่นพี่ชื่อมนัส ซึ่งสนิทกับอาจารย์องอาจ อาจารย์ระวี ซึ่งชอบพาไปดูดาว ไปที่สามย่านแล้วก็นั่งคุยกัน เลยรู้จักกลุ่มนี้ ได้ไปค่ายยุวชนสยามที่สามโคก ได้เดินทางไกลเลียบถนนเพชรบุรี ได้เจออาจารย์สุลักษณ์ครั้งแรก เราเกร็งอาจารย์มากๆ ปีหนึ่ง ปรีดี บุญซื่อ มาพูดเรื่องรักเสรี เราฟังก็ไม่รู้เรื่อง ช่วงนั้นเจอประชา วิศิษฐ์ สันติสุข พวกพี่ผู้หญิงคือสุนันทา ยุภา ที่เป็นแฟนหมอมิ้ง พรหมมินทร์ คนที่รุ่นเดียวกันคือธงชัย วินิจจะกูล สมศักดิ์ เจียม สมชัยที่เป็นกกต. เราเป็นแกนกลางการเคลื่อนไหวระดับเด็กนักเรียน กลุ่มยุวชนสยามก็ไปขับเคลื่อนศูนย์นักเรียนแห่งประเทศไทย มีวรรณี นิยมไทย วันดี (วรรณี หรือเปล่าคะ เพราะเพิ่งพูดถึงไป) กับธงชัยเป็นเลขาศูนย์นักเรียนฯ ตอนที่พี่ธีรยุทธ บุญมี ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น เราก็ไปช่วยบริจาค ตอนนั้นเอาเงิน ๕๐๐ ซึ่งเป็นเงินที่ครูจีนฝากมาสมทบให้ พี่ๆก็ดีใจ และเป็นต้นทางหนึ่งให้เขาคิดว่าน่าจะทำศูนย์นักเรียนฯ

ตอนนั้นเราคิดว่าเราเป็นที่หนึ่งในประเทศไทย ซึ่งจริงๆ ไม่ใช่ตัวเราหรอก ตอนที่สอบเข้ามัธยมเรายังไม่กล้าไปสอบโรงเรียนเตรียมอุดมเลย กลัวไม่ติด ช่วงนั้นเคยไปประท้วงครูด้วยนะ ครูใหญ่เรียกเราไปเตือน เรียกแม่พบด้วย แต่แม่ก็ไม่ว่าอะไร ถือเป็นเรื่องตลกในบ้าน

ช่วงเรียน มศ. ๓ เรายังเรียนดี ได้ที่ ๑-๓ แต่หลังจาก ๑๔ ตุลา ก็เรียนได้ที่ ๑๑ ตอนนั้นเรียน ม.ศ. ๔ ทำให้เราไม่มีสิทธิเรียนสายวิทย์ ก็เลย

ทำไม่ได้ตามความคาดหวังของชุมชน เราก็หันมาทำแอคทิวิสต์ ไม่กังวลอะไร เพราะเรามาเป็นหมอสังคม ตอน ม.ศ. ๔ ก็มาเป็นกรรมการรุ่นท้ายๆ ของยุวชนสยาม กิจกรรมเยอะแยะ เราก็ไปขายหนังสือที่ธรรมศาสตร์ พี่มีน้องชายคนเดียว พ่อกับแม่จะฝากผีฝากไข้กับเราเยอะเรื่องน้อง แต่ช่วงที่เราทำยุวชนสยาม เราไปทำงาน ไปค้างกับกลุ่ม แม่ก็ปล่อยเราเต็มที่

การบ่มเพาะชีวิตที่มีมาตอนเป็นเด็กเป็นเรื่องที่ดีบางอย่าง แม้ว่าโตขึ้นเราจะเข้าขบวนการปฏิวัติที่มีพื้นต่างออกไป เราได้เรียนเรื่องความเป็นผู้หญิงจากแม่ จากโรงเรียน ครูก็ให้รำ คลานเข่า ลึกๆ เราก็รับไม่ได้นะ โคตรศักดินาเลย ตอนพี่ไปอังกฤษ แล้วเปิดเพลงและรำ คนอินเดียก็มาทักว่าเรามาจากวรรณะพราหมณ์หรือเปล่า

ความคิดก้าวหน้าของเรามาจากสองสาย คือครูจีนและยุวชนสยาม ช่วงยุวชนสยามเราเป็นลิเบอรัล ส่วนสายจีนเป็นจัดตั้ง สมัยนั้นพอสายสันติวิธีถูกยิงตาย กลุ่มครูจีนก็พูดว่า สุดท้ายสันติวิธีก็ถูกยิงตาย เราก็เถียงว่า ไม่เป็นอย่างนั้น เราแปลกแยกกับกลุ่มทางจีนด้วย เราอ่านหนังสือฝรั่ง หนังสืออังกฤษ มีประชา วิศิษฐ์ สมพรซึ่งเป็นน้องชายสมคิด

พอ ม.ศ. ๔ พ่อตัดสินใจย้ายถิ่นฐานไปอยู่อุดร พ่อจะเอาเราไปด้วย พี่ก็ตั้งเงื่อนไขว่า จะยอมไปอุดรถ้าได้เรียนโรงเรียนประจำจังหวัดโดยไม่ต้องยัดเงิน แม่เจรจาได้ เราก็เลยต้องย้ายไปตอน ม.ศ. ๕

พรรคคอมมิวนิสต์

พอย้ายไปอุดร ชีวิตเปลี่ยน ถ้าไม่ไปอุดรก็จะเป็นอีกแบบ ต้องปรับตัว คุณภาพโรงเรียนมันต่างกันมาก แต่เพื่อนที่ศึกษานารีเขาไม่เรียนต่อ ไปเข้าโรงงาน อีกคนก็ไปทำศูนย์นักเรียนฯ ไม่ได้เรียน ตอน ๒๑ มีนาคม มีเดินขบวนต่อต้านอเมริกา มีระเบิดที่สยาม เราก็รู้สึกผิดกับเพื่อนที่ต่อสู้ด้วยกันมา แม้ว่าเรามาอยู่ที่เงียบสงบ ลึกๆ แล้วเราก็ลำบากมาก เรากำลังอยู่ในวัยรุ่น พ่อแม่ก็เปลี่ยนงานมาขายเศษเหล็ก ต้องตั้งตัว เราก็มีปัญหาทางใจ เหงามาก

เรามีภารกิจว่าจะทำสภานักเรียนที่อุดร ก็ไปสร้างแก๊งค์ที่นั่น เจอสายจัดตั้งทางป่า ได้รู้จักเพื่อนที่เป็นญวน เขาตั้งคำถามแรง ครูใหญ่เห็นท่าไม่ดีเลยเรียกแม่มาเตือนว่า อย่าให้เราไปเข้าขบวนแบบนี้นะ แม่ก็ ค่ะๆ (หัวเราะ) ตอนนั้นเราไม่ได้เรียนเท่าไหร่ ใจอยู่กรุงเทพฯ

ช่วงที่อยู่อุดร เริ่มมีการตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ที่นั่น ตอนเราอยู่ ม.ศ. ๔ การต่อสู้ของเมืองกับชนบทเข้มข้นมาก มีการใช้ความรุนแรง มีการลอบยิงแสง รุ่งนิรันดรกุล ซึ่งอยู่ในข่ายจัดตั้งของจีน มีการกวาดล้าง ครูใช้วิธีเตรียมความคิดคน มีการเอาบทความเรื่องผู้นำจีนมาให้อ่านว่าเขาไม่กลับเข้าบ้านเลยเพื่อจะบรรลุภารกิจ และเรื่องเกี่ยวกับการเสียสละเพื่อประเทศชาติ การออกจากบ้านไปเพื่อพรรค พอโตขึ้นมา ได้ดูหนังแนวรบด้านตะวันออกยังไม่เปลี่ยนแปลง เราก็เห็นเลยว่าครูสอนให้เด็กไปเป็นแนวรบ สอนให้คนหนุ่มสาวไปตาย นี่เป็นบทบาทของครู

ตอน ม.ศ. ๕ ครูที่เป็นจัดตั้งจากกรุงเทพฯ ไปเยี่ยมเราที่อุดร ขอให้เขียนประวัติตัวเองว่า ทำไมถึงสนใจแนวคิดสังคมนิยม ต่อมาครูก็บอกว่าทำข้อเขียนเราหายที่ร้านอาหารในอุดร ครูบอกว่า เธอต้องเข้าป่าแล้วนะ เพราะเธอเสียลับแล้ว เราเสียใจมาก เพราะเรื่องสำคัญของเราขนาดนี้ทำไมเขาไม่รับผิดชอบ แต่เรายืนยันว่าไม่เข้า เราต้องรับผิดชอบพ่อแม่ ต้องดูแลพ่อแม่ พอมองย้อนกลับไป ไม่รู้กระดาษใบนั้นหายจริงหรือปลอม เขาอาจจะกำลังต้องการกำลังคนเข้าไปในป่า

พอโตแล้วเรามาคุยกัน มันมีประเด็นว่า มีรุ่นพี่หลายคนถูกส่งเข้าป่าไปไปในสายจัดตั้งของจีน พอออกมาหลายมีความรู้สึกว่า เอ๊ะ เกิดอะไรขึ้น พอเขาเสียลับ เขาต้องเข้าป่า พอครูเสียลับครูไม่ต้องเข้าป่า ครูไปอเมริกา ไปอยู่แอลเอ ตรงนี้เป็นเรื่องที่ครูต้องอธิบายเหมือนกัน มันเป็นชีวิตที่เริ่มออกจากอุดมคติแล้ว

ตอน ม.ศ. ๕ เราทำสภานักเรียน พยายามหาเด็กหัวก้าวหน้า ตอนนั้นวสันต์ ภัยหลีกลี้ เป็นรุ่นน้อง ม.ศ. ๓ เป็นเด็กกิจกรรมสายหัวก้าวหน้า

คนหนึ่ง ช่วงนั้นมีเพื่อนคนหนึ่งไม่ได้เรียนหนังสือ เป็นคนสวย มีฐานะดี ตอน ๖ ตุลา เราก็รู้ว่าเวลาของการเดินทัพทางไกลมาถึงแล้ว เขามาถามเราว่าจะเข้าป่าไหม เราบอกว่าไปไม่ได้ ก็ไปเลี้ยงส่งเขา ต่อมาได้ข่าวว่าเขาฆ่าตัวตายในป่า ตอนนั้นเราก็รู้สึกว่า ต้องติดตาม ต้องชำระว่าเกิดอะไรขึ้น เหตุการณ์นี้เกิดก่อนคำสั่ง ๖๖/๒๕๒๓ ก่อนที่คนละออกจากป่า คนก็ถามว่าจะไปตามได้อย่างไร คนกระจัดกระจายกันไปหมดแล้ว ต่อมาเรารู้ว่าเขาฆ่าตัวตายเพราะถูกสหายข่มขืน หลังจากนั้นเขาระทมทุกข์มาก อยู่ข้างในก็ไม่ได้ ออกมาก็ไม่ได้ เขารู้สึกว่าไม่มีที่ไป นี่คือด้านมืดของขบวน และมีเรื่องอื่นๆอีกที่ไม่โปร่งใส ไม่เป็นประชาธิปไตย ตรวจสอบไม่ได้ เป็นด้านมืดของขบวน และด้านมืดของสงครามด้วย สงครามอนุญาตให้คนทำทุกอย่าง ทำให้คนไม่เป็นคน ทำให้เรามีความชัดเจนมากขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างสองเส้นทาง สงครามกับสันติภาพ

พอวัยเข้ามหาวิทยาลัย เราก็วางแผนไปกรุงเทพ ต้องเอ็นทรานซ์ให้ได้ อันดับแรกที่เราเลือกไม่ใช่จุฬาฯ ธรรมศาสตร์ แต่เลือกที่ที่ไปทำกิจกรรมได้ ก็เลยสอบเข้าคณะประวัติศาสตร์ มศว. ประสานมิตร เลือกคณะนี้เพราะเหมาก็เรียนประวัตศาสตร์ เป็นคณะฮิตในช่วงนั้น แต่ประวัติศาสตร์ มศว.เป็นสายขวา พอสอบเข้าไปก็ไม่ได้เรียน พอปี ๑๙ ก็มี ๖ ตุลา ตอนปี ๑๙-๒๒ ถึงได้เรียน พอเพื่อนออกจากป่าก็ทำกิจกรรมต่อ

ช่วงที่เศร้าที่สุดคือช่วงที่ พี่สุนี ไชยรส ต้องเข้าป่า ออกจากครอบครัว เขาเศร้ามาก คิดถึงตอนที่พี่ต้องออกจากบ้าน คิดว่าถ้าเราสอบติด ได้ใบอนุญาตออกจากบ้าน เราออกไปแล้วคงไม่ได้กลับมาอีก ตอนเล็กๆ เรามีย่า มีอาที่บ้านด้วย เราได้รับความรักจากครอบครัวเต็มที่ พ่อก็เสียใจ น้ำตาร่วงเลย ก็คงรู้อยู่ในใจว่าเราไม่กลับ สิ่งที่เอาไปด้วยคือกรรไกรของแม่ มีดกระเป๋าของพ่อ มันเป็นสัญลักษณ์ พ่อบอกว่าพ่อไม่มีอะไรให้ มีแต่วิชา

ตอนที่เข้ามาเรียนกรุงเทพฯ เรารู้ว่าจะทำกิจกรรมทางสังคม เลยไม่คิดว่าจะอยู่กับญาติ ขอให้ครูที่เป็นจัดตั้งทางจีนช่วยหาที่พักให้ เลยได้อยู่เยาวราชซึ่งเป็นกลางเมือง รู้สึกแปลกแยก และเป็นที่ที่ห้ามใส่ผ้าถุง เพราะ

ดูเป็นผู้หญิงโรงน้ำชา ช่วงที่ระเหเร่ร่อนอยู่กับรุ่นพี่ปีที่เขาจบแล้ว เป็นจัดตั้งเดียวกัน เคยไปอยู่ห้องพักแถวหลังสตรีวิทย์ เป็นแหล่งของผู้หญิงขายตัว เวลาอยู่หอ อาบน้ำห้องน้ำรวมก็รู้สึกว่ามีคนมามอง อันตรายมาก เคยย้ายไปแฟลตตลาดน้อยก็เป็นย่านคนจีน เคยอยู่แฟลตดินแดงด้วยนะ หลังจากนั้นปีสองปีก็ย้ายมาอยู่หอพักแถวมหาลัยก็ค่อยยังชั่ว พอปี ๓-๔ ก็ย้ายมาหอแถวท่าพระอาทิตย์ ที่นั่นดีมาก ได้อยู่เป็นที่เป็นทางมากขึ้น ช่วงนั้นได้เห็นที่อยู่หลายที่ บางทีจัดตั้งมีประชุมลับ เราก็เอาห้องให้เขาใช้เป็นที่ประชุม แล้วเราก็ออกไปอยู่ข้างนอก

ตอนเรียนปี ๒ เราเห็นตัวเองรบเก่งเหมือนนางละเวง ในเรื่องพระอภัยมณี เราเป็นทีมวางแผน ออกแบบยุทธศาสตร์การรบ เราเล่นบทบาทสนับสนุนอยู่ข้างหลัง

ตอนนั้นเรารู้สึกประทับใจรุ่นพี่คนหนึ่ง เขาเป็นรุ่นพี่ซึ่งมีประสบการณ์ชีวิตเยอะ สามารถผูกจิตใจผูกใจคนทำงานได้ แต่เพื่อนรุ่นเดียวกันก็ชอบเขามาก เราก็มีแนวคิดว่าผู้หญิงจะไม่ทะเลาะกันเพื่อแย่งผู้ชาย เลยไม่พัฒนาความสัมพันธ์ เป็นแค่เพื่อนร่วมรบ แต่ตอนนี้ก็ไม่ได้คบหากันแล้ว

ตอนเรียนปี ๓-๔ เหนื่อยมาก เราเป็นจัดตั้งดูแลน้องๆ สายกรุงเทพฯ จบแล้วยังดูแลน้องอีกครึ่งปี แล้วก็หางานไปด้วย ตอนปี ๔ เรามีแฟน เขาเป็นจัดตั้งตอนนั้นสายกรุงเทพฯมีเงินมากกว่า ทางโน้นลำบาก พอหาเงินได้อย่างผลิตเทปขาย ก็ช่วยสนับสนุนทางเขา

ในเรื่องความสัมพันธ์หญิงชาย พวกเราจะ “สามช้า” และ “สามไป” สามไป คือ ไปในที่ยากลำบาก ไปในที่พรรคต้องการ อีกไปจำไม่ได้แล้ว สามช้า คือ มีความรักช้า ถ้าผ่านก็แต่งงานช้า ถ้าแต่งงานช้าไม่ได้ก็มีลูกช้า เราอยู่กับวงทำงานพวกนี้ก็ไม่มีเรื่องความรักเลย มามีแฟนช่วงมหาลัย โดยไม่เคยเข้าใจและไม่มีความรู้เรื่องพวกนี้มาก่อน และสงสัยว่าสิ่งที่เกิดขึ้นคือความรักหรือเปล่า

ต่อมาความสัมพันธ์ก็แย่ลง แล้ววันหนึ่งเขาก็มาบอกว่า ไม่รักเราแล้ว เราตกใจมาก เพราะเราเป็นคนประสบความสำเร็จ มีความภูมิใจในตัวเองมาก เป็นครั้งแรกที่อยู่ดีๆ เหมือนสอบตก คนรักกันแล้วอยู่ดีๆ มาบอกว่าไม่กันได้อย่างไร ก็อกหัก แล้วก็ผอมลง (หัวเราะ)

อาสาสมัครเพื่อสังคม

เราเรียนจบปี ๒๕๒๓ ราชการไม่รับเข้าทำงาน ก็ตกงานอยู่พักหนึ่ง ตอนนั้นไม่มีความหวังกับสังคม ป่าแตก เพื่อนปีกหักกลับมา เราก็ไม่คิดว่าจะทำอะไรมาก เพราะทำมามากแล้ว ตอนนั้นโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม (คอส.) ที่จุฬาฯ รับคน เพื่อนชวนไปสมัคร ได้เป็นอาสาสมัครรุ่นที่ ๑ เป็นการเริ่มชีวิตทำงาน

ปี ๒๕๒๔-๒๕ เป็นช่วงที่ พคท. ล่มสลาย ช่วงปี ๒๕๒๖ เรายังทำงานเป็นพี่เลี้ยงของโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม คอส. เป็นโครงการของอาจารย์จอน อึ๊งภากรณ์ มีพี่อ้วน (ภูมิธรรม เวชยชัย) เป็นผู้จัดการใหญ่ ตอนนั้นเราไปเข้าสหภาพเยาวชนพลังใหม่ด้วย พี่อ้วนเห็นว่าเราไม่ได้ทำงานให้ คอส. เต็มที่เท่าที่เขาคาดหวัง แต่เราก็รู้สึกว่าทำเต็มที่ให้สังคมแล้ว

ที่สหภาพเยาวชนพลังใหม่เราเจอกลุ่มธรรมศาสตร์ทั้งเซตเลย พี่มีเพื่อนธรรมศาสตร์เยอะ อย่างเจ้าแจ๊ด อานุภาพ ชุนอ่อน ที่เป็นนายก อมธ. ก็จะมีเพื่อนเศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เข้ามาอยู่ในสหภาพด้วย ได้รู้จัก พี่สุเทพ วงศ์กำแหง ซึ่งแกค่อนข้างสนิทกับพี่สุวัฒน์ วรดิลก แล้วตอนนั้นก็ดีใจที่ได้เจอ ยุค ศรีอาริยะ แต่ตอนนั้น ถึงน้องๆ จะดีใจ ยุคเขาก็ไม่สนใจ ไม่ค่อยรับแขก คือรวมๆ แล้วก็ได้เห็นเครือข่ายสายสัมพันธ์ของผู้คน

ตอนนั้นเรากำลังพิสูจน์กันว่า ปรัชญาของการทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคม คือการที่เราสามารถทำงานรับจ้างเป็นนักพัฒนาแบบเต็มเวลาได้ มันได้จริงไหม แต่ที่เรารู้สึกมาตลอดคือ งานมันไม่มั่นคง แล้วต่อไปจะเป็น

อย่างไร เพราะเราวิ่งทำงานเป็นโครงการตลอด ตอนนั้นเราอายุ ๒๗ ทำงานมีผลงานแล้ว คอส. เขาอยากให้อยู่ต่อ แต่ไม่ขึ้นเงินเดือนให้เรา เราก็รู้สึกว่าเขาต้องขึ้นเงินเดือนสิ สุดท้ายปี ๒๕๒๘ เราก็ย้ายไปที่ คณะกรรมการสนับสนุนและเผยแพร่งานพัฒนา (ผสพ.) ซึ่งแตกตัวมาจาก คอส. เพื่อทำงานด้านเผยแพร่โดยเฉพาะ แล้วก็อยู่ที่นั้นนานเป็นสิบปี มีอาจารย์โคทม อารียา เป็นผู้ใหญ่ที่นั่น

ช่วงทำงาน เพื่อนบอกว่ามีอาสาสมัครด้วยกันชอบเราหลายคน แต่ไม่กล้ามาต่อความสัมพันธ์ด้วย คงเพราะเราเล่นบทผู้หญิงที่ใช้การวิเคราะห์สติปัญญา ตรรกะ เหตุผล เรามักแสดงความคิดเห็นในการทำงาน และส่วนหนึ่งเราเองก็คิดว่าจะไม่หาแฟนในวงการเดียวกัน แต่ก็ไม่ค่อยได้เจอคนนอกวงการ

แล้วเราคิดว่าตัวเองมีปัญหาทางจิตวิทยาใหญ่อยู่เรื่องหนึ่งด้วย เป็นเรื่องที่ทำให้ต้องต่อสู้กับตัวเองมากภายในใจ เราเป็นคนรักครอบครัวมาก แต่ก็ต้องทิ้งครอบครัว เสียสละความสุขของครอบครัว เพื่อมาทำงานปฏิวัติ เวลาของเราจึงเป็นสิ่งมีค่าในการทำงานเพื่อส่วนรวม

ตอนนั้นเรารู้สึกว่าเวลามีน้อย เพราะเสี่ยงว่าพ่อจะเรียกกลับเมื่อไหร่ก็ได้ เราจึงต้องใช้เวลาให้คุ้ม ช่วงนั้นเรารบกับพ่อเป็นปีๆ เลย พ่อจะเรียกตลอดว่าเมื่อไหร่จะกลับบ้าน แกไม่ต้องทำงาน อยู่เฉยๆ ก็ได้ ฉันเลี้ยงแกได้ แต่เราก็ไม่กลับ พ่อเจ็บใจมาก บอกว่า “ฉันไม่หวังอะไรกับแก แต่จะไม่ปล่อยให้น้องแกไปไหนไกล ฉันทำพลาด คือปล่อยให้แกบินไปไกลเกินไป” ช่วงหนึ่งเราไปอยู่อังกฤษ ตอนที่เดินอยู่ในถนนที่ลอนดอน เราก็คิดถึงประโยคคำนี้ของพ่อ ใช่ เขาปล่อยให้เราบินมาไกลขนาดนี้แล้ว

เรามีกรอบคิดแบบเรดการ์ดด้วย คือค่อนข้างเคร่งครัด เข้มงวด เรียกร้องกับตัวเองและคนอื่นสูง และทำงานเต็มร้อย ตอนอยู่ที่ผสพ. มีหัวหน้างานกับเพื่อนร่วมงานมาจีบกันในองค์กร ไม่ค่อยทำงาน พองอนกันก็พากันไปดูหนัง ขณะที่เราทำงานงุดๆ เราก็โกรธ

ครั้งหนึ่งหัวหน้างานคงอยากสั่งสอนให้เรารู้ว่าใครเป็นผู้บังคับบัญชา ตอนนั้นเราเตรียมงานเรียบร้อยแล้ว แกก็บอกว่าต้องรออนุมัติก่อนถึงจะส่งพิมพ์ได้ เราก็ยอมอย่างที่แกว่า เพื่อให้งานเรียบร้อย แล้วต่อมาเราก็เอาเรื่องนี้ไปฟ้องในที่ประชุมกรรมการ กรรมการก็ฮือฮากันใหญ่ อาจารย์โคทมเข้าใจพี่ และพยายามประนีประนอม

สิบกว่าปีผ่านไป วันหนึ่งนั่งรถไปด้วยกัน จอน อึ๊งภากรณ์ ถามเราว่าตอนนั้นทำไมทำอย่างนั้น คือ รับปากหัวหน้าแล้ว แล้วแต่กลับคำเอามาฟ้องกรรมการ

วันนั้นเรายังไม่ได้ตอบจอน คิดอยู่ว่า เอ๊ะ ทำไมเราทำอย่างนั้น เป็นสิ่งที่ยังติดค้างจอนอยู่

แล้วเราก็นึกขึ้นได้วันที่ได้ดูละครเรื่องกาลิเลโอ กาลิเลโอพบว่าโลกกลม แต่เขาพูดไม่ได้ ถูกจับขังคุกและบังคับไม่ให้พูดความจริง เขาจึงมีความชอบธรรมที่จะไม่พูดความจริง เราคิดว่าตัวเองใช้ตรรกะนี้ เพราะเราถูกบังคับเพื่อให้งานออก ก็เลยพูดไปอย่างนั้น เราถือว่ามีความชอบธรรมที่จะกบฏ

และยังมีอีกเหตุผลหนึ่งที่เราคิดได้คือ ขนาดชวลิต ยงใจยุทธ ฉันยังไม่กลัวเลย จะมากลัวอะไรกับคนคนนี้ คือตอนปี ๒๕๒๘ มีการประท้วงทหารด้วยสันติวิธี นำโดยพระไพศาล นั่นเป็นครั้งแรกๆ ของการประท้วงของฝ่ายสันติวิธี ตอนนั้นชวลิตใหญ่มาก เราก็ไปร่วมขบวนประท้วงซึ่งต้องใช้ความกล้ามาก ดังนั้นความคิดเรื่อง “เรากบฏ เราจึงมีชีวิตอยู่” ซึ่งมีมาตั้งแต่การจัดนิทรรศการที่สวนกุหลาบแล้ว ความคิดนี้ก็ยังอยู่กับเรา

สุดท้ายหัวหน้าคนนั้นก็ไม่อยู่ แต่เราก็ยังอยู่ในองค์กร เขาก็หาหัวหน้าใหม่ให้เราเรื่อยๆ มีพี่พิทยา พี่สรรพสิทธิ์ ตอนนั้นเราเป็นผู้ประสานงานในประเทศ ทั้งที่จริงๆ เราอยากเป็นผู้ประสานงานของ ผสพ. แต่เรารู้สึกว่ามีอะไรบางอย่างขาดไป เราคงยังขาดวุฒิภาวะ

เชื่อมเอ็นจีโอกับสังคม

สิบปีแรกของการทำงานเราถือว่าตัวเองเป็นมือดี เป็นคนแรกของคณะกรรมการองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อสาธารณสุขมูลฐาน (คปอส.) ซึ่งตอนนี้คือมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค ตอนนั้นเชื่อมโยงกับพวกหมอ เภสัช พวกอาจารย์ลำลี ใจดี หมอสุรเกียรติ อาชานุภาพ ปีหนึ่งทำงานใกล้ชิดหมอประพจน์ ปรึกษาแกบ่อย เราไม่รู้ตัวว่าเฮี้ยว เจออาจารย์จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ แกบอกว่า ตอนนั้นเธอเฮี้ยวน่าดู

ตอนปี ๒๕๒๘ ผสพ. จัดงานสัปดาห์เผยแพร่งานพัฒนาเอกชนเป็นครั้งแรก เป็นการเปิดตัวองค์กรพัฒนาเอกชนกับสังคมไทย จัดงานที่ธรรมศาสตร์ งานนั้นเราเป็นคนประสานงานทั้งหมด ดูแลเงินจัดงานทั้งหมดเกือบสองล้าน และเป็นครั้งแรกที่ได้เจออาจารย์ประเวศ อาจารย์สำลีโยงไปให้เพราะเราต้องการผู้ใหญ่ในงาน โดยอาจารย์ประเวศเป็นประธานใหญ่ อาจารย์โคทมเป็นประธานดำเนินงาน อาจารย์ประเวศเชิญรองนายกฯ มาเปิดงานของเอ็นจีโอ ตอนนั้นเรารู้สึกว่าอาจารย์ประเวศใหญ่ ใหญ่จริงๆ ไปไหนคนยกมือไหว้ตลอดทาง เราคิดว่างานนั้นทำให้เราได้แนวร่วมของคนทำงาน แต่กับคนข้างนอกเราคิดว่าได้ไม่มาก เหมือนจัดงานแล้วมาดูกันเองมากกว่า

งานของเราก็ทำให้ได้เจออาจารย์หัวก้าวหน้าทั้งหลาย ตอนนั้นอาจารย์สุวินัย ภรณวลัย เพิ่งกลับจากญี่ปุ่น แกบ่นๆ ว่า ภารกิจหนักอึ้งมาตกอยู่บนบ่าของคนอ่อนเยาว์ คล้ายๆแกจะบอกว่า เหมือนหลายอย่างกำลังล่มสลาย เราพาแกไปคุยกับกลุ่ม ยังถามแกเลยว่า ไม่กลัวถูกหมกสวนหรือ ต่อมาอาจารย์เกษียร เตชะพีระ ก็กลับมา ช่วงนั้นมันมีกลุ่มกึ่งเปิดกึ่งปิดด้วยส่วนหนึ่ง เป็นช่วงของการขยับตัว

ช่วงปี ๒๕๓๑ ไทยประกาศตัวเป็นนิคส์ ช่วงนั้นเป็นช่วงสูงสุดของเอ็นจีโอ เราทำงานมา ๑๐ ปี รู้พื้นที่ รู้คน เราพานักข่าว พี่จ๋า สนิทสุดา จากคอลัมน์เอาท์ลุค บางกอกโพสต์ ลงพื้นที่ พี่จ๋าเพิ่งจบสังคมวิทยามา

จากวิสคอนซิน และสนใจมุมผู้หญิงด้วย เราวางแผนว่าจะพาแกไปเจอใครบ้างเพื่อเรียนรู้พื้นที่และวัฒนธรรม เช่น ถ้าไปอีสานก็ต้องพี่เปี๊ยก บำรุง บุญปัญญา หลวงพ่อคำเขียน ไปเหนือตอนนั้นมีเรื่องขายลูกสาว ที่เยอะมากจนเดินชนปัญหาได้แม้จะไม่ได้เตรียมหาข้อมูลไปก่อน เราได้ไปอ่านจดหมายที่พี่สาวที่ขายตัวส่งน้องเรียนเขียนถึงน้องชายตัวเอง หรือเห็นลูกสาวต้องออกจากบ้านเพื่อจะได้ข้าวสองกระสอบ ไปภาคใต้ ชาวบ้านก็เดินมาบอกว่า อยู่ดีๆ ที่ทำกินตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายก็มีคนบอกว่าเป็นเจ้าของ ที่ดินกลายเป็นของนายทุนที่ไหนก็ไม่รู้ไปแล้ว

ช่วงนั้นชนบทถูกรุกอย่างรุนแรง แผ่นดินลุกเป็นไฟ ตอนทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคม เราเคยนั่งคุยปรัชญากันข้ามวันข้ามคืน โรแมนติกมาก สายลมแสงแดด เห็นความหวังอยู่ที่หมู่บ้าน รู้สึกว่าทุกอย่างยังอุดมสมบูรณ์ แต่ช่วงนั้นปัญหาชาวบ้านสูงสุด ขณะที่พวกเราทำงานมา ๑๐ ปี ความรู้ในงานพัฒนาก็สืบต่อกันมาจากจากพี่ๆ ที่มูลนิธิบูรณะชนบท ทั้งพี่เปี๊ยก พี่เรือง สุขสวัสดิ์ พี่พิสิษฐ์ ชาญเสนาะ

เราพบว่าชาวบ้านที่ถูกไล่ที่ให้มาอยู่นิคม ๑๐ ปีแล้วชีวิตก็ยังไม่ฟื้นเพราะต้องย้ายจากที่อุดมสมบูรณ์ไปอยู่ที่ลูกรัง พี่จ๋าก็มีคำถามที่น่าสนใจถามแม่คนหนึ่งว่า ทำไมแม่จนแบบนี้ยังใส่บาตรอยู่ แม่ก็ตอบว่า เพราะพระทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจ ไม่ได้ทำมาหากิน แกก็มีหน้าที่ทำนุบำรุงให้คนทำหน้าที่นี้ เราก็เริ่มเห็นมุมว่าผู้หญิงคิดอะไร แล้วก็ไปเห็นพ่อใหญ่ที่กินไม่ได้นอนไม่หลับ เพราะมีคนมาปลูกยูคาลิปตัสแล้วดินมันแย่ พ่อห่วงใยลูกหลานจะอยู่อย่างไรในอนาคต

ในการเดินทางทั่วประเทศ เราเห็นสปิริตคน เห็นคนดี คนจริงเพราะเพื่อนนักพัฒนาในพื้นที่ได้เลือกสรรคนที่เป็นผู้นำเพื่อให้เราไปคุยงานมันก็เชื่อมต่อกัน ทั้งงานพื้นที่ งานพัฒนาชนบท และงานสนับสนุนการพัฒนา

งานนั้นพี่จ๋าเขียนเป็นตอนๆ ลงเอาท์ลุค และสุดท้ายก็รวมเล่มเป็นหนังสือชื่อ “Behind the Smile: voices of Thailand”

สู่โลกกว้าง

เราทำงานเอ็นจีโอมาสิบปี เบิร์นเอาต์ ก็รู้สึกว่าได้เวลาแล้ว ตอนนั้นพูดปัญหาทีไรน้ำตามันร่วงออกมาเฉยๆ กดดันมาก พอมีจังหวะก็ขอทุนไปอังกฤษ ซึ่งปกติไม่มีทุนแบบนี้

ตอนนั้นแหล่งทุนยุโรปเตรียมถอนเงินสนับสนุนจากเมืองไทย เพราะเห็นว่าไทยเริ่มมีเงินแล้ว เขาคิดอยู่ว่าจะส่งต่องานอย่างไรดี เราเลยขอทุนไปโดยเสนอโครงการ Women and Development เขาก็ให้ เพราะแทนที่จะเอาเงินไปพัฒนาอะไร ก็มาให้ผู้หญิงคนหนึ่งไปอังกฤษ ตอนนั้น พี่แป๋ว ซึ่งเขียนภาษาอังกฤษให้เราก็ขอไปด้วย แต่เขาใช้เงินส่วนตัวด้วยส่วนหนึ่ง เพราะเขาเพิ่งเข้ามาเอ็นจีโอ เราเลยได้ไปด้วยกัน

ตอนนั้นปี ๒๕๓๓ พี่อายุ ๓๓ ปี ได้ไปอยู่อังกฤษปีนึง ไปเรียนภาษา ๓ เดือน และไปอยู่กับเควเกอร์เซนเตอร์ ๓ เดือน และไปดูงานที่ยุโรปหลายประเทศ เป็นชีวิตที่ดีมาก

ที่เราเลือกอังกฤษ เพราะอยากไปดูหน้าตาพวกจักรวรรดินิยม ที่อังกฤษเราได้ไปอยู่บ้านบาทหลวง แลนด์เลดี้ของเราทำกับข้าวอร่อยมาก ทุกวันอาทิตย์จะมีความสุขมาก เพราะมีอาหารพิเศษ ตอนอยู่ที่บ้านนั้นเรามีชีวิตอยู่สองที่ คือที่สวนและที่ครัว ตอนแรกเราไปถึงตัดต้นไม้เขาเรียบนึกว่าวัชพืช เขาร้องจ๊ากเลย เราเลยเข้าใจชาวบ้าน ชาวเขาที่มาทำงานในเมืองว่า มันคนละวัฒนธรรม เรามาไกลจริงๆ เรารู้สึกว่า คนที่เราไปเจอเป็นคนดีทั้งนั้น ดีต่อเรา ทั้งแฮรี่ ชีล่า แม้ว่าเขาจะตายไปแล้วเราก็ยังรักษาความสัมพันธ์กับลูกสาวเขาอยู่

ช่วงเรียนภาษาอังกฤษสามเดือน เราบังเอิญเดินไปเจอกับจอห์น แมคคอนแนล บนถนน เราบ่นว่าองค์กรไม่มีแผนชัดเจนว่าจะให้เราไปเรียนที่ไหน เขาก็แนะนำให้ไปที่วู้ดโบรคเควเกอร์เซ็นเตอร์ เราก็ไปที่นั้น และเป็นสวรรค์สำหรับเราเลย

ที่นั่นเหมือนโรงเจฝรั่ง เป็นคฤหาสน์ของเศรษฐีโรงงานช็อกโกแลตที่บริจาคให้เควเกอร์ ห้องที่เราพักมองออกมาเจอวิวสวยมาก มีมุม keep quiet ให้ทุกคนมานั่งเงียบๆ ด้วยกันตอนเช้า ใครมีแรงบันดาลใจอะไรก็พูดกัน เราเลยมีโมเดลว่า ถ้าจะสร้างที่ให้แอคทิวิสต์สำหรับพักผ่อนหย่อนคลาย จะต้องมีมุม keep quiet ด้วย

สามเดือนที่วู้ดโบรคเควเกอร์เซ็นเตอร์ เรามีความสุขมาก เราเป็นคนรับผิดชอบจัดดอกไม้ที่มุม keep quiet มีวันหนึ่ง คนมานั่งครบแล้วปรากฏว่าดอกไม้คอพับหมดเลย เพราะเราไม่รู้ธรรมชาติของดอกไม้ที่นั่นว่ามันเหี่ยวเร็ว เราก็รู้สึกแย่มาก เราพูดภาษาอังกฤษไม่ค่อยดี แต่วันนั้นก็พูดในวงว่า สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ใช่เจตนาของเรา ทุกอย่างไม่ได้อยู่ที่เจตนาของเรามันเป็นธรรมชาติของมัน เมื่ออยู่ไม่ได้ มันก็เหี่ยว มันก็ต้องไป ไม่อยู่ตามใจตามความคิดเรา วงก็ฮือฮากันใหญ่

ครูที่ปรึกษาที่อังกฤษของเราชื่อ สจวร์ต มอร์ตัน เราบอกครูว่าเราสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม ผู้หญิง และ สันติภาพ ครูก็แนะนำให้อ่านหนังสือเรื่อง Staying Alive หนังสือของสตาร์ฮอว์ก อ่านแล้วก็มาคุยกับเขา ที่ศูนย์เควเกอร์มีห้องสมุดดีมาก แต่ตอนนั้นเรามีความรักด้วย เลยทำให้แย่งเวลาส่วนหนึ่งไป ไม่อย่างนั้นน่าจะเรียนได้ดีกว่านี้

นายฟอกซ์ เป็นผู้ก่อตั้งเควเกอร์เมื่อปี ๑๖๐๐ กว่า เควเกอร์มีผลงานเรื่องการเลิกค้าทาส เราอยากแนะนำให้ดูหนังเรื่อง “Amazing Geace” เป็นเรื่องที่ดีมาก หนังพูดถึงเป็นเรื่องขบวนการที่ก้าวหน้าของอังกฤษ ที่ผลักดันจนทำให้อังกฤษออกกฎหมายเลิกค้าทาส เราจะเห็นพวกเควเกอร์อยู่ในหนัง และงานที่เขาทำก็เหมือนขบวนการที่พวกออกซ์แฟมทำปัจจุบันมันมีรากมาจากสมัยนั้นแล้ว อย่างการรณรงค์ไม่กินน้ำตาลที่ใช้แรงงานทาสจากจาไมก้า

ภาษาอังกฤษสำคัญมาก เพราะเป็นกุญแจเปิดประตูให้เราออกสู่โลกกว้าง เราไปยุโรปกับองค์กรคริสเตียนเอด เท่ากับเราเดินไปบนเส้นทาง

สายสัมพันธ์ขององค์กรหัวก้าวหน้าของยุโรป อย่างมิสซอริออ เป็นองค์กรคาทอลิกของเยอรมัน เบสต์ฟอร์เดอะเวิล์ด เป็นองค์กรโปแตสแตนต์ของเยอรมัน ทางเดนมาร์กก็บอกว่าเราน่าจะไป แต่ตอนนั้นเดือนมกรา หนาวมาก พี่เลยไม่ไป ตอนไปเบลเยี่ยม พี่อยากไปดูเรื่องเส้นทางอาหารที่อัมบวร์ก สินค้าจากยุโรปทุกอย่างจะมาลงตรงนี้ แล้วก็ไปเนเธอร์แลนด์

องค์กรยุโรปเหล่านี้รู้จักไทยผ่านเส้นทางของอาจารย์ป๋วย นักศึกษาไทยกับฝ่ายหัวก้าวหน้าทั่วโลกได้เชื่อมโยงกันหลัง ๖ ตุลา ที่อังกฤษมีองค์กรมิตรไทย ของอาจารย์จอน อึ๊งภากรณ์ ธัญญา ผลอนันต์ ก็ไปหลายประเทศ อาจารย์สุริชัย สายญี่ปุ่น อาจารย์โคทม สายฝรั่งเศส

ตอนนั้นมิตรไทยได้รับการสนับสนุนให้ต่อต้านเผด็จการ พอภารกิจนั้นผ่านไป นักเรียนนอกที่เรียนจบส่วนหนึ่งก็กลับมา แล้วคุยกันว่าภารกิจของเราไม่ใช่แค่เผด็จการจบก็จบ เรามีภารกิจเรื่องการพัฒนาประเทศด้วย เลยริเริ่มโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม อาจารย์จอนกลับมาเมืองไทยด้วยบทนี้ และแหล่งทุนต่างๆ ก็มาเชื่อมสัมพันธ์และสนับสนุนโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม หลังจากนั้นถึงมีคณะกรรมการสนับสนุนและเผยแพร่งานพัฒนาแตกตัวออกมาทำงานด้านเผยแพร่

ตอนไปยุโรป เราไปพูดที่ไหนก็จะชวนคนอ่านหนังสือ Behind the Smile และมีส่วนทำให้ Walden Bello เดินตามหนังสือเล่มนี้ โดยหนังสือเล่มนี้พูดถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชนบทไทย และวอลเดนใช้ทฤษฎีสังคมวิทยามาอธิบายอีกที เพื่อเชื่อมแบบแผนการพัฒนาในภูมิภาคนี้ และเขียนเป็นหนังสือ “A Siamese Tragedy” หรือโศกนาฏกรรมสยาม ออกมา

ส่วนเครือข่ายทางญี่ปุ่นเรามีเพื่อนคนหนึ่งชื่อ ยายูริ มัตสึอิ เป็นผู้หญิงเก่งของญี่ปุ่น เสียชีวิตไปแล้ว เป็นคนทำเรื่อง Comfort Women ของญี่ปุ่นแบบกัดไม่ปล่อย ยายูริเป็นผู้หญิงคนหนึ่งที่ผู้ชายญี่ปุ่นกลัว เขาเป็นนักข่าว เป็นลูกบาทหลวง มีสถานะทางสังคมพอสมควร และเป็นกลุ่มผู้หญิงเอเชียแปซิฟิกของญี่ปุ่น เขาชวนเราไปพูดเรื่องผู้หญิงกับ ODA

(Overseas Development Assistance) ซึ่งเป็นองค์กรของญี่ปุ่นที่ให้ทุนต่างประเทศ เวลาเจอองค์กรผู้หญิงญี่ปุ่น อ้าง ยายูริ มัตสึอิ เขาจะรู้จัก

ยายูริเสียชีวิตไปแล้ว เธอยอดเยี่ยมมาก เธอเป็นมะเร็งและรู้ตัวก่อนว่าจะเสียชีวิต เธอออกแบบหลุมศพเอง เขียนจดหมายมาบอกลาเพื่อนๆ ว่า ฉันกำลังจะไปแล้วนะ เราก็เขียนอีเมลตอบไปว่า goodbye คือได้ลากัน แต่เราเขียนภาษาอังกฤษไม่ค่อยดี เลยใช้คำยังไม่ค่อยดี เมื่อมีโอกาสไปโตเกียว เราไปคารวะหลุมศพยายูริด้วย หลุมศพเขาพิเศษมาก สวยมาก มีคำที่เราชอบมากเพราะมันเป็นความจริง คือ “Love” “Anger” และ “Struggle” ที่เราชอบมากคือมีคำว่า Anger มันไม่ใช่ Love อย่างเดียว มันมีทั้งความรัก ความโกรธ และการต่อสู้ เขาอาศัยแรงของความโกรธในการใช้ชีวิตด้วย ไม่ใช่แรงของความรักอย่างเดียว

เราเข้าร่วมทำงานกับกลุ่มไทย-ญี่ปุ่นด้วย ตอนนั้นเราติดตามกรณีนิคมอุตสาหกรรมลำพูนที่มีคนงานหญิงตายติดๆ กัน 10 คน ว่าเกิดอะไรขึ้น คนพูดกันว่าเป็นโรคเอดส์ ส่วนหนึ่งก็เป็นแบบนั้น แต่อีกส่วนคือคนที่ขยันทำงานที่สุดจะตายเร็วกว่าคนอื่น ซึ่งเป็นผลจากการสัมผัสสารโลหะหนักในชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ เราเป็นกลุ่มที่ตามติดเรื่องนี้ เพื่อนญี่ปุ่นบางคนเป็นนักเรียนปริญญาโท ปริญญาเอก ทำให้มีงานวิจัยที่จะติดตามเรื่องนี้ได้ เราพาคนญี่ปุ่นในเมืองไทยไปลงพื้นที่หาข้อเท็จจริง ไปคุยกับคนงาน ผู้ว่า ข้าราชการ เจ้าหน้าที่นิคมอุตสาหกรรม แต่จำไม่ได้ว่ามีโอกาสได้คุยกับเจ้าของโรงงานไหม

การทำงานกับกลุ่มไทย-ญี่ปุ่นทำให้เรารู้จักสหกรณ์เพื่อผู้บริโภคเซกาสึ เซเกียวขะ ของญี่ปุ่น เขาเป็นกลุ่มแม่บ้านผู้หญิงที่ต่อสู้ปัญหามลภาวะที่มีผลกระทบกับลูกๆพวกเขา เขารวมตัวกันสู้เรื่องสิ่งแวดล้อมและมลภาวะ ช่วงแรกที่รวมตัวกัน เขาคำนวณว่า แต่ละบ้านจะใช้หมู ใช้ผักปลอดสารพิษเท่าไหร่ แล้วรวมกันสั่งจากเกษตรกรโดยตรง เขาพัฒนางานต่อมาจนถึงขนาดช่วงที่เราคุยกับเขาเมื่อ ๒๐ กว่าปีก่อน มีผู้หญิงจากสหกรณ์นี้ได้เป็น ส.ส. ท้องถิ่นแล้ว เขาบอกว่าสนใจเรื่องการเมืองท้องถิ่น เพราะการเมือง

ใหญ่ขึ้นไปยาก และเขากุมสภาพการเมืองท้องถิ่นได้มากกว่า ที่น่าสนใจคือ พอเขาได้ตำแหน่ง ได้เงินมา เขาก็จัดสรรเงินเข้ากองกลางเพื่อนำมาใช้บริหารงานส่วนร่วมด้วย

กลับบ้าน เริ่มงานผู้หญิง

เรากลับจากอังกฤษ มาทำงานกับ ผสพ. ต่อ แต่ก็รู้สึกผิดหวัง และต้องปรับตัวเยอะ

ส่วนหนึ่งผิดหวังตัวเอง เราคิดว่าไปเมืองนอกมาปีนึง น่าจะชุบตัวได้ดีกว่านี้ แต่ภาษาอังกฤษเราก็ไม่ดีขึ้นเลย จากที่เราเชื่อว่าเราเป็นคนฉลาด แต่พออายุ ๓๓ เราไม่ฉลาดเหมือนก่อนแล้ว เรามีอะไรอยู่ในหัวเยอะแยะไปหมด อีกอย่างอยู่ที่นั่นก็สบาย ตอนนั้นกรุงเทพฯ มีแต่การขุดเจาะ ฝุ่นเยอะ เราก็รู้สึกอยู่ไม่ค่อยได้ เรียกว่าค่อนข้างบ้า คนอื่นเขาไปเป็นสิบปี เราไปแค่ปีเดียวกลับมาแล้วอยู่ไม่ได้ พี่ปรึกษาพี่ศรีสว่าง แกพูดคำเดียว เธอต้องอยู่ให้ได้

แต่แล้วก็มีเหตุให้ต้องออก ส่วนหนึ่งกรรมการเขาคงต้องการปราบเรา เพราะเรารู้สึกว่าเรียนกลับมาแล้วต้องมาเป็นผู้ประสานงานองค์กร แต่เขาไม่ให้เป็น บอกว่าเราผูกพันกับองค์กรมากไป รู้สึกเป็นเจ้าของมากไป เขาให้เราปรับ เราบอกว่าให้เขาเอามีดอีโต้ตัดสายน้ำให้ขาดก่อน ค่อยมาตัดความสัมพันธ์นี้ แต่สุดท้ายเราก็ออก

ตอนนี้ผู้ใหญ่เป็นห่วงกันมาก ว่าจะไปทำอะไร เราบอกว่าเราชอบกินเย็นตาโฟ จะไปขายเย็นตาโฟ ไปขายเต้าฮวย

แล้วเราก็ไปอยู่มูลนิธิผู้หญิง ตอนนั้นเขาไม่มีคนทำงาน ก็รับเข้าไปสามคน มีเรา พี่อิ๋ว วณี และกระแต สุภาวดี เราก็ทำงานหามรุ่งหามค่ำ สร้างผลงานให้เขา ตอนนั้นมีแหล่งทุนใหญ่ของฟอร์ด ทำให้เราทำงานเต็มที่

เราพาผู้หญิงรากหญ้าไปปักกิ่งกันเมื่อปี ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ผู้หญิงรากหญ้าตัวหลักๆ ได้ไปเมืองนอกกัน อาจารย์ธีรนาถ กาญจนอักษร ก็ไป กลับจากปักกิ่ง อาจารย์ธีรนาถก็ทำเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ เราก็ทำครือข่ายผู้หญิงรากหญ้า

ตอนนั้นเราเริ่มปรับตัวได้แล้ว เริ่มมีสติ ตั้งหลักงานได้ ช่วงนั้นเจอผู้หญิงเก่งหลายคน เช่น มิยะ หะหวา เก่งมาก เขาเป็นโรคเบาหวานตาย ซึ่งไม่น่าตายเลย สะอิ้ง ไถวสินธุ์ ก็เก่งมาก อาจารย์ผาสุกบอกว่าถ้าได้เรียนคงเป็นดอกเตอร์แน่ ชีวิตเธอผ่านอะไรสารพัดอย่าง เธอเล่าถึงเป็นประสบการณ์ร่วมที่ผู้หญิงที่มาทำงานก่อสร้างต้องเจอ ทองดี โพธิยอง อรุณี ศรีโต โรงงานไทยเกรียง ตอนไทยเกรียงก่อม็อบ อรุณีโก้มาก เป็นแม่ทัพใหญ่ พาคนงานเป็นพันคนออกมาเดินขบวน ป้าร้อย ของสลัม ตอนจัดประชุมแอนตี้เวิลด์แบงก์ที่จะมาประชุมที่กรุงเทพฯ เราจัดประชุมคู่ขนาน คิดกันว่า จะเอาใครพูดดี พวกสลัมบอกว่าเอาป้าร้อย เราไม่เคยรู้จักกัน ก็นัดแนะกัน ป้าร้อยยังจำได้ว่าเราเจอกันครั้งแรกแบบแปลกๆ ดี

คำว่า “ผู้หญิงรากหญ้า” นี่ผู้หญิงข้างบนไม่เห็นด้วยหมดเลย ไม่ว่าจะเป็นคุณหญิงกนก สามเสน วิล คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ บอกว่ารากหญ้ามันเป็นการแบ่งกันเกินไป ไม่มีในภาษาไทย มาถึงตอนนี้พี่รู้สึกว่าไม่มีใครบอกว่าไม่ควรใช้คำนี้แล้ว เวลามิยะพูดกับนายอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น เขาพูดว่า “ท่านเหมือนส้นตีน พวกดิฉันเป็นต้นหญ้า ท่านจะเหยียบเมื่อไหร่พวกดิฉันก็แบน”

ช่วงนั้นแหล่งทุนชอบใจเรามาก ตอนนั้นเราเริ่มสนใจแรงงานนอกระบบ เขาก็ติดต่อให้เราไปพูดเรื่องแรงงานนอกระบบที่แวนคูเวอร์ แต่สุดท้ายไม่ได้ไปเพราะพ่อเจ็บหนัก เป็นมะเร็ง ต้องหาคนอื่นไปแทน

ตอนนั้นเราเป็นผู้อำนวยการมูลนิธิผู้หญิงได้ประมาณครึ่งปี ก็ลาออกมาดูแลพ่อพักหนึ่ง กลับไปอยู่บ้าน ก่อนตอนที่พ่อจะไป เราได้คืนความสัมพันธ์กัน เราได้กอดพ่อ แสดงความรักต่อพ่อ พ่อคงแปลกใจ ได้เห็นใจกัน

ทั้งพ่อทั้งแม่ ก่อนไปพ่อแบ่งสมบัติให้เรา พ่อถามว่าจะกลับไปอุดรไหม เราก็บอกว่าชีวิตเราอยู่ที่กรุงเทพฯ เขาก็ให้บ้านหลังที่เราอยู่นี้

พอพ่อเสียเรารู้สึกตกใจ เพราะพบว่าแม่กับน้องตัดสินใจอะไรไม่ได้เลย เราต้องตัดสินใจให้ แสดงให้เห็นว่าพ่อกุมอำนาจมากไป

หลังจากพ่อไปแล้วเราก็เริ่มฟื้นความสัมพันธ์กับแม่ เราไม่อยากให้แม่จากไปอีกคน เพราะเราเจ็บปวดมาก แรกๆ ก็ไม่ค่อยมีอะไรคุยกัน ต่อมาแม่เป็นอัลไซเมอร์มากขึ้นๆ จากความตรอมใจเพราะรักพ่อมาก แต่แม่ก็อยู่มาอีก ๗ ปี และพอได้ชื่นใจเพราะมีหลานชาย

ตอนทำงานเรื่องผู้หญิง คนจะคิดว่าเราเป็นคนนอกที่เพิ่งมาในวงการก็มีการกีดกันอยู่เหมือนกัน แต่เราคิดว่าตัวเองสนใจเรื่องสิทธิผู้หญิงมาตลอดแต่ไม่ได้บอกว่าตัวเองเป็นเฟมินิสต์ เพราะเรารู้สึกว่ามันมีประเด็นที่ใหญ่กว่าเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิง แม้ว่าเรื่องนั้นจะสำคัญก็ตาม อย่างตอนที่เข้าไปทำองค์กรผู้หญิงก็บอกเขาว่าไม่ได้คิดจะอยู่นาน แล้วเรื่องผู้หญิงที่เราสนใจก็เป็นเรื่องที่องค์กรผู้หญิงไม่ได้จับมาก่อน คือเรื่องผู้หญิงกับสิ่งแวดล้อม ตอนที่ได้อ่านหนังสือสตาร์ฮอว์ค ที่เป็นการทำงานของแม่มดกับความเป็นธรรม ทำให้เข้าใจแนวคิดของคุณอวยพร เขื่อนแก้ว ด้วย

อีกส่วนหนึ่งที่เราออกมาจากองค์กรผู้หญิง เพราะเรารู้สึกว่าหมดหน้าที่ตอนนั้นเอ็นจีโอต่อกับตรงสื่อมวลชนได้แล้ว

โลกาภิวัตน์ และคณะทำงานวาระทางสังคม

หลังจากพ่อเสีย บ้านเราก็เจอวิกฤตเศรษฐกิจปี ๒๕๔๐ แล้วพี่ก็ย้ายองค์กร เพราะวิกฤตกลายเป็นโอกาสของบางงานที่ได้แหล่งทุนเพิ่มขึ้นมาก เช่น กลุ่ม Focus on the Global South ของวอลเดน เบลโล ที่ทำหนังสือเรื่องโศกนาฏกรรมสยาม เขาพยายามอธิบายว่าเกิดอะไรขึ้นจึงเกิด

วิกฤตเศรษฐกิจ พี่มาทำงานกับโฟกัส เป็นผู้ช่วยประสานงานทางไทย ทำเป็นงานพาร์ทไทม์อาทิตย์ละ ๓ วัน ทำให้ช่วงนั้นมีเวลาให้แม่มากขึ้น ได้พาแม่เที่ยว

การทำงานกับโฟกัสทำให้พี่ได้เชื่อมโยงจุลภาคเข้ากับมหภาค ได้เริ่มศึกษาเรื่องไฟแนนซิ่ง เรื่อง FDI (Foreign Direct Investment) หรือเงินลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งเราได้เรียนเรื่องนี้บ้างแล้วจากเรื่อง ODA ของญี่ปุ่น และทำให้เข้าใจเรื่ององค์กรโลกบาล Washington Consensus และ WTO หรือองค์กรการค้าโลก เรื่องนี้วอลเดน และคามาน ผู้อำนวยการร่วมกับวอลเดน สามารถเข้าใจได้ก่อน คามานอยู่ที่ออสเตรเลีย ทำงานเอ็นจีโอระดับโลก จึงจับปัญหาได้เร็ว วอลเดนก็ตามเรื่องธนาคารโลกตั้งแต่อยู่อเมริกา เขาต่อต้านมาร์กอส รู้ไส้รู้พุงของธนาคารโลกดี

ตอนแรกเมืองไทยไม่มีใครพูดเรื่องนี้เลย อาจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ มาพูดเรื่องนี้หลังจากนั้นประมาณ ๒ ปี พี่ไปหาอาจารย์รังสรรค์ ถามว่ามีนักเศรษฐศาสตร์เมืองไทยคนไหนทำเรื่องนี้บ้าง อาจารย์บอกว่ามีแค่ตัวอาจารย์และลูกศิษย์ คืออาจารย์สมบูรณ์ ซึ่งเสียชีวิตแล้ว

ช่วงหนึ่งที่ IMF จะมาเมืองไทย พี่ก็วางแผนกับเพื่อนๆ ต่างประเทศจะเอาเค้กไปโป๊ะหน้าเขาเพื่อต่อต้านเรื่องการผูกขาดการค้า ก็เป็นที่ฮือฮาตอนนั้นฝ่ายไทย ดร.สุรินทร์ เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ เดินเข้าเดินออกจากงานสวนทางกัน เขาต้องรู้ว่าไอ้นี่มีส่วนแน่ๆ ตอนนั้นในเมืองไทยเริ่มพูดเรื่องการต่อต้านการค้าเสรีมากขึ้นแล้ว และมีคนตามเรื่องนี้ต่อ อย่างไบโอไทยและ FTA Watch

ช่วงแรกโฟกัสให้ทุนมาเยอะ และต้องจ่ายให้กับสถาบันวิจัยสังคมจุฬาฯ ๑๒% ต่อมาก็โฟกัสต่อรองขอลดเหลือ ๑๐% บอร์ดโฟกัสที่เป็นคนไทย เช่น อาจารย์โคทม ก็เป็นกรรมการสถาบันด้วย ก็บอกว่า ๒% น่าจะขอเขามาใช้ในแง่การส่งต่อความรู้ให้กลุ่มคนไทยหรือองค์กรพัฒนาสังคม เลยนำเงิน ๒% นั้นมาตั้งคณะทำงานคณะหนึ่ง

พอดีช่วงปี ๒๐๐๐ ทางองค์กร Social Watch สากล ชวนให้ทางไทยไปร่วมประชุม เขาชวนอาจารย์อมรา แต่อาจารย์ไม่ไป และส่งพี่ไป ตอนนั้นเขาเพิ่งตั้ง ๑-๒ ปี เราไปประชุมกับเขาในสมัชชาแรกเลย ที่โรม จากนั้นก็ไปประชุมทุก ๒ ปี ไปทุกทวีป เราเลยเสนอว่า คณะทำงานที่รับเงิน ๒% นั้นตั้งเป็น Social Watch เมืองไทยไหม แต่ไม่อยากใช้ชื่อว่า "ติดตาม" เพราะจะต้องติดตามอยู่เรื่อย เลยตกลงใช้ชื่อ "คณะทำงานวาระทางสังคม" คือไม่ว่าจะมีเรื่องอะไรที่สำคัญกับสังคม เราก็ทำเรื่องนั้น

เราใช้เวลาที่เหลือจากทำงานกับโฟกัสมาทำงานกับคณะทำงานวาระทางสังคม ช่วงนั้นคณะทำงานให้เราไปรีวิวองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อดูความหมายระหว่าง Stage, Market และ Civil Society ว่ามีความสัมพันธ์กันไหม เราวิเคราะห์โดยใช้แนวของ อลัน ฟลาวเวอร์ มองว่าการช่วงชิงความหมายของภาคประชาสังคมเกิดขึ้นอย่างไร พบว่า มันเริ่มเฟื่องฟูที่อเมริกา เพราะภาคธุรกิจอยากให้มีองค์กรด้านบริการ และตั้งขึ้นมาเป็นภาคประชาสังคม มันไม่ใช่องค์กรประชาชนแบบที่เอ็นจีโอเคยทำ

การรีวิวองค์กรภาคประชาสังคมทำให้เห็นบทบาทของแหล่งทุนก้าวหน้า ซึ่งเริ่มจากองค์กรศาสนาฝ่ายก้าวหน้า ซึ่งมีท่าทีที่ดีกับประเทศที่รับทุน เพราะเขามีพื้นฐานของการเป็นมิชชันนารี มีฐานเรื่องการทำงานข้ามวัฒนธรรม แต่พอปี ๒๕๔๐ เราเห็นว่าเขาจะถอนตัวจากไทย ปีนั้นเขาก็ชวนเราคิดว่าจะทำงานอย่างไร องค์กรไทยต้องหาทุนด้วยตัวเองอย่างไร ทุนที่ยังมีอยู่คือเรื่องสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม ด้านกลุ่มงานเด็กกับผู้หญิงพออยู่ได้ แต่กลุ่มคุณภาพชีวิตต้องหาทุนใหม่ ตอนเราทำเพื่อนหญิง ฟอร์ดทิ้งเงินก้อนใหญ่ไว้ให้ก่อนจะถอนตัว ขณะนั้น สสส. ก็เพิ่งก่อตั้ง

ที่เป็นอย่างนั้นเพราะทางยุโรปมีจุดเปลี่ยน องค์กรยุโรปเงินน้อยลง และเงินจากภาคประชาสังคมที่ให้เขาก็น้อยลง ทางคนยุโรปจนลงเลยบริจาคน้อยลง องค์กรเหล่านี้เคยได้เงินบริจาคจากประชาชน ๗๐% จากรัฐบาล ๓๐% ก็เปลี่ยนเป็นรับเงินจากรัฐเกือบ ๗๐% และรับจากการบริจาค ๓๐% ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญมาก เพราะทำให้นโยบายเปลี่ยน เขาต้องทำงานตาม

ความรับผิดชอบต่อรัฐบาลมากกว่าประชาชน บางอย่างที่เป็นความต้องการของประเทศยากจน งานเหล่านั้นก็ไม่ตอบสนองโดยตรงเสียทีเดียว เรียกว่ามีความเข้มข้นน้อยลง

ตอนทำโฟกัส เราทำเรื่องอัตราเงินของกุดชุม เอาข้อมูลให้อาจารย์นิธิ แกเอาไปพูด เลยกลายเป็นเรื่องใหญ่ พอกระทรวงการคลังรู้ก็บอกว่าทำแบบนี้ไม่ได้ ผิดกฎหมาย เราเลยไม่ได้ต่อสู้ต่อ เพราะกระทบกับชาวบ้านเยอะ

วอลเดนเขามีเครือข่ายฝ่ายซ้ายทั่วโลก เต็มไปด้วยคนฉลาดหลักแหลม พอโฟกัสจัดคุยเรื่องวิกฤติการเงินโลก เราก็ได้ความรู้เยอะ เช่น การที่มาเลเซียเอาตัวรอดได้เพราะจัดการจักรวรรดิได้ จึงเสียหายน้อยกว่า ส่วนในการประชุม Social Watch เราก็เห็นการต่อรองกับรัฐบาลมหาอำนาจ เห็นองค์กรชาวนาโลก ได้เจอคนก่อตั้งด้วย เป็นชาวนาบราซิลที่คุยอยู่กับผู้นำผู้หญิงของศรีลังกา ตอนอยู่เบลเยียม เราเห็นคนใช้สามภาษา เราก็เห็นความเป็นสากล

โซเชียลวอทช์พยายามพัฒนางานติดตามนโยบายระดับโลก คล้ายๆ กลุ่มโฟกัส แต่โฟกัสค่อนข้างบู๊มากกว่า เช่น เห็นด้วยกับการเดินขบวน เห็นด้วยกับสมัชชาคนจน แต่โซเชียลวอทช์จะทำงานเชื่อมกับรัฐบาล จดทะเบียนกับยูเอ็น เขาทำรายงานเรื่องการพัฒนาสังคมทั่วโลกที่มองประเด็นผู้หญิงและมองเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมาตั้งแต่หลังสมัยโคเปนเฮเกน เราเองทำรายงานของไทยให้โซเชียลวอทช์ บอกว่าสถานการณ์ของเราอยู่ตรงไหน และไปเชื่อมโยงกับเขา

หลังปี ๒๕๔๕ พี่ไปทำงานกับสมัชชาคนจนและมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน พี่มด (วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์) ขอให้คณะทำงานวาระทางสังคมจัดสัมมนาวิชาการให้ คณะทำงานก็จัดงานให้ เราได้นักวิชาการดีๆ หลายคนมาพูด มีงานวิชาการที่เข้มข้น และมีชาวบ้านจริงๆ มาพูดด้วย ทำให้เกิดหนังสือ “ความจริงของความจน” ซึ่งดีมาก อาจารย์นิธิเสนอว่า ต้องแก้ที่ปัญหาโครงสร้าง

หลังจากนั้นคณะทำงานวาระทางสังคมก็ปรับตัวมาทำงานที่เกี่ยวข้องกับเอกสารวิชาการ ซึ่งเป็นบทบาทของงานเลขานุการที่ไม่มีคนทำ แต่เราเห็นว่าจำเป็นต้องทำ เรามีคนเก่งด้านถอดเทป เขาเป็นแม่บ้าน แต่ทำงานถอดเทปและอีดิตจนเป็นมืออาชีพ เลยกลายเป็นธรรมเนียมว่า ทุกครั้งที่จัดงานก็จะอัดเทป ถอดเทป และทำหนังสือมา ทางจ๋ำ สนิทสุดา เขาก็ชอบ เพราะเท่ากับว่าเขาได้แหล่งข้อมูลพร้อมเพื่อทำงานต่อ แฟ้มเอกสารแรกของเราคือเรื่องเลี้ยงกุ้งในนาข้าว ซึ่งพี่เดชา ศิริภัทร บอกว่าแบบนี้จะฉิบหายในระยะกลางและยาวได้ เราก็คิดว่าไม่ได้นะ เลยพยายามทำงานให้สังคมเห็นปัญหานี้

พอปี ๒๕๔๖ เริ่มเกิดวิกฤติสงครามตะวันออกกลางอีกครั้ง พี่เริ่มเปลี่ยนบทบาทในโฟกัส ตอนนั้นงบที่เขาให้เมืองไทยน้อยลง เพราะงานเริ่มเรียกร้องให้ไปที่อื่น พอมีสงครามอ่าวเปอร์เซียครั้งที่ ๒ เราเลยไปเป็นออแกไนเซอร์จัดชุมนุมต่อต้านสงครามร่วมกับทั่วโลก งานนั้นอาจารย์ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ชอบมาก บอกว่าเราทันสมัย ไปจัดร่วมกับอินเตอร์ได้ และให้งบมาส่วนหนึ่ง

ช่วงนั้นเราได้อ่านเอกสารเรื่องสงคราม ความมั่นคง การค้าอาวุธว่าเกี่ยวข้องกันอย่างไร มันเป็นเรื่อง Security Program ของโลก ช่วงนั้นเราได้ไปอังกฤษอีกครั้ง ได้ไปเยี่ยมครู ถามครูว่ามีหนังสืออะไรดีๆ ให้อ่านบ้าง ครูก็ยื่นหนังสือ “เผชิญภัยคุกคามในศตวรรษที่ ๒๑” ให้ เป็นงานวิจัยของกลุ่มออกซ์ฟอร์ด พี่ก็เอามาหาคนแปล พอแปลแล้วอาจารย์ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้อ่านก็ชอบ ขอไปพิมพ์เป็นหนังสือออกมา ตอนนั้นโลกเริ่มมีสงครามต่อต้านการก่อการร้ายแล้ว แต่ปัญหาอันดับหนึ่งคือเรื่องโลกร้อน เพราะทำให้คนอดยาก ข้าวปลาหายาก จะทำให้คนตายเป็นล้าน มาเลเรียจะรุนแรงขึ้น ด้านบรรษัทก็ทำวัคซีน เรื่องยาเยอะขึ้น บรรษัทยาถือเป็นบรรษัทใหญ่ระดับ ๑-๓ ของโลก

พอปี ๒๕๔๗ พี่เจออาจารย์ชัยวัฒน์อีก แกกำลังคิดหนักที่มีเหตุการณ์พระถูกฟันที่สามจังหวัดชายแดนใต้ เพราะแปลว่าความรุนแรงยกระดับขึ้นแล้ว

แกบอกว่า เราต้องสนใจเรื่องสามจังหวัด ตอนนั้นยังได้เงินจากโฟกัส ๒% อยู่ แต่เราก็คิดทำโครงการเลี้ยงคณะทำงานด้วย สุดท้ายก็ทำเรื่องสามจังหวัดภาคใต้ เพราะยังไม่มีใครทำ อาจารย์โคทมก็สนับสนุนให้ทำ สุดท้ายมีพี่ตี๋ คุ้ง และเรา ลงไป ทางมูลนิธิผู้หญิงก็ลงไปด้วยกันที่สะบ้าย้อย หลังจากนั้นเราเริ่มเป็นความดันเพราะเครียด แม้จะถูกฝึกให้ไปที่ลำบากตั้งแต่เล็กๆ แล้วก็ไม่มีลูกผัว แต่ก็เครียด เพราะจะถูกลูกหลงเมื่อไหร่ก็ได้

เราไปทำงานสามจังหวัดในปี ๒๕๔๗-๒๕๕๓ ถือเป็นการถางทางให้งานด้านผู้หญิงที่นั่น ได้เงินจาก สกว. ไปดูเรื่องบทบาทผู้หญิง เราไปแตะเรื่องเบา คือวิถีชีวิตชาวบ้าน แล้วก็ได้ทำหนังสือเรื่อง "ฝนกลางไฟ" ซึ่งได้รับความร่วมมือดี คนก็สนใจอ่าน สนใจขอ ซึ่งแจกฟรี และมูลนิธิฟรีดริช เอแบร์ต (FES) ก็ร่วมพิมพ์แจกด้วย

งานอีกส่วนที่คณะทำงานฯทำคือเรื่องมุสลิม เรื่องอิสลามในโลกสมัยใหม่ ได้คุยกับผู้รู้มุสลิม เขาก็ต้อนรับเราดี เพราะเราใช้ร่มของสถาบันวิจัยสังคม อาจารย์อมราก็ไปลุยกับเราด้วย

เราทำเรื่องสามจังหวัดถึงปี ๒๕๕๓ ซึ่ง สสส. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) เห็นว่าคนในพื้นที่ต้องทำเองแล้ว เราไม่เห็นด้วย คิดว่าคนภายนอกต้องมีส่วนร่วมด้วย แต่ที่ไม่ดิ้นรนทำต่อเพราะว่ามีแหล่งทุนไปทำงานกับพื้นที่เยอะแล้ว ถ้ามีคนอื่นทำ เราไม่ต้องทำก็ได้ ส่วนหนึ่งเราถามถึงความสำคัญของการดำรงอยู่ของเราอยู่ตลอด อีกอย่างคือเรื่องนี้เป็นเรื่องที่อย่างไรก็ไม่จบ เพราะมันเป็นอุตสาหกรรมความรุนแรง ที่มีการผลิต การขาย แต่คนซวยคือชาวบ้าน

เราได้ฟังเรื่องเล่าของเป๊าะสู เขาเป็นผู้นำชุมชนที่มีคุณธรรม เป็นครูที่คุยกับรัฐไทยได้ หลังจากนั้นเป๊าะสูต้องหนีฝ่ายความมั่นคงไปอยู่พรุ เพราะถูกระแวงที่สามารถรวมคนทำกิจกรรมได้เยอะ สุดท้ายก็ถูกจับตัวเข้ากรุงเทพฯ แล้วกลับมาพร้อมรถสปอร์ตสีแดง เขาเปลี่ยนไปแล้ว เรามองแล้วคิดว่าเรื่องสามจังหวัดมันไม่จบแน่ๆ ที่นี่เป็นแหล่งผลประโยชน์ใหญ่ ทุกคนที่อยากถูกโปรโมททางลัดต้องไปอยู่สามจังหวัดก่อน

เราชอบสามจังหวัดมาก อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ก็ไม่ใหญ่ บริหารจัดการง่าย ผู้คนก็น่ารัก วัฒนธรรมของอิสลามก็ยังมีอย่างรุ่มรวย ก่อนหน้านั้นเราเคยพาอาจารย์ไชยันต์ไปลงพื้นที่ แกพูดว่า เมื่อศิษย์พร้อมครูก็จะมาเอง ก็เลยบอกแกว่า สุยจะเป็นศิษย์เอง เราก็ได้เรียนรู้วิธีศึกษาวิจัยชุมชน วิธีการหาความรู้ที่เป็นระบบมากขึ้น อาจารย์เป็นอาจารย์ด้านสังคมวิทยา อีกคนคืออาจารย์นุกุล แกทำงานชุมชนไม่ได้ แต่เก่งเรื่องนิเวศวิทยา แกบอกว่ามีการเปลี่ยนเชิงภูมิประเทศ

เราได้เจอครูดีๆ หลายท่านที่นั้น แต่สุดท้ายก็ไม่ได้เอาเรื่องของสามจังหวัดออกมาให้สังคมรับรู้เท่าไหร่ แต่เรื่องผู้หญิงได้เดินต่อ โดยมีโซรยา จามจุรี รับไม้ต่อ ก่อนออกจากสามจังหวัด เราก็เชิญ ศอบต.ไปคุยกับชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงก็สงสัยว่าทำไมชาวบ้านถามได้ฉะฉานดีมาก ชาวบ้านบอกว่า เขาวิจัยท้องถิ่นกับอาจารย์นุกูลมานานแล้ว

พอออกจากสามจังหวัด เราก็มาทำโครงการเรื่องความเป็นธรรมทางสังคม กับ สสส. เขาเห็นว่าเราทำงานนี้ได้ ก็ให้เป็นหัวหน้าโครงการเฟสแรก ต่อมาในเฟสสอง เราก็เปิดให้ทางสถาบันวิจัยสังคมมีส่วนร่วม แต่ส่วนงานวิชาการของโครงการไปไม่ได้เพราะไม่มีคนทำงาน เฟสสองเราได้หนังสือรายงานสังคมไทยออกมา

หลังจากนั้นทาง UN Women ก็ได้ประเมินการพัฒนาหลังปี ๒๐๑๕ ทำให้เรามีฐานความเข้าใจเรื่อง SDGs มากขึ้น ช่วงนั้นเราประทับใจอาจารย์กฤตยา อาชวนิจกุล ตอนที่ไปทำงานในวงผู้หญิง แล้วอาจารย์ก็บรรจุชื่อเราเข้าไปในหนังสือ เพราะเราเป็นคนทำงานด้วย

งานที่เป็นดั่งลมหายใจ

ตอนนี้โซเชียลวอทช์มาจับตาเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะตอนนี้บรรษัทข้ามชาติต่างๆรุกเข้ามาว่าต้องให้เขาร่วมวางแผนทางนโยบายระดับประเทศด้วย อย่าง Global Fund ของบิล เกตส์ คล้ายๆเป็นการดึงและถ่วงดุลกันอยู่ในเวทีเดียวกันที่เรียกว่า "การพัฒนาที่ยั่งยืน" "เศรษฐกิจสีเขียว" ซึ่งความหมายของภาคธุรกิจกับของประชาชนบางอย่างก็คนละเขียว เศรษฐกิจสีเขียวของธุรกิจส่วนหนึ่งก็เพื่อเปิดทางธุรกิจเขา ที่จริงเอ็นจีโอพูดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเป็นสิบๆ ปีแล้ว อย่างเรื่องการพัฒนาในศตวรรษที่ ๒๑ กลุ่มเอ็นจีโอและนักวิชาการทางญี่ปุ่นก็เคยชวนกลุ่มทางไทยจัดคุยเรื่องนี้

ปีนี้ (๒๕๖๐) รัฐบาลไทยไปรับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ของยูเอ็นมา จึงต้องเสนอรายงานระดับประเทศต่อยูเอ็น ซึ่งกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานรับผิดชอบรายงานประเทศไทย เพื่อนเราที่โซเชียลวอทช์ก็ชวนว่า Social Watch Report ปีนี้จะเขียนรายงานเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนไหม เราน่าจะมีรายงานเงานะ เขาให้พื้นที่ ๑๐ หน้า

แต่ด้วยเงินทุนเรื่องงานพัฒนาน้อยลง แต่เดิมที่โซเชียลวอทช์เคยเชิญองค์กรภาคประชาสังคมทั่วโลกไปประชุมเจอกันทุกสองปี ก็จัดห่างขึ้น และจากที่เคยทำรายงานเป็นเล่ม ก็เปลี่ยนเป็นอิเล็กทรอนิกส์

ตอนนี้เราพยายามรวบรวมข้อมูลจากองค์กรต่างๆ อยู่ มีทางอุษา เลิศศรีสันทัด มูลนิธิผู้หญิง เขียนงานชิ้นเล็กๆ เพื่อติดตามเป้าหมายเรื่อง gender ส่วนทางกป.อพช. ก็จับมือกับ อพช. (องค์กรพัฒนาเอกชน) ดูเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

เรายังอยากชวนคนอื่นๆ มาจัดวงเขียนด้วยกัน แต่ตอนนี้ไม่มีงบประมาณ อย่างถามไปทางพูลทรัพย์ สวนเมือง ตุลาพันธุ์ ที่โฮมเน็ท เขา

บอกว่ารายงานนี้มีประโยชน์ อย่างที่เขาเคยเขียนไว้ กระทรวงแรงงานก็เอาข้อมูลไปใช้ แล้วข้อดีของการทำงานกับองค์กรระหว่างประเทศคือ เขาเทรนเราด้วย ทำให้พูลทรัพย์มีข้อได้เปรียบในการทำข้อมูลมากกว่าส่วนราชการไทย คือเขามองโลกได้กว้างกว่า ส่วนอุษาหรือคนอื่นก็เริ่มเห็นความสำคัญที่รายงานนี้เป็นฐานเพื่อให้เอาจิ๊กซอว์มาต่อกัน แต่การสังเคราะห์เรายังทำได้ไม่ค่อยดีนัก

เรารักษาการเขียนรายงาน Social Watch Report ของไทยมา ๑๐ ปีแล้ว งานที่ทำประจำคือเขียนรายงานและไปร่วมประชุมกับเขา การทำงานเพื่อให้ได้รายงาน คือการไปเกี่ยวข้องกับผู้คนจำนวนมากที่จะมาร่วมกันเขียน พอเขียนเสร็จแล้วก็เอาสิ่งที่เขียนไปคุยกับผู้คนจำนวนมากต่ออีก แต่ปีนี้รู้สึกกดดันมาก จะขอใครให้ช่วยก็เกรงใจ เพราะมีแต่งาน ไม่มีเงินให้เขาเลย

หรืออีกด้านหนึ่งเราต้องถามตัวเองว่า โลกสมัยนี้ งานแบบนี้ยังจำเป็นต้องมีอยู่หรือเปล่า

ล่าสุดคณะทำงานวาระทางสังคมออกรายงานสังคมไทย “สังคมสังเกต สังเกตสังคม” พิมพ์เป็นเล่ม และลงในเว็บไซต์โครงการพัฒนาความเป็นธรรม ของคณะทำงานวาระทางสังคม เปิดให้คนใช้ได้เลย จริงๆ เล่มนี้ยังไม่ดีนัก เพราะตอนวางแผนกะจะย่อยเรื่องที่คนเขียนเข้ามาเป็นประเด็นให้อ่านง่าย แต่ช่วงนั้นคนทำงานยุ่งมาก เลยไม่มีเวลาทำกันอย่างที่ตั้งใจ

ถ้าถามเรื่องที่ห่วงตอนนี้ ก็มีเรื่อง SDGs เราตามเรื่องนี้มานานแล้ว และประโยชน์ที่จะได้คือการเป็นข้อต่อที่เชื่อมระหว่างภาคประชาชน ชาวบ้านกับภาควิชาการ เราห่วงความเข้าใจเรื่องวิธีการทำงาน เช่น Micro-macro Linking มันเป็นการเชื่อมเรื่องยาก เรื่องซับซ้อนระดับโลก ระดับมหภาคเข้ากับความเข้าใจรายละเอียดของท้องถิ่น เราไม่ยากให้ความเข้าใจนี้หายไปกับเรา

แหล่งทุนทางยุโรปที่จับงานนโยบายเยอะๆ พยายามพูดว่า คุณต้องมีความเข้าใจว่า บางอย่างที่กำหนดชีวิตเรานั้นไม่ได้อยู่ใกล้ๆ การผลักดันนโยบายมาจากที่ไกล นี่คือภาวะของโลกาภิวัตน์ ของบรรษัท เป็นการรุกของตลาดทุนเข้ามาในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน การรุกพวกนี้รุนแรงมากขึ้น ขณะที่คนเดือดร้อนเลือดตาแทบกระเด็นยังไม่เข้าใจว่ามาจากเหตุปัจจัยใหญ่ๆ พวกนี้ เราคิดว่าต้องสร้างกระบวนการศึกษาเรียนรู้ให้มากขึ้น บางอย่างก็มีบ้างแล้ว เช่นเรื่อง WTO ที่มีนักวิชาการไทยเริ่มจัดชุดศึกษาเรื่องนี้ แม้จะไปไม่เร็ว แต่อย่างน้อยก็ไปได้

แต่ยุคของเราก็ผ่านไปแล้ว ที่ผ่านมา เรามากับเพื่อนๆที่ดีๆ คนทำงานที่จริงจังกับงานพื้นที่ คนที่คุณภาพดีๆ และเราก็มากับนักวิชาการที่เฉียบคม นักวิชาการที่เก่งๆ งานของเราก็คือการเอาสองส่วนนี้มาประกบกัน นี่เป็นเส้นทางของเรา เราเป็นผู้ประสานและเชื่อมโยง

แต่เหตุปัจจัยทั้งหมดก็เปลี่ยนแล้วด้วยยุคของมัน แล้วคณะทำงานวาระทางสังคมจะไปอย่างไร

อีกส่วนเป็นเรื่องการเมืองของการทำงานสังคม ถามกันมากว่า คุณจะเลือกทำงานเพื่อบริการสังคม หรือเปลี่ยนแปลงสังคม

จริงๆ ต้องทำทั้งสองอย่าง งานบริการสังคมยังต้องทำเพราะคนข้างล่างเดือดร้อนมากจริงๆ เราต้องช่วย แต่ต้องดูเรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่เรายังให้ความหมายและคุณค่าอยู่ ส่วนหนึ่งที่เราทำงานถูกคอกับ FES ภูมิภาคนี้ เพราะเขาก็คิดเรื่องนี้

ในอนาคตมันจะมีปัญหาระดับภูมิภาคมากขึ้น ไม่ใช่แค่ระดับประเทศ วิธีการทำงานต้องขยายออกนอกพรมแดนประเทศไปเชื่อมโยงกับคนในภูมิภาค อย่างคนพม่า ลาว เขมร ก็เข้ามาทำงานในเมืองไทย รูปธรรมของงานคือ เราทำงานกับโฮมเน็ท(เครือข่ายแรงงานนอกระบบ) มีเพื่อนสนิทอยู่ที่นั่น ไม่ว่าจะเป็นพูลทรัพย์ หรือสุนทรี เซ่งกิ่ง เขาทำงานจริงจังกันอยู่ พวกเรายังเป็นเอ็นจีโอรุ่นแรกๆ ที่ยังทำงานอยู่ และเห็นแนวโน้มความสำคัญเรื่องนี้

อีกงานคือเรื่องเกษตรอินทรีย์ เกษตรทางเลือก ที่พี่สุภา ใยเมือง เป็นพี่ใหญ่ของงานด้านนี้ แกใช้ความอึดส่วนตัว แม้มีเงินไม่มีเงินก็ยังทำไป ประสานชาวบ้านไป ทางวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ พี่เดชา ศิริภัทร ผู้นำชาวบ้าน เกษตรอินทรีย์ซึ่งมีฐานคิด ฐานวิเคราะห์ของตัวเอง ก็ยังอยู่ ถือเป็นกำลัง สำคัญ

งานด้านสิทธิที่ดิน หรืองานประท้วงที่เกี่ยวกับการแย่งชิงทรัพยากร ตอนอยู่โฟกัสทำให้เราเข้าใจและยอมรับเรื่องนี้มากขึ้น ว่ามันเป็นเรื่องการเมือง บนท้องถนน แต่จะยกระดับอย่างไรให้คนทั่วไปเข้าใจเรื่องนี้ด้วย ก็ยังเป็น โจทย์ยาก อย่างวันก่อนจัดวงคุยกันเรื่องระเบิดหิน ข้าราชการจาก กฟผ. ก็ ยังพูดว่าชาวบ้านต้องเสียสละ ตอนนี้เรื่องสงครามแย่งชิงทรัพยากรจะแรงขึ้น มีกลุ่มที่ตั้งหลักได้ดีคือกลุ่ม Land Watch ซึ่งจะเป็นพันธมิตรกันได้

ส่วนงานของเราเอง มีงานเล็กๆที่รับปากกับโฮมเน็ทไว้ว่า ถ้ามีเงิน ทำศูนย์เด็กเล็ก ก็จะมาทำให้โฮมเน็ท โดยเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างโฮ มเน็ทกับคณะทำงานวาระทางสังคม เพราะจะเป็นกิจกรรมที่ทำให้คนเข้าใจ ความสำคัญของเด็กวัย ๐-๖ปี ซึ่งสำคัญมาก นี่เป็นเรื่องที่เราอยากทำ และ ทำแล้วมีความสุข เรื่องเงินอุดหนุนเด็กเล็กเป็นงานที่คุยแล้วแฮปปี้ มันเห็น ชัดว่าได้ประโยชน์ ช่วยเด็กได้จริงๆ

ทางโซเชียลวอทช์ก็ยังคาดหวังว่าเราจะเป็นจุดประสานหลักของ เมืองไทย เวลาทำงานกับต่างประเทศต่อไปนี่ เราจะใช้ชื่อ Social Watch Thailand แต่เราอยากเกษียณตัวเอง ปรับบทบาทมาเป็นที่ปรึกษา และ กำลังหาทีมมาทำงานต่อ

พออายุ ๖๐ แล้ว เราก็ไม่ได้อยากทำอะไรที่เป็น business มาก ทางเลือกของชีวิตเราเปลี่ยน ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เราอยู่บทบาทนี้ ต้องทำเรื่องนี้ ให้สำเร็จอีกแล้ว แต่เป็นเรื่องที่เราต้องประคองตัวเองไปให้ได้ และทำงาน ในสิ่งที่ตัวเองเห็นความสำคัญ

ตอนนี้ จอห์น แมคคอนแนล กับเรา ร่วมกันตั้งกลุ่ม GANN – Gentlely Aging Activists Network เราทำงานนี้เป็นงานเล่นๆ จอห์นกับเราเป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่ยังคุยกันไม่ค่อยรู้เรื่อง พระไพศาลต้องช่วยแปล แล้วก็ไปเจอกันที่อังกฤษ จนเราได้ไปเควเกอร์เซนเตอร์ แล้วเจอกันเป็นระยะๆ ปีละครั้ง ตอนหลังจอห์นมาเมืองไทยบ่อยขึ้น เขาเป็นเควเกอร์ สนใจเรื่องการมีสติ ภาวนา เป็นพ่อของลูกสาม เขามีความมั่นคงพอที่จะเป็นเพื่อนที่เป็นหลักทางใจ

งานของกลุ่มกานต์ ต่อไปอาจต้องเป็นงานจริง ที่เป็นงานภายใต้ร่มใหญ่ของคณะทำงานวาระทางสังคม ซึ่งกำลังจะทำเรื่อง Caring Sharing Society ให้เป็น entry point ที่จะเข้าทำงานกับปัญหาบรรษัท เราคิดว่านี่เป็นวิธีที่เป็นรูปธรรมที่จะทำงานได้ งานผู้สูงอายุ งานเด็ก และงานผู้หญิงมันผูกกัน ต่อไปการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตจะทำให้ผู้หญิงถูกเลิกจ้างเยอะ

สายธารของขบวนการประชาชน

สิ่งที่ทำให้เราทำงานแล้วอยู่ได้ เพราะเราเจอคนดีๆ เยอะ เจอคนจริง คนเก่งในแบบต่างๆ ข้าวชาวบ้านยังมียางอยู่ ไปกินข้าวหลายมื้อ (น้ำตาคลอ) เป็นสายสัมพันธ์ที่ถักทอกัน

อาจารย์ป๋วยผูกพันกับชนบทไทยตอนโดดร่มลงที่ชัยนาท อาจารย์เจอคนดีๆ ที่ใสซื่อ และรู้สึกว่าอยากทำอะไรให้พวกเขา กลุ่มก้าวหน้าทางญี่ปุ่นก็เชื่อมกับอาจารย์สุริชัย ก็มีขบวนของเขา คนรุ่นมินามาตะก็เริ่มเป็นอาจารย์นักสังคมวิทยาทางสิ่งแวดล้อมกันเยอะ ด้วยปัญหาสิ่งแวดล้อมของเขา ตอนไปอังกฤษ เราเห็นอนุสาวรีย์ของคนคนหนึ่ง เรารู้เลยว่าอุดมคติมีอยู่จริง ไม่ใช่เรื่องเพ้อฝัน ไม่ใช่แบบที่คนเขาว่ากันว่า วันหนึ่งมันจะหมดไป

สายคาทอลิกก็มีพัฒนาการของเขา เรื่องเทวศาสตร์แห่งการปลดปล่อย คาทอลิกทางละตินอเมริการ่วมต่อสู้กับประชาชน และพัฒนาเทวศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับมาร์กซิส วิพากษ์วิจารณ์ทั้งมาร์กซิสต์ คาทอลิก และศาสนจักร และพัฒนาทฤษฎีของตัวเองขึ้นมา บ้านเราก็มีพ่อนิพจน์ เทียนวิหาร สายวัฒนธรรมชุมชน สายเปาโล แฟร์ มีกาญจนา แก้วเทพ

เราเจอครูหลายคน เช่น พี่เปี๊ยก บำรุง บุญปัญญา เป็นครูทางวัฒนธรรมของเรา เราเป็นจีน ต้องใช้เวลาเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมอยู่มาก เพราะมีบางอย่างไม่เหมือนกัน อย่างแฟนเขาจะสอนเรากินแกงเลียง ที่แต่เดิมไม่กิน หรือแรกๆฟังเพลงหงาแล้วไม่เข้าใจ เพราะสมัยก่อนชอบเพลงกรรมาชนเพราะเข้ากับวัฒนธรรมเรามากกว่า แต่ตอนหลังชอบเพลงหงามากกว่ากรรมาชนแล้ว เราเริ่มข้ามวัฒนธรรม และใส่ใจว่าเรื่องวัฒนธรรมมีบางอย่างที่เรายังไม่เข้าใจ

พี่ศรีสว่าง พั่ววงศ์แพทย์ ก็เป็นครูเรา แกเป็นคนฝึกเรา รับฟังเรามาก เรามีปัญหาอะไรแกก็ฟัง และช่วยแก้ตั้งแต่สากกะเบือยันเรือรบ ตอนหลังก็เริ่มเข้าใจว่า เพราะพี่ศรีสว่างก็มีครู คืออาจารย์ป๋วย พอมีปัญหากับแม่ก็มาบ่นกับอาจารย์ป๋วย อาจารย์ป๋วยก็บอกให้ใจเย็นๆ เวลาไปสู้กับเขาเรื่องหนองงูเห่า อาจารย์ป๋วยก็บอกไม่กลัวหรือ เขามีอำนาจนะ พี่ศรีก็บอกไม่กลัว เราว่าที่แกบอกไม่กลัวเพราะแกรู้ว่ามีแบคอัพ ช่วงที่พัฒนาประเทศ อาจารย์ป๋วยเป็นแทคโนเครตที่รวมปัญญาชนเก่งๆมาคุยและทำงาน เงินทุกอย่างที่เข้ามาประเทศไทยจะผ่านตรงนั้น มันมีสายใย มีสายสัมพันธ์ร่วมกัน ตอนอยู่คณะกรรมการสนับสนุนและเผยแพร่งานพัฒนา เราทำเรื่องกว้าง ทำทุกเรื่อง เรารู้สึกว่าได้บัตรอนุญาตที่จะเข้าไปได้ทุกประเด็น รู้จักคณะทำงานด้านเด็ก องค์กรสลัม องค์กรผู้หญิง คณะทำงานด้านสิทธิ คณะกรรมการพัฒนาชนบทของที่ต่างๆ เพราะเราเป็นงานส่วนกลาง และเราก็มีผลงานร่วมกันจากหนังสือ Behind the Smile จนเป็นประเพณีเลยว่าพอมีผลงาน จะมีชื่อของทุกคนปรากฏอยู่ทั้งหมด ยาวเหยียดเลย เรามีสไตล์การทำงาน เวลาได้ทุนจะแบ่งหน่วยงานอื่นใช้ และให้เครดิตเขาด้วยว่ามาทำด้วยกัน อย่างตอนที่วอลเดนเขียน A Siamese Tragedy เขาก็ใช้วิธีนี้ให้เครดิตหมดทุกคน

หัวหน้าที่เราทำงานแล้วมีความสุขที่สุดคืออาจารย์โคทม คนชอบบอกว่าอาจารย์ไม่ค่อยฟังใคร แต่เราว่าแกคมมาก ประชุมอะไรก็สรุปได้ดี แม้คนอื่นจะบอกว่าบางทีก็สรุปเร็วเกินไป เรารู้สึกว่าแกเป็นหัวหน้าที่ดี เวลามีปัญหา มีธุระอะไร อาจารย์ก็เข้าใจ รับหน้าให้ได้ อย่างที่ได้ไปอังกฤษก็เพราะไปนินทาอาจารย์โคทม บอกว่าเราเป็นผู้หญิงที่ทำงานเป็นฐานให้อาจารย์โคทม ทีมผู้หญิงทั้งนั้นที่ทำงานให้ผู้ชายออกหน้า

ถ้าเราเห็นสายธารแบบนี้ เราจะเห็นว่าเอ็นจีโอไม่ใช่นายหน้าค้าความจน มันอาจมีบางส่วนที่เริ่มเพี้ยน ทำงานยี่สิบปีแล้วกลายเป็นข้าราชการเอ็นจีโอ นั่นก็อีกแบบ แต่เอ็นจีโอที่มีหลักคิด มีอุดมคติจะเป็นอีกอย่าง

แต่ชีวิตมันยาก เวลาต่อสู้เพื่อชาวบ้าน ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมมันยาก

ตอนแม่เป็นอัลไซเมอร์ เราเริ่มเห็นความรุนแรงของปัญหาผู้สูงอายุ เพราะสายใยของครอบครัวมันหายไป เป็นปัญหาที่เกิดกับหลายบ้าน คนแก่ลำบากเพราะคนรุ่นหลังไม่ค่อยมีเวลาให้ ทำให้รู้สึกว่า เราน่าจะทำอะไรบางอย่างเรื่องผู้สูงอายุ แม้ไม่ได้แทนคุณพ่อแม่โดยตรง ก็เป็นการแทนคุณโดยอ้อม

ที่เรายังเดินเส้นทางนี้อยู่ ส่วนหนึ่งเพราะเราเลือกเส้นทางวิ่งระยะไกล เพื่อนบางคนวิ่งร้อยเมตร อย่างพวกที่เข้าป่า เราเห็นใจเขามาก เขาปีกหักกลับมา เราเองก็ปีกหัก แต่ความรู้สึกหรือผลกระทบมันต่างกัน เขาแย่กว่าเรา หลายคนกลับมาเป็นตัวจักรสำคัญให้ทุนนิยม เราเข้าใจได้ว่าเขาเหนื่อย เราไม่เรียกร้องให้เพื่อนๆส่วนนี้มาทำเอ็นจีโอเลย แต่เราเห็นผู้หญิงสองสามคนที่เก่งๆ อย่าง กัญญา พาณิชย์กุล และวรรณี นิยมไทย เธอยอดเยี่ยม

เราเชื่อว่าสิ่งที่ทำให้คนอยู่ได้ มีเรื่องงาน เรื่องเพื่อน และเรื่องความสัมพันธ์กับผู้คน

เราดำเนินชีวิตแบบนี้ ด้วยละคร ด้วยบทเพลง ด้วยความเชื่อ ความคิด และอุดมคติ

“การคุยกันวันนี้เกิดจากพี่ชวนกี้มาเป็นคณะทำงานวาระทางสังคม อยากได้คนมารับไม้ต่อ ซึ่งหาไม่ง่ายเลย กี้บอกว่า ถ้าจะทำงานด้วยกันต้องรู้จักกันมากกว่านั้น เรียนรู้แรงยันดาลใจในการทำเรื่องนี้ ก็เลยมาคุยกัน วันนี้รู้สึกแปลกดี มันคงถึงเวลาของเรา”

พี่สุยเปิดวงสนทนาเล็กๆ ของเราไว้แบบนี้

แล้วจากนั้นเราก็คุยกันยาวเหยียดสองวันเต็ม ในวันที่ ๕ มีนา และ ๖ เมษา ๒๕๖๐ ที่บ้านพี่สุย

วันแรกมีเอ กะ โบ๊ต อยู่ฟังด้วย ฉันชวนมา เผื่อว่าพวกเธออยากจะทำงานวาระทางสังคมด้วยกัน

และมีน้องนิ้ง ไปจดบันทึกบนสนทนาและบันทึกเสียง

วันที่สองมีแค่ฉันกะนิ้ง

ส่วนใหญ่ฉันนั่งฟังเงียบๆ ถามเล็กน้อย และพบว่า มันเป็นการฟังเรื่องราวชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่งที่พิเศษมาก

ทั้งสองวัน พี่สุยเตรียมซื้อของสดไว้ แล้วเราช่วยกันทำกินตอนมื้อเที่ยง สนุกและอร่อยมาก จำได้ว่า มีปลาเป็นตัว และมีผัก ผลไม้ เยอะๆ ทั้งสองมื้อ

เราคุยกันไว้ว่า ถ้าฉันจะเอาเรื่องที่คุยกันไปทำอะไร ต้องขออนุญาตและให้พี่สุยดูก่อนทุกครั้ง

แต่ฉันไม่มีโอกาสขอ และไม่เคยคิดเลยว่าจะเอาไปทำอะไรโดยไม่มีโอกาสได้ขอแบบนี้

ขอบคุณพี่สุนทรี ที่อ่านต้นฉบับให้ก่อนตีพิมพ์ อย่างน้อยก็ทำให้ฉันใจเบาขึ้น ว่าเนื้อหานี้ได้ผ่านตาเพื่อนสนิทพี่สุยแล้ว

ฉันหวังว่า เรื่องเล่าชีวิตของพี่สุยชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์กับคนอ่าน เหมือนชีวิตของพี่สุยที่ตั้งใจดำรงอยู่เพื่อประโยชน์ของสังคมอย่างที่สุด

และขออธิษฐานให้พลังงานที่ดีทั้งหมดที่เกิดจากเรื่องเล่านี้ เดินทางไปเป็นเพื่อนและเป็นกำลังให้พี่สุยในภพภูมิที่พี่อยู่ และตลอดไป

รักและขอบคุณพี่ที่สุด

กี้

เคารพชีวิต เจ้าของ

โดย ราณี หัสสรังสี

เพื่อนสนิทของดิฉันได้อุทิศตนให้กับการเยี่ยมเยือนผู้ป่วยที่เป็นมะเร็ง ดิฉันชื่นชมเขามาก เราพูดคุยกันเรื่องความตายหลายครั้ง ดิฉันบอกว่าดิฉันกลัวและจะรีบวิ่งหนีเหมือนกลัวฝนตกตัวเปียกที่รีบๆ หลบ เพราะดิฉันไม่มีความรู้อะไรเลยเกี่ยวกับเรื่องนี้ เมื่อพ่อแม่เจ็บป่วย และอยู่ในระยะสุดท้าย ก็รับมือด้วยความมั่วๆ ไป ไม่รู้เรื่อง ประมาณไม่ถูก ที่เป็นเช่นนี้เพราะไม่มีข้อมูลในการตัดสินใจที่เพียงพอเลย โดยเฉพาะกรณีของคุณพ่อที่เป็นมะเร็งระยะสุดท้าย เป็นครั้งแรกที่ดิฉันต้องเผชิญกับความตายของผู้อันเป็นที่รักยิ่ง แม้ว่าช่วงนั้นดิฉันก็ไม่ใช่เด็กแล้ว อายุย่างเข้าสี่สิบ อีกแปดปีต่อมาก็ต้องเผชิญอีกครั้งเมื่อคุณแม่จากลาโลกนี้ไป แต่สิ่งที่ดิฉันเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตที่เกิดขึ้นทั้งสองครั้งนี้ก็คือ ต้องเคารพชีวิตของเจ้าของทั้งก่อนและหลังการตาย

เมื่อชีวิตย่างก้าวเข้าเลขหก ดิฉันได้ร่วมกันกับเพื่อนๆ ที่แก่กว่าและอ่อนกว่าสร้างกลุ่ม Gently Aging Activist Network (GAAN) หรือ เครือข่ายสูงวัยอย่างอ่อนโยนของนักกิจกรรมเพื่อสังคม มีชื่อเป็นไทยว่า กานต์ หมายถึงอันเป็นที่รัก เพื่อหาความรู้ สร้างความรู้อย่างเป็นระบบสู่ความเป็นผู้สูงวัยอย่างมีสติรู้เท่าทัน ดังนั้นเมื่อบริษัทชีวามิตรและสสส.จัดเรื่อง "อยู่อย่างมีความหมาย จากไปอย่างมีความสุข" ณ ห้องอาศรม อาคารศูนย์เรียนรู้ สสส. จึงสมัครทันที โดยคาดหวังว่าเป็นโอกาสที่จะได้ทบทวนความรู้ และหาความรู้อย่างครอบคลุมในเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่ง

ดิฉันเริ่มหาความรู้มากขึ้นเมื่อรวบรวมความกล้าและฝึกเจริญสติ อ่านหนังสือ ฟังธรรมมะ ฟังการอภิปรายสัมมนาเรื่องการเจริญสติ ความตาย สุขภาพ การเตรียมตัวชีวิตระยะสุดท้าย การฝึกเจริญสติอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ดิฉันกล้าเผชิญกับเรื่องชีวิตและความตายมากขึ้น

จะขอเล่าสู่กันฟังถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่บริษัทชีวามิตร วิสาหกิจเพื่อสังคม และสสส.ร่วมกันจัด มาเป็นพอสังเขปนะคะ

งานเริ่มต้นด้วยการฉายวิดีโอสถานการณ์ของผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่โกลาหล อลหม่านในโรงพยาบาล หลังจากนั้นก็มีการชวนพูดคุยโดยคุณพยาบาล

“ไม่ใช่เพียงว่าคนจากไปตายดีเท่านั้น คนที่อยู่ก็อยู่ดีด้วย ทั้งคนที่อยู่และคนที่ตายไม่มีอะไรติดค้าง” เป็นที่มาของการจัดฝึกอบรม เพื่อให้สังคมเกิดความรู้ความเข้าใจ พยาบาลวิชาชีพ สุรีย์ ลี้มงคล หัวหน้าหน่วยและพยาบาลชำนาญการพิเศษ หน่วยการพยาบาลต่อเนื่อง โรงพยาบาลศิริราช ได้ปูพื้นไว้ว่า เมื่อผู้ป่วยอยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิต (ไม่ใช่คนที่ยังมีโอกาสมีชีวิต) ควรมีการพิจารณาล่วงหน้าว่า กรณีใส่ท่อแล้วถอดไม่ได้อยากใส่ไหม ถ้าใส่แล้วยื้อไปเรื่อยๆจะใส่ไหม ถ้าเจาะคอจะเอาไหม ต้องดูว่าอยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิตหรือเปล่า ถ้าปั๊มหัวใจแล้วรอดจะเอาไหม การตัดสินใจเลือกเพราะอะไร การฟังคนไข้ต้องเป็นตอนที่เขามีสติ ไม่ใช่ช่วงจิตตก

การเขียนLiving will จึงเป็นการคิดพิจารณาล่วงหน้าอย่างมีสติ Living will ทำงานตอนที่คนไข้พูดไม่ได้ และกระบวนการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย ซึ่งเป็นการดูแลแบบประคับประคอง (palliative care)จะตามมา

รูปภาพ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมกับวิทยากรช่วงเช้า

“ชีวิตควรเจริญมรณานุสติทุกเวลา ชีวิตอย่าอยู่ด้วยความประมาท” ศาสตราจารย์ แสวง บุญเฉลิมวิภาส ผู้อำนวยการศูนย์ธรรมศาสตร์ ธรรมรักษ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นวิทยากรท่านที่สอง ในการอบรมเรื่อง “อยู่อย่างมีความหมาย จากไปอย่างมีความสุข” ได้กล่าวเริ่มต้นด้วยคำสั่งสอนของพระพุทธองค์

และได้วางหลักให้ว่า สิ่งที่พึงรู้ในการบริหารจัดการคุณภาพชีวิตในระยะสุดท้ายของตนและผู้ที่เป็นที่รักมีอยู่ด้วยกัน ๓ มุม คือ ด้านกฎหมาย การแพทย์ ศาสนาวัฒนธรรม (จิตวิญญาน) ให้สามเรื่องนี้สอดคล้องกัน “ทำด้วยเจตนาที่ดี และปัญญาถ่องแท้” ดังคำกล่าวของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(ป.อ.ปยุตโต)

ดังที่ท่านอาจารย์พุทธทาส ได้กล่าวไว้ว่า “ธรรมะ คือหน้าที่” ถ้ารักษาได้ ก็รักษาให้หายไว ถ้ารักษาไม่ได้ ก็ให้ตายดี ดังนั้นหลักการมาตรา ๑๒ ของพ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ จึงเป็นการแสดงเจตนาขอตายตามธรรมชาติ ไม่ใช่เรื่องการเร่งการตาย มิใช่การฆ่าตัวตาย

มาตรา ๑๒ ของสมัชชาสุขภาพ เป็นการแสดงเจตนาขอตายตามธรรมชาติ ไม่ใช่เรื่องการเร่งการตาย มิใช่การฆ่าตัวตาย

Palliative care เป็นการดูแลแบบประคับประคอง รากศัพท์ของคำว่า Palliative แปลว่าเสื้อคลุม แพทย์หญิงสุมาลี นิมมานนิตย์ ให้ความหมายว่า holistic care หรือ humanized health care ประกอบด้วย

- Symptom control รักษาตามอาการ
- Relief pain สามารถใช้มอร์ฟีน ช่วยการหายใจและบรรเทาปวดด้วย
- Spiritual healing เสริมเรื่องจิตใจ ช่วยให้ละวาง ไม่ติดค้าง
- Support ช่วยเหลือคอยดูว่าผู้ป่วยต้องการอะไร วันสุดท้ายอยากทำอะไร (เช่น อยากอยู่กับครอบครัว)

เมื่อผู้ป่วยสิ้นชีวิต ให้เรียกชื่อผู้ป่วย อย่าใช้คำว่าศพ ให้ผู้ป่วยที่สิ้นชีวิตแล้วได้มีเวลากับครอบครัวอย่างสงบ

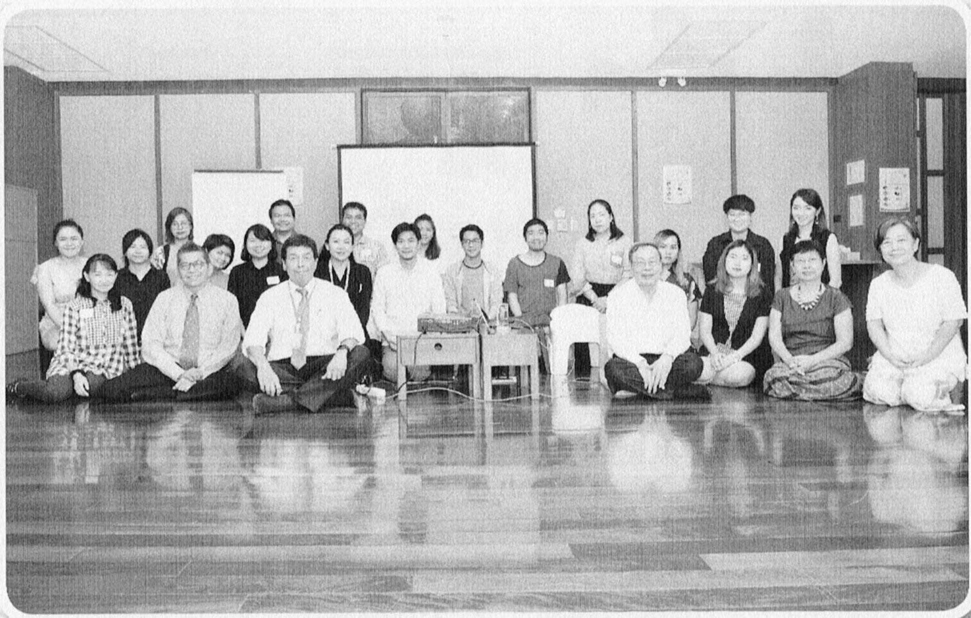
ขณะเดียวกันก็ช่วยให้คนดูแล ญาติไม่เกิด guilt after death ช่วยคลายปม เช่น มักเจอคำถามว่า พามาช้าไปใช่ไหม ก็ช่วยให้เขาเห็นว่า เมื่อได้พยายามทำดีที่สุดแล้วก็ไม่ควรมีอะไรติดค้าง

เมื่อหลักธรรม กฎหมาย และการแพทย์สอดประสานเสียงกัน พลังของจริยธรรม ก่อให้เกิดความเคารพต่อชีวิตอย่างแท้จริง

หลักคิดทางการแพทย์ของ รองศาสตราจารย์ นพ. ฉันชาย สิทธิพันธุ์ รองคณบดี ฝ่ายวางแผนและพัฒนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้วางหลักไว้ว่า วิธีการดูแลผู้ป่วยควรจัดให้สอดคล้องกับเป้าหมายการรักษา ถ้ารักษาได้ก็รักษาไปตามความสามารถ ถ้ารักษาไม่ได้วิธีการรักษาก็เปลี่ยนไปเป็นการดูแลแบบประคับประคอง

ดูแลร่างกายว่าทุกข์ทรมานไหม ไม่ควรมีความทรมานที่ไม่จำเป็น แก้อาการ ลดอาการเหนื่อยโดยอาจใช้ยาเข้าช่วยแต่ไม่ยื้อชีวิต “การรักษาคนไข้ไม่ใช่การชนะโรคไม่ได้ แล้วทิ้งคนไข้” เน้นการดูแลชีวิต ผู้ป่วยระยะสุดท้ายไม่มีคำว่าสิ้นหวัง

ประวัติย่อ และผลงาน

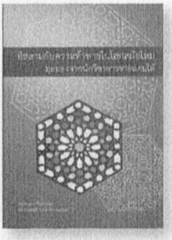
“สุย” ราณี หัสสรังสี (Ranee Hassarungsee) หรือ ชื่อ **李瑞珍** ลี สุ่ย เตียง เกิดเมื่อ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นเด็กตลาดพลู มีน้องชายหนึ่งคน เริ่มรียนหนังสือจีนที่กงลี้จงซัน จบประถมปลายที่โรงเรียนวัดประยูร และจบชั้นมัธยมที่โรงเรียนศึกษานารี และโรงเรียนอุดมพิทยา จบการศึกษาด้านประวัติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อปี ๒๕๒๓

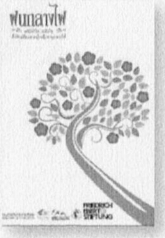
เป็นผู้ประสานงานอาวุโส คณะทำงานวาระทางสังคม และเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง กานต์ Gently Aging Activists Network (GAAN)

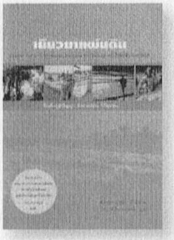
ผลงานสำคัญ

การจัดทำรายงานจับตาสังคมไทยประจำปี ร่วมกับเครือข่าย Social Watch

๒๐๐๑ The Crisis still looms large.

๒๐๐๒ In the hands of transnational capital and free trade.

๒๐๐๓ The dark side of global markets.

๒๐๐๔ Two different worlds.

๒๐๐๕ In the shadow of economic priorities.

๒๐๐๖ Unsound government policies, successful grassroots solutions.

๒๐๐๗ Without human security there can be no social security.

๒๐๐๘ Structural violence in the southern provinces.

รายงานสังคมไทย สังคมสังเกต สังเกตสังคม ปี ๒๕๕๙

Thai women tackle gender inequity. ปี ๒๕๕๘
หนังสือ คนหนุ่มสาวมุสลิมกับโลกสมัยใหม่ ปี ๒๕๕๘

เอกสารรายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการขับเคลื่อนนโยบายเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูบุตร ปี ๒๕๕๖-๒๕๕๗ หนังสือ อิสลามกับความท้าทายของโลกสมัยใหม่ : มุมมองจากนักวิชาการชายแดนใต้ ปี ๒๕๕๕

หนังสือ ฝนกลางไฟ: ห้าสิบเสียงจากผู้หญิงชายแดนใต้ ปี๒๕๕๒

หนังสือ ความรู้และความไม่รู้ จังหวัดชายแดนใต้ ปี ๒๕๕๒

หนังสือ เยียวยาแผ่นดิน Heeling the land ปี ๒๕๔๙

หนังสือ ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย ปี ๒๕๔๙

หนังสือ ความรู้และความไม่รู้ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ ปี ๒๕๔๙

คิดถึงสุย

พระไพศาล วิสาโล

ข้าพเจ้ารู้จักสุข หรือราณี หัสสรังสี ตั้งแต่เรายังเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ทั้งคู่ ดูเหมือนสุขจะเรียนที่ศึกษานารี ส่วนข้าพเจ้าเรียนที่อัสสัมชัญ เราทั้งสองโคจรมาพบกันเพราะเป็นสมาชิกกลุ่มยุวชนสยามทั้งคู่

ยุวชนสยามเป็นกลุ่มที่เกิดจากการวมตัวของนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งมีความตื่นตัวเกี่ยวกับปัญหาบ้านเมือง และสนใจใฝ่รู้ในเรื่องสังคม หลายคนได้รับอิทธิพลจากโกมลคีมทอง บัณฑิตหนุ่มซึ่งอุทิศตนเพื่อการศึกษาของเด็กชนบทและถูกลอบสังหารเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ สมัยนั้นผู้ใหญ่และเจ้าหน้าที่บ้านเมืองหลายคนมองว่ายุวชนสยามเป็นพวก " หัวรุนแรง" แต่คนจำนวนไม่น้อยยกย่องยุวชนสยามว่าเป็นพวก "หัวก้าวหน้า"

ดูเหมือนข้าพเจ้ากับสุขเจอกันครั้งแรกที่ค่ายยุวชนสยาม ซึ่งจัดขึ้นช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม ปี ๒๕๑๖ ค่ายนั้นมีประยุทธ พฤกษางกูร เป็นประธานค่าย สมาชิกค่ายหลายคนมีบทบาทสำคัญในขบวนการนักศึกษาหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ เช่น พิเชียร อำนาจวรประเสริฐ และธงชัย วินิจจะกูล

สุขที่ข้าพเจ้ารู้จักสมัยวัยรุ่น เป็นคนเอาจริงเอาจัง ขยันขันแข็ง สุภาพ พูดจาเรียบๆ น้ำเสียงเบาๆ ยิ้มง่าย ใจเย็น โกรธยาก ใครที่ไม่เคยเจอเธอสมัยวัยรุ่น ไม่ยากเลยที่จะนึกภาพเธอในตอนนั้น เพราะไม่ว่าจะรู้จักเธอในช่วงวัยใด เธอก็เป็นอย่างนี้แทบจะไม่เปลี่ยนไปจากเดิม จึงเป็นที่รักของผู้คน

ช่วงที่อยู่มหาวิทยาลัย ข้าพเจ้าพบสุยบ้างเป็นครั้งคราว ไม่บ่อยนัก มาพบกันอีกทีก็ตอนที่จบมหาวิทยาลัยแล้ว สุยเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคมรุ่นแรก ส่วนข้าพเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติงานกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม เรียกว่าอยู่ในแวดวงเดียวกัน ซึ่งตอนนั้นยังเล็กอยู่ คนไม่มาก รู้จักกันเกือบหมด แม้ในเวลาต่อมาข้าพเจ้าเข้าสู่เพศบรรพชิต ก็ยังมีกิจให้ได้พบปะเธอ เพราะเธอยังคงปักหลักทำงานอยู่ในแวดวงองค์กรเพื่อสังคมหรือเอ็นจีโออย่างต่อเนื่อง

ตลอด ๔๕ ปีที่รู้จักกัน สุยเป็นคนที่ห่วงใยผู้ทุกข์ยาก และอุทิศตัวเพื่อสังคมเสมอมา แม้เธอจะไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง แต่ก็ได้รับการยอมรับและไว้วางใจในแวดวงคนทำงานเพื่อสังคม ทั้งนี้ เพราะเธอมีความเป็นมิตรกับทุกคน แม้กระทั่งกับผู้เยาว์ไม่ว่ารุ่นน้องหรือรุ่นลูก กับผู้ใหญ่ เธอก็ให้ความเคารพและความใส่ใจ

ผู้ใหญ่ท่านหนึ่งที่เธอห่วงใยคือ คุณศรีสว่าง พั่ววงศ์แพทย์ ซึ่งบัดนี้ชรามาก เธอและเพื่อนๆ พยายามติดตามดูแลเอาใจใส่ นั่นเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสพบเธออยู่เนืองๆ ในระยะหลัง เพราะเธอจะคอยเป็นสื่อชักนำให้ข้าพเจ้าได้มาพบปะพูดคุยกับคุณศรีสว่างเป็นระยะๆ น่าเสียดายที่เธอจากไปอย่างกะทันหันก่อนวัยอันควร

การจากไปของเธอนับเป็นความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่สำหรับมิตรของเธอ สำหรับแวดวงคนทำงานเพื่อสังคม และสำหรับผู้ทุกข์ยากในสังคมไทย

ไพศาล วิสาโล

ครอบครัวตัวอ้วน หัสสรังสี

การสูญเสียที่มาถึงอย่างกระทันหันของครอบครัวเรา เป็นเรื่องที่เหนือความคาดหมาย

เจ้เตียง เป็นพี่ เป็นป้า ที่เป็นที่รักของพวกเรา

พวกเรามีถ้อยคำมากมายที่อยากกล่าวถึงเพื่อแสดงความรัก ความอาลัย แต่ความรู้สึกในเวลานี้นั้นมากเกินคำบรรยายใดๆ จะบรรยายออกมาได้

จึงกล่าวได้แต่เพียงว่า เจ้เตียงจะเป็นที่รักและอยู่ในความทรงจำของพวกเราตลอดไป

รักเจ้เตียงสุดหัวใจ
ครอบครัวตัวอ้วน หัสสรังสี

คิดถึงสุข

ประเวศ วะสี

มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ National Health Foundation

①

1168 ซ.พหลโยธิน 22 ถ.พหลโยธิน ลาดยาว เขตจตุจักร กทม. 10900 โทร. 939-2239 โทรสาร 939-2122 ไปรษณีย์อิเล็คทรอนิค thri@ksc.th.com
1168 Soi Phaholyothin 22, Phaholyothin Rd., Ladyao, Jatujak Bangkok 10900, Thailand. Telephone: (662) 939-2239 Facimile: (662) 939-2122 e-mail: thri@ksc.th.com

ราณี หิรัญรังสี

คนรุ่นใหม่กับอนาคตประเทศไทย

ผมรู้สึกตกใจมากที่ทราบการจากไปอย่างกะทันหันของสุข (ราณี หิรัญรังสี) ผมรู้จักสุขตั้งแต่เธอยังเป็นวัยรุ่นจนการศึกษาใหม่ๆ ที่สะดุดใจก็คือ เธอสนใจสังคมเป็นอย่างยิ่ง พิจารณาดีนี้ต่างๆ เพื่อสังคมอย่างไม่หยุดนิ่ง ในระยะหลายปีหลังสุขทำงานอยู่กับสถาบันวิจัยสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีกลุ่มเพื่อนทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ความเป็นธรรมทางสังคม" เธอส่งหนังสือและบทความที่กลุ่มผลิตหรือสนใจมาให้ผมเสมอๆ ซึ่งขอจารึกขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ความเหลื่อมล้ำที่มากเกินทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม ความไม่เป็นธรรมเป็นปัญหาใหญ่ของโลกและของไทย เพราะคนเราจะอยู่ร่วมกันอย่างสันติก็ต่อเมื่อมีความเป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำทำให้มีปัญหามากมาย รวมทั้งความขัดแย้งและความรุนแรง ความเหลื่อมล้ำเกิดจากปัญหาซับซ้อนอย่างที่ซับซ้อน ยากต่อความเข้าใจ และยากต่อการแก้ไข ใครที่จะคลายความเหลื่อมล้ำได้ มหาวิทยาลัยและสถาบันต่างๆ ในสังคมต้องเข้าใจถึงความเข้าใจ และหาทางแก้ไข แต่กรณีปัญหาเป็นเช่นนั้นไม่ ฉะนั้นเมื่อทราบว่ากลุ่มของคุณราณี หิรัญรังสี ซึ่งหากนับผมแล้วก็ถือว่าเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ เข้ามาศึกษาวิจัยเรื่องความเป็นธรรมทางสังคม ผมจึงรู้สึกชื่นชมเธอเป็นพิเศษ

เรื่อง "คนรุ่นใหม่กับอนาคตประเทศไทย" เป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เพราะคนรุ่นใหม่มีจำนวนมาก จะอยู่ไปอีกนาน และหวังว่ามีความคิดใหม่ๆ คนรุ่นเก่าที่ติดอยู่ในความคิดเก่าๆ ไม่น่าจะนำสังคมออกจากวิกฤตการณ์ปัจจุบันได้ เพราะวิกฤตการณ์ปัจจุบันเป็นวิกฤตการณ์ของความซับซ้อน (Complexity crisis) ระบบแห่งความซับซ้อนเป็นของใหม่ ทำให้คนเข้าใจน้อย เมื่อไม่เข้าใจก็แก้ไขไม่ได้ เมื่อแก้ไขไม่ได้ปัญหาก็สะสมหมักหมมขมวดแน่น จนคลายไม่ออก แล้วก็เกิดการใช้กำลังเข้าหากัน เพราะการคิดแบบเก่าๆ ร่วมกันหมดจินตนาการใหม่ไม่ออก เหมือนไก่อยู่ในเข่ง

คนรุ่นใหม่ควรพยายามทำความเข้าใจระบบซับซ้อน (Complex system) และวิธีคลี่คลายปัญหาที่ยาก

มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ National Health Foundation

1168 Soi Phaholyothin 22, Phaholyothin Rd. Ladyao, Jatujak Bangkok 10900, Thailand. Telephone: (662) 939-2239 Facimile: (662) 939-2122 e-mail: thri@ksc.th.com

ปัญหาที่ซับซ้อนและยาก แก้ไม่ได้ด้วยวิธีเก่าๆ เช่น อำนาจ เงิน วาทกรรม ความรุนแรง หรือการใช้ความรู้สำเร็จรูป โดยไม่เรียนรู้ในสถานการณ์จริง

เครื่องมือที่จะทะลุความยาก คือ การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ* (Interactive learning through action) ในสถานการณ์จริง

หวังว่า สังเวชกรณีจากการระบาดของโรคครั้งนี้ จะกระตุ้นให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของ "คนรุ่นใหม่ คืออนาคตประเทศไทยที่ผู้ใหญ่ทิ้งไม่ได้"* และขอให้คนรุ่นเก่ากลายเป็นคนรุ่นใหม่ หรือ สนับสนุนคนรุ่นใหม่ ให้คนไทยทั้งใหม่และเก่าร่วมกันสร้างความรอดจากวิกฤตการณ์ปัจจุบัน สามารถสร้างประเทศไทยที่น่าอยู่ที่สุด หรือประเทศไทยยุคศรีอาริยะ ให้จงได้

ประเวศ วะสี

๗ เมษายน ๒๕๖๓

โคทม อารียา

คิดถึง 'สุย'

ที่จากไปพลอยใจหาย จำไม่ได้ว่าพบกันครั้งแรกเมื่อไร แต่ครั้งสุดท้ายก็เพียงเมื่อไม่กี่วันมานี้เอง ครั้งแรกๆ เมื่อหลายสิบปีมาแล้ว เราคงพบกันในงานของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) และงานของคณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา (ผสพ.) ต่อมา จำได้ว่าสุยเป็นคนริเริ่มงานคณะทำงานวาระทางสังคม ซึ่งภายหลังได้เข้าไปอยู่สังกัดของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผมได้มีส่วนร่วมบ้างในตอนต้นๆ ส่วนคนที่ลงแรงลงมือทำงานจริงจัง และเป็นเสาหลักของคณะทำงานฯ ตลอดมาก็คือสุยนั่นแหละ นอกจากงานพัฒนาสังคมแล้ว สุยยังสนใจเรื่องผู้หญิง และในระยะหลังได้หันมาทำงานเรื่องผู้หญิงและสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้

เส้นทางการทำงานทำให้เราได้พบกันเป็นระยะๆ และได้เสริมสร้างไมตรีจิตระหว่างเราให้หนักแน่นและยืนยงมาตลอด ระยะหลังนี้ เราต่างเป็นห่วงสุขภาพของคุณศรีสว่าง พั่ววงศ์แพทย์ และสุยก็มาชวนให้ผมไปพูดคุยกับคุณศรีสว่างอยู่เนืองๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูที่สุยมีต่อคุณศรีสว่างอย่างไม่เสื่อมคลาย ในโอกาสงานครบรอบ ๓๖ ปีของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก สุยได้มาร่วมงานและช่วยต้อนรับคุณศรีสว่าง ซึ่งเป็นโอกาสที่เราได้กินข้าวร่วมกันเป็นครั้งสุดท้าย และสุยก็ได้ลาจากไปก่อน

เมื่อสุยเข้ามาทำงานพัฒนาสังคม ผมถือว่าสุยเป็นคนรุ่นใหม่ และแม้เมื่อไม่นานมานี้ สุยก็ยังเป็นคนรุ่นใหม่ในสายตาของผม อยากฝากความหวังไว้กับเธอ ให้ช่วยสานงานที่คุณศรีสว่างและคนอื่นๆ ได้กรุยทางไว้ แต่ด้วยความไม่แน่นอนของชีวิต กลับเป็นผมที่มาเขียนคำอำลาอาลัยให้แก่สุย ขอให้สุยไปสู่สุคติเถิด ผมยังพอทำงานที่สุยได้มุ่งหวังที่จะทำ ทั้งงานพัฒนาสังคม งานสตรี และงานสันติภาพต่อจากสุยไปได้อีกเล็กน้อย แล้วหวังให้คนรุ่นใหม่ที่เสียสละอย่างสุย ได้เข้ามาช่วยทำต่อจนสำเร็จลุล่วงต่อไป

อาลัย “สุย” คนที่ยังอยู่ยังคิดถึง

โคทม อารียา
๗ เมษายน ๒๕๖๑

อมรา พงศาพิชญ์

สุขที่รัก

พี่พยายามคิดย้อนหลังว่าเรารู้จักกันตั้งแต่เมื่อไหร่ วันนี้ได้ยินมาว่าสุขเป็นอาสาสมัคร มอส. รุ่น ๑ แปลว่าเราได้เจอกันตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๒๖ ตอนที่สุขเป็นอาสาสมัครและทำงานต่อที่ มอส. มาเกี่ยวข้องกันอีกรอบเมื่อสุขมาอยู่ที่โฟกัสช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๖ และในช่วงนั้นโฟกัสร่วมกับสถาบันวิจัยสังคม ตกลงใช้เงินสนับสนุนที่ได้จากโฟกัสเป็นทุนเริ่มต้น จัดทำโครงการคณะทำงานวาระทางสังคม มอบหมายให้สุขทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานโครงการฯ จากนั้น เราก็ช่วยกันเขียนโครงการและขอการสนับสนุนจากแหล่งทุน เพื่อทำกิจกรรมของคณะทำงานวาระทางสังคม งานที่ทำด้วยกันใกล้ชิดมากๆ คือโครงการภาคใต้ เมื่อเกิดการปล้นปืนในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ปีแรกทุกคนสับสนว่าเกิดอะไรขึ้นในภาคใต้ ใครเป็นใคร แล้วเราจะทำอะไรได้บ้าง จึงเกิดแผนงาน “ร่วมศึกษาหาความจริงกรณี ๓ จังหวัดภาคใต้” สุขเป็นผู้ประสานงานที่เยี่ยมมากๆ จริงๆ สามารถดึงใครต่อใครมาร่วมมือกันได้อย่างสร้างสรรค์

พี่จำได้ว่างานแรกๆ ที่เรา ๒ คน ลุยไปด้วยกัน คือการเดินสายพบผู้นำศาสนา ซึ่งก็ยังไม่รู้ว่าใครเป็นใคร วันหนึ่งเราต้องไปพบอิหม่าม เราผู้หญิงไทยพุทธ ๒ คน ไปกับนักวิจัยผู้ชายมุสลิม ๓ คน พอไปถึงมัสยิดในหมู่บ้าน ลงจากรถตู้ ทุกคนงง ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรกับผู้หญิงพุทธ ๒ คนนี้ เขาตัดสินใจเชิญให้เราผู้หญิง ๒ คน ไปนั่งคุยกับลูกสาวอิหม่ามที่ห้องรับแขกหลังมัสยิด แล้วเชิญนักวิจัยผู้ชายมุสลิม ๓ คน ให้ไปสัมภาษณ์อิหม่ามที่

ในมัสยิดด้านหน้า หลังจากที่เราผู้หญิง ๒ คน คุยกับลูกสาวอิหม่ามจนหมดเรื่องจะคุย และรู้ตัวว่าเราอาจจะไม่มีโอกาสได้สัมภาษณ์อิหม่ามด้วยตัวเองถ้าเราไม่แก้ไขสถานการณ์ เราก็เลยให้ลูกสาวไปขออนุญาตอิหม่ามว่าเราผู้หญิง ๒ คน อยากจะขออยู่ในวงสัมภาษณ์ด้วย เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ทุกอย่างก็เดินหน้า

เมื่อผ่านด่านแรกแล้ว ทุกอย่างก็เดินไปตามครรลองตามแผนงาน สุยสามารถจัดให้มีเวทีวิชาการร่วมกับภาคีมิตรสหายได้หลายเวที ชักชวนให้นักวิชาการเขียนงาน และตีพิมพ์ผลงานร่วมกันได้หลายชิ้น ประสบการณ์การทำงานภาคใต้กับสุย เป็นประสบการณ์ที่สำคัญมากสำหรับชีวิตนักวิชาการอย่างพี่ ที่สนใจในเรื่องชาติพันธุ์และศาสนา และเป็นพื้นฐานที่ดีมากในการทำงานที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในคณะอนุกรรมการภาคใต้

ระยะหลัง สุยทำกิจกรรมประสานงานกับกลุ่ม ผู้หญิง เด็ก แรงงานนอกระบบ เครือข่ายเกษตรกร ฯลฯ อีกหลายเรื่อง พี่ได้แต่ติดตามข่าวทางสื่อต่างๆ เจอกันบ้าง แต่ไม่บ่อย สุดท้ายมาเจอกันวันนี้ วันที่สุยจากไปแล้ว

คิดถึงสุยจ้ะ
อมรา พงศาพิชญ์
๖ เมษายน ๒๕๖๑

สุภางค์ จันทวานิช

สุยที่รัก

พี่ไม่คิดเลยว่าสุยจากพวกเราไป เร็วขนาดนี้ เมื่อวานพี่อยู่ในห้องเรียนสัมมนากับจุ๊ (นฤมล ทับจุมพล) กำลังฟังการนำเสนอของนิสิต แล้วจุ๊ก็ยื่นข้อความในโทรศัพท์ให้ดู ว่าสุยจากเราไปเสียแล้ว

ตั้งแต่เราได้รู้จักกัน เมื่อสมัยที่สุยช่วยงานของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ตอนที่อาจารย์จอน อึ๊งภากรณ์เป็นผู้อำนวยการ และที่ตั้งของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมอยู่ที่สถาบันวิจัยสังคมฯ พี่ก็ได้รู้จักสุยและได้รู้ว่าสุยเป็นเอ็นจีโอที่มีความมุ่งมั่นอย่างมากในการทำงานพัฒนา

เราไม่ได้ทำงานร่วมกันใกล้ชิด แต่ก็มีงานที่เราสนใจร่วมกันเช่นเรื่องของแรงงานไทยในต่างประเทศ สุยได้ทำหนังสือถอดบทเรียนแรงงานอาชีพผู้ช่วยแม่บ้านต่างชาติในฮ่องกง ซึ่งเป็นโครงการวิจัยที่พี่สนใจ และเราก็ได้ร่วมมือกันทำงานเพื่อติดตามและช่วยเหลือแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศ โดยเดินทางจากจังหวัดอุดรธานีซึ่งเป็นบ้านเกิดของสุย

สุยมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้และร่วมแก้ปัญหาในประเด็นสำคัญของสังคมไทย เช่นเรื่องความรุนแรงที่ชายแดนภาคใต้ เรื่องเด็กและสตรี การขับเคลื่อนของสุยในเรื่องเงินสงเคราะห์บุตร ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ถึง ๒๕๕๗ คงจะมีส่วนผลักดันให้รัฐบาลตัดสินใจให้มีเงินสงเคราะห์บุตร เป็นสิทธิประโยชน์สำหรับผู้ประกันตนในกองทุนประกันสังคม และทำให้เด็กที่เกิดในเวลาต่อมาได้รับเงินสงเคราะห์บุตร ๔๐๐ บาทต่อเดือนกันโดยทั่วถึง นับเป็นอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ที่สุยได้ทำให้กับเด็กไทย

สุยได้เคยชวนพี่ให้มาช่วยงานของคณะทำงานวาระทางสังคม แต่พี่ก็ไม่ได้ช่วยเต็มเม็ดเต็มหน่วย สุยยังคงมุ่งมั่นที่จะทำงานในเรื่องนี้ร่วมกับอาจารย์อื่นๆ โดยไม่ย่อท้อ ทำให้สถาบันวิจัยสังคมฯ ได้มีบทบาทในเรื่องของวาระทางสังคมที่สำคัญของประเทศไทย

พี่ชอบสุยที่สุยทำงานหนักต่อเนื่อง เพื่อให้สังคมของเราดีขึ้น แต่ไม่แสดงท่าทีก้าวร้าวหรือรู้สึกโกรธเคืองฝ่ายต่างๆ ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องที่สุยพยายามผลักดัน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาพประชาสังคมส่วนอื่นๆ พี่คิดว่าคุณสมบัตินี้แสดงให้เห็นถึงวุฒิภาวะของนักพัฒนาภาคเอกชน ที่สามารถขับเคลื่อนการรณรงค์ในสังคมไทยได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความก้าวร้าว รุนแรง และโกรธเคือง แต่ก็บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ได้เช่นกัน

พี่ชื่นชมที่สุยเป็นแบบอย่างให้นักพัฒนารุ่นน้องในเรื่องนี้

สุภางค์ จันทวานิช
๖ เมษายน ๒๕๖๑

จอน อึ๊งภากรณ์

ในปีพ.ศ. ๒๕๕๓ เมื่อสุขเรียนจบปริญญาตรีใหม่ๆ สุขได้มาทำงานเป็นอาสาสมัครรุ่นแรกของโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม (คอส.) ซึ่งขณะนั้นตั้งอยู่ที่สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นชีวิตการทำงานเพื่อสังคมของสุข และในวันสิ้นชีวิตของสุขเมื่อวันก่อน หลังจากผ่านประสบการณ์การทำงานในหลายด้าน หลายตำแหน่ง มาเกือบ ๔๐ ปี บังเอิญสถานที่ทำงานแห่งสุดท้ายของสุขก็ยังได้แก่สถาบันวิจัยสังคมเช่นเดียวกับตอนเริ่มต้น

อาสาสมัครของคอส. (มอส.) รุ่นแรก ๑๙ คน ส่วนใหญ่เป็นนักกิจกรรมทางสังคมและแกนนำนักศึกษาตั้งแต่ตอนที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย เป็นผู้ที่ตื่นตัวต่อความอยุติธรรมในโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไทย และเป็นผู้ที่เคยสัมผัสใกล้ชิดกับเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลา ๒๕๑๙ ในช่วงที่เรียนมหาวิทยาลัยปีแรก สุขก็เป็นเช่นนั้น

ตลอดชีวิตการทำงานของสุขเธอยึดถืออุดมการณ์แห่งการสร้างสังคมใหม่ที่เป็นธรรม ทั้งในระดับสังคมโลก สังคมไทย และสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ เธอเป็นคนที่ยิ้มแย้มแจ่มใสเสมอ แต่ก็ทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ

ข่าวการเสียชีวิตของสุขอย่างกระทันหันก่อนวัยอันสมควรทำให้เพื่อนอาสาสมัครและนักกิจกรรมทางสังคมทั่วประเทศตกใจและเศร้าสลดเป็นอย่างยิ่ง แต่สุขและผลงานของเขาจะยังคงอยู่ในความทรงจำของทุกๆ คนตลอดไป

จอน อึ๊งภากรณ์

๗ เมษายน ๒๕๖๑

สุริชัย-ฉันทนา หวันแก้ว

รำลึกถึง สุย ผู้หญิงที่เรียบง่ายและยืนหยัด

วันสุดท้ายที่เจอสุย คือที่คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ ใน การเปิดตัวหนังสือเล่มหนึ่ง ที่ผู้เขียนกล่าวอ้างว่าที่มาของหนังสือ ส่วนหนึ่งก็มาจากการทำงานร่วมกับสุยในประเด็นปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคม วันนั้น สุยนั่งอยู่หลังห้องตามเคย เพียงวันรุ่งขึ้น สุยก็มาด่วนจากไปเสียแล้ว

ในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา สุยทำงานอยู่เบื้องหลังการเดินทางข้ามพรมแดนระหว่างปฏิบัติการทางสังคมกับแวดวงวิชาการ บางทีเราอาจจะให้ความสนใจกับงานอย่างที่สุยพากเพียรทำมาน้อยเกินไป สุยทำงานประเภทนี้จำนวนมาก เธอทำงานเงียบๆ ไม่หวือหวา แต่มักส่งผลการเรียนรู้ทางสังคมมากมาย มาถึงวันนี้ เราคงปฏิเสธไม่ได้แล้วว่างานแบบที่สุยบุกเบิกมามีความสำคัญ วงวิชาการและมหาวิทยาลัยต้องการ “สะพาน” เชื่อมระหว่างปฏิบัติการพัฒนา วิชาการ และ นโยบาย

๓๐ กว่าที่ผ่านมา เราโชคดีที่ได้เดินทางร่วมกับสุย เราได้เรียนรู้จากความพยายามในการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างแวดวงต่างๆ โดยเฉพาะงานปฏิบัติการการพัฒนาหรือ งานที่เรียกกันว่าเอ็นจีโอเป็นตัวนำ เธอเป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงภาคประชาสังคมทั้งระหว่างท้องถิ่นในประเทศเราเอง และระหว่างไทยกับยุโรป อเมริกา และเอเชีย เราได้ยินทั้งเสียงหัวเราะได้เห็นทั้งน้ำตา แต่เราก็ได้รับรู้ถึงความอิ่มเอมใจเช่นกัน เสียดายที่ยังไม่ทันได้ฉวยโอกาสพูดคุยกันมากกว่านี้ หรือว่านี่เป็นปัญหาของคนที่มีชีวิตอยู่ ที่ว่ากว่าจะตระหนักรู้ได้ ก็สูญเสียเธอไปเสียแล้ว

ยูกิ (Kazuyuki Okamoto) ยูริโกะ (Yuriko Sato) และทาคามิ - อาซามิ (Takami - Yasuhito Asami) เพื่อนของสุยที่เพิ่งทราบข่าวการจากไปอย่างกระทันหัน ฝากส่งสารถึงญาติมิตรของสุยมาด้วยความเศร้าโศกแลอาลัยเสียใจอย่างยิ่ง ทั้งสองคนฝากความรำลึกถึงเธอ ในฐานะเพื่อนผู้ร่วมเดินทางในการแปรเปลี่ยน ๑๐๐ ปีความสัมพันธ์การฑูต "สยาม-ญี่ปุ่น" (พ.ศ.๒๕๓๐) ด้วยการสถาปนาการฑูตภาคประชาชน ครั้งนั้นเราจัดตั้งคณะกรรมการภาคประชาชนไทย-ญี่ปุ่นขึ้น ในช่วงนั้น สุย ยุกิ ยูริโกะ เล็ก (นัยนา สุภาพึ่ง ซึ่งต่อมาเป็นกรรมการในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ) ทำกิจกรรมสำคัญเรื่องแรงงานข้ามชาติและมินามาตะ ฯลฯ ในนาม คณะกรรมการภาคประชาชนไทย-ญี่ปุ่น

เราอยากจะบอกกับสุยว่า เธอจากไปเร็วเหลือเกิน เรารู้สึกใจหายและวังเวงอย่างบอกไม่ถุก ในยามนี้ ประเทศเราต้องการ "งานสร้างสะพาน" อย่างที่เธอพากเพียรทำมา ภูมิภาคเราต้องการ "สะพาน" และโลกก็ต้องการ "สะพาน" เช่นนั้นมากขึ้นด้วย เธอเป็นผู้หญิงธรรมดา ผู้สร้างสะพานที่ก่อด้วยอิฐก้อนเล็กก้อนน้อยบนพื้นฐานของความเรียบง่าย และ ความเหนียวแน่นและเธอได้เดินมาถึงแสงสุดท้ายแล้วอย่างสมภาคภูมิ ขอผลบุญที่สุยสร้างสรรค์ให้กับคนเล็กคนน้อย ส่งให้ดวงวิญญาณของสุยไปสู่สุขติในสัมปรายภพด้วยเทอญ

อ. จ๋อย และ อ. ปิ๋ว
(สุริชัย และ ฉันทนา หวันแก้ว)

สุนี ไชยรส

ฉันกับเพื่อนพ้องน้องพี่หลากกลุ่ม หลายวัย ร่วมกันไปส่งสุยกลับบ้านที่อุดรธานี พร้อมพิธีรดน้ำศพอย่างเรียบง่าย แต่เต็มเปี่ยมด้วยความรักความผูกพันและอาลัยรักของทุกคน ที่โรงพยาบาลธรรมศาสตร์ รังสิต วันศุกร์ที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑ พบน้องๆ กลุ่มยุวชนสยามทำให้เชื่อมร้อยเส้นทางแห่งอุดมการและความใฝ่ฝันของสุยชัดเจนยิ่งขึ้น

กลุ่มยุวชนสยามเป็นนักเรียนหลายโรงเรียนที่กระตือรือร้นและมีบทบาทก้าวหน้าโดดเด่นตั้งแต่ช่วงก่อน ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ ขับเคลื่อนเพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรมร่วมกับขบวนนักศึกษาประชาชน โดยสุยมาจากโรงเรียนศึกษานารี ขณะที่ฉันเป็นนักศึกษาธรรมศาสตร์ช่วงปีพ.ศ. ๒๕๑๓ ถึง เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา พ.ศ.๒๕๑๖ ในกลุ่มอิสระ เช่น กลุ่มผู้หญิงและสภานักศึกษา

จำน้องๆ ยุวชนสยามได้หลายคน ส่วนสุยแม้ความทรงจำไม่ชัดเจน แต่ก็ชื่นชมจุดเริ่มต้นและบทบาททุกคนช่วงนั้น เส้นทางต่อมาของเยาวชนเดือนตุลาก็ต่างกันไปบ้าง โดยเฉพาะหลัง ๖ ตุลา ๑๙ แต่อุดมการ ความใฝ่ฝัน และจิตวิญญาณเพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรมยังคงฝังลึกกับเยาวชนจำนวนมาก สุยก็เป็นคนหนึ่งที่เราพูดถึงได้อย่างภูมิใจกับการยืนหยัดในเส้นทางนี้ยาวนานจนวาระสุดท้ายของชีวิต

ความทรงจำที่ชัดเจนของฉัน มาเริ่มที่เวทีเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ ปีพ.ศ. ๒๕๓๙ ที่กำลังมีกระแสการปฏิรูปการเมืองหลังพฤษภาประชาธรรม พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้มีการร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับโดยมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง บทเรียนจากเผด็จการมาหลายยุค ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นธรรม และความไม่เสมอภาคที่ขบวนผู้หญิงตระหนักว่าต้องมีส่วนร่วม

ในการตัดสินใจทุกมิติทุกระดับ เราจึงมีคำขวัญว่า "รัฐธรรมนูญที่ดี ต้องมีสตรีร่วมร่าง" กำลังมีการตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ โดยการเลือกกันเองของผู้สมัครในแต่ละจังหวัด พวกเรามีความเห็นร่วมกันให้ทุกคนที่พร้อมไปลงสมัครในจังหวัดของตนเอง สุยกล้าหาญที่จะอาสาไปสมัครที่อุดรธานีบ้านเกิด ฉันไปหนองบัวลำภู ..และอีกหลายๆ คนไปอีกหลายจังหวัด

เรายังขับเคลื่อนร่วมกันในประเด็นผู้หญิง สิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และสวัสดิการสังคม... ตั้งแต่การผลักดันรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ และทำงานต่อเนื่องอีกมากมาย รวมถึงช่วงของขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย (WeMove) ในช่วงร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ ที่สุยมาร่วมคิด วางแผน และจัดเวทีต่างๆ ด้วยอย่างแข็งขันและเป็นพี่ เป็นเพื่อนเป็นน้องที่ทุกคนรักและเชื่อมั่นเสมอมา

สุยยังทำงานกับเครือข่ายๆ ต่างมากมาย รวมทั้งพี่น้องชนเผ่า พี่น้องสามจังหวัดชายแดนใต้ งานด้านสวัสดิการสังคม ผู้สูงวัยโดยเฉพาะคณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ที่สุยเป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนเงินอุดหนุนเด็กเล็กถ้วนหน้ามาหลายปี ร่วมกับองค์กรเครือข่ายด้านเด็กและแรงงาน และยูนิเซฟ ฉันไปร่วมด้วยขณะที่เป็นกรรมการปฏิรูปกฎหมาย แม้เราประสบผลสำเร็จมาส่วนหนึ่ง ที่รัฐให้เงินอุดหนุนเด็กเล็กอายุ ๐-๓ ปี แต่จำกัดให้เฉพาะเด็กยากจน คนละ ๖๐๐ บาท ซึ่งพวกเราเครือข่ายไม่เห็นด้วย และเป็นที่มาของการทำงานกับสุย และใกล้ชิดยิ่งขึ้นเมื่อปลายปีพ.ศ. ๒๕๖๐ ก่อนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ในโครงการขับเคลื่อนเงินอุดหนุนเด็กเล็กสู่ถ้วนหน้า โดยวิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต ร่วมกับยูนิเซฟประสานกับสุย ในฐานะคณะทำงานวาระทางสังคมสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย และพี่น้ององค์กรเครือข่ายด้านเด็ก แรงงาน ผู้หญิง คนพิการ สุยยังมีบทบาทแข็งขันคนหนึ่งในงานวันสตรีสากล ๘ มีนาคม ๒๕๖๑ ที่ผ่านมา

ฉันประชุมกับสุยทั้งวันที่ยูนิเซฟ วันที่ ๒ เมษายน กลับบ้านมาด้วยกันเช่นเคย โดยสุยลงแถวงามวงศ์วาน และเรากำลังเตรียมงานสามวันต่อเนื่อง ๒๓ ,๒๔ และ ๒๕ เมษายน โดยในเช้าวันที่ ๕ เมษายน ฉันโทรหาเกือบ ๘.๐๐ น. ไม่รู้เลยว่าสุยจากไปแล้ว

คารวะและอาลัยรัก ต่อสุย –ราณี น้องที่เป็นแบบอย่างคนหนึ่งของเยาวชนเดือนตุลา และเป็นที่ยอมรับว่า “อยู่อย่างยิ่งใหญ่ ตายอย่างมีเกียรติ” ในใจผู้คน

สุนี ไชยรส
๗ เมษายน ๒๕๖๑

สนิทสุดา เอกชัย

สุข... ถึงวันนี้ พี่ก็ยังไม่อยากเชื่อว่าสุขจากไปแล้ว

สุขอุทิศชีวิตทั้งชีวิตของสุขให้คนที่ไร้สิทธิ์ไร้เสียงในสังคม พี่ภูมิใจที่สุขไว้ใจและเลือกพี่ทำงานในสิ่งที่สุขเชื่อ

ตอนโน้น สมัยเรายังเยาว์ สุขอยู่ ผสพ. (Thai Development Support Committee) พี่คุยกับสุขว่าพี่ได้รับทุนทำสารคดี อยากไปทำสารคดีต่างจังหวัด อยากเขียนถึงปัญหานี้ๆ สุขเอ่ยปากทันทีว่าจะช่วย แล้วเราก็เดินทางด้วยกันสองคน นั่งรถเมล์ รถสองแถว ตะลอนกันไป สุขเป็นคนชี้ว่าควรจะไปที่ไหน ไปคุยกับใคร เพราะสุขช่วย พี่ถึงรู้จักเมืองไทยที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน เห็นความทุกข์ร้อนกับตา รู้สึกถึงพลังของคนที่ทำงานในพื้นที่ที่มีจิตใจยิ่งใหญ่เสียสละแบบสุข รู้สึกเคารพในภูมิปัญญาของชาวบ้านและเชื่อมั่นว่าการเปลี่ยนแปลงต้องมาจากรากหญ้า

ผลงานจากการเดินทางของเราครั้งแรกคือ สารคดี Voices of Isan ในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ เป็นหมุดหลักสำคัญในการทำงานของพี่ เพราะเป็นเครื่องพิสูจน์ว่ามีคนอ่านสารคดีแบบนี้ การตอบรับที่ดีทำให้หนังสือพิมพ์ซึ่งไม่เคยอนุญาตให้นักข่าวออกต่างจังหวัดนานๆ เพื่อทำสารคดีสนับสนุนให้พี่และน้องๆ ในแผนก Outlook ตอนนั้นได้ทำสารคดีเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ในต่างจังหวัดได้

สุขยังเป็นเพื่อนคู่คิดไปภาคเหนือและภาคใต้ด้วยกัน ไม่เท่านั้น สุขเป็นต้นคิดและลงแรงพิมพ์เรื่องที่พี่เขียนเป็นหนังสือ หาทุนพิมพ์ให้ โดยรายได้ทั้งหมดยกให้ ผสพ. เพื่อช่วยกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องร้อนๆ ที่ชาวบ้านต้องการการหนุนช่วย ไม่มีสุข หนังสือ Behind the Smile: Voices of Thailand และ Seeds of Hope : Local Initiatives in Thailand ไม่มีทางเกิดขึ้นได้

ช่วงหลังสุยจริงจังกับงานผู้หญิง โดยเฉพาะในภาคใต้ สุยไม่ใช่แค่อยากให้เรารับรู้ถึงปัญหาที่ผู้หญิงในภาคใต้ประสบ แต่ต้องการให้เราได้ตระหนักถึงความเข้มแข็ง และความสามารถในการแก้ปัญหา และช่วยเสริมพลังให้ผู้หญิงได้มีเสียงมีส่วนในการสร้างสันติภาพ

จากแหล่งข่าว สุยกลายเป็นน้อง เป็นกัลยาณมิตรสำคัญของพี่

คนอื่นๆ ในวงการนักกิจกรรมสังคม หลายคนที่สนใจงานวิชาการก็หันไปเป็นนักวิชาการเต็มตัว แต่สุยก็ยังเป็นสุย เป็นผู้หญิงที่พูดช้าๆ ยิ้มอ่อนๆ ทำงานเบื้องหลัง ไม่ใฝ่หาชื่อเสียง มุ่งมั่นเป็นสะพาน ทำงานด้านข้อมูลและวิชาการรับใช้คนไร้เสียงไร้สิทธิ์ เหมือนเดิมทุกประการ

ครั้งสุดท้ายที่พบกัน เราทั้งสองเริ่มผมสีเลาแล้ว พี่ชวนสุยไปสัมมนาเรื่องการตายอย่างสงบด้วยกัน สุยเล่าให้ฟังว่าตั้งกลุ่มชื่อกานต์ ย่อจากภาษาอังกฤษ Gently Aging Activist Network (GAAN) สำหรับนักกิจกรรมสังคมที่เป็นเพื่อนร่วมสูงอายุไปด้วยกัน และชวนให้เข้ากลุ่มด้วย พี่ยังหัวเราะ บอกว่า โอ๊ย พี่ยังไม่แก่

ขากลับพี่ตามสุยไปเยี่ยมพี่ศรีสว่าง พั่ววงศ์แพทย์ ไปทานข้าวเย็นด้วยกันที่บ้านพี่ศรี ไปคุยเรื่องเก่าๆ กันสนุกสนาน สุยถือเป็นหน้าที่ของสุยที่จะต้องดูแลปูชนียบุคคล ผู้ที่อุทิศตนเองต่อเรื่องผู้หญิงและเด็กแบบพี่ศรีฯ น่าชื่นชมยิ่งนัก ทางไปบ้านพี่ศรีฯ เลี้ยวเลี้ยวมา พี่จำไม่ได้ สุยบอกไม่เป็นไร เดี๋ยวสุยพามาใหม่

สุยเอ๋ย...

สุยคือผู้ให้ รวมทั้งบทเรียนครั้งสำคัญที่สุยให้สำหรับทุกๆ คนถึงความเปราะบางของชีวิต

สุย...ขอบคุณมากนะน้อง...ขอบคุณสำหรับทุกๆ สิ่ง

พี่จ๋า
สนิทสุดา เอกชัย

คิดถึงสุย

เดช พุ่มคชา

แด่ ราณี

จริง งาม ดี
คือวิถีชีวีสาน อันผ่องใส
หากสติตั้ง พอดีต้นปลาย
คงความหมาย ทิ้งไว้ให้จดจำ

ในรอบปีที่ผ่านมา ผมได้รับทราบ ข่าวกระทันหันแบบคาดไม่ถึงหลายราย คือการเสียชีวิต แบบไม่แสดงข้ออ่อนให้ปรากฏ เกือบเที่ยงวันของวันนี้ (๕ เมษายน) การจากไปของราณี (สุย) เป็นรายล่าสุดที่ไม่คาดมาก่อน

สุย เป็นอาสาสมัคร ของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม รุ่นที่ ๑ (๒๕๒๓) ผมเกี่ยวข้องในหลายบทบาท เพราะเป็นฝ่ายฝึกอบรมของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ธรรมศาสตร์ (๒๕๑๒)

ผมคุ้นเคยกับอาสมัคร รุ่น ๑ นั้นหลายคน ในช่วงนั้น ต่อมาปีพ.ศ. ๒๕๓๓ ผมต้องมาเป็นหัวขบวนของมูลนิธิฯ อยู่ ๑๐ ปี

ได้ร่วมงานกับสุยมากมายเสมอมาจนวันนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สุย รับมรดก ผสพ. และ โยนมาให้ผมขับเคลื่อนต่อ

REST IN PEACE นะน้องสาว
นับตั้งแต่ วุฒิภาวะสมพอ
เข้าใจสัจธรรมแห่ง “คน”
เรียนรู้ การปฏิบัติ “ใจ กาย”

บ่อยครั้งข่าวการเสียชีวิตคนในแวดวงนักกิจกรรม ผมรับทราบ ให้อภัย ทำบุญ แผ่กุศลให้ แต่ไม่ไปร่วมงานเพราะเธอและเขา ไม่ดีพอ (มาตรฐานของผม) ตอนบ่ายผมแวะวัดหนึ่งใกล้บีทีเอสทำบุญให้สุย และตั้งใจไปงานอุทิศบุญให้น้องแน่นอน

ราณี. หญิงหนึ่งนี้ เป็นไท ตัวตน
หัส. หุ่มอุดมใจ มุ่งให้
รัง. สรรค์ หมั่นมั่นหมาย ชนหมู่ อยู่ดี
สี. สว่างทางไกล ใกล้ “สุย“ได้ร่วมทำ

เดช พุ่มคชา
๕ เมษายน ๒๕๖๑

สุนทรี เซ่งกิ่ง

พบสุขครั้งแรกประมาณปีพ.ศ. ๒๕๒๐ เมื่อเป็นนักศึกษาปีสอง ในโรงเรียนการเมืองของเยาวชนที่พรรคการเมืองสำคัญพรรคหนึ่งจัดขึ้น ตอนนั้นเราต่างมาจากต่างมหาวิทยาลัย แล้วก็แยกย้ายกันไปโดยไม่ได้ติดต่อกันอีกหลายปี

จนกระทั่งเรียนจบ เราพบกันอีกครั้งในฐานะอาสาสมัครของโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม สุขเป็นอาสาสมัครรุ่น ๑ เราเป็นอาสาสมัครรุ่น ๒ แล้วเราก็เติบโตมาด้วยกัน ทำงานด้วยกันในฐานะเอ็นจีโอ นักพัฒนาองค์กรเอกชน

เราทั้งสองคน (และแน่นอน พี่น้องคนอื่นๆ ด้วย) ปวารณาที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม สร้างความเป็นธรรม และปวารณาแนวคิดสตรีนิยม

สุขเป็นคนเจ้าหลักการ มุ่งมั่น เอาจริงเอาจัง และตรงเป็นไม้บรรทัด แต่ก็ใจเย็นและสุภาพ จะเถียงสุขจึงเป็นเรื่องยาก จะโกรธสุขยิ่งเป็นเรื่องที่แทบจะเป็นไปไม่ได้เลย

อีกสิ่งที่เราสองคนมาค้นพบกันในภายหลังก็คือ ในวัยเด็กเราเกิดและโตอยู่ในถิ่นย่านที่ใกล้กันมาก สุขเป็นเด็กตลาดพลู เราเป็นเด็กวัดหนังบางขุนเทียน เราสองคนเลยแอบมีนัดรำลึกอดีต มาเดินเที่ยว มาหาของกินที่ตลาดพลูด้วยกันบ่อยๆ

วันที่สุขจากไปแบบกะทันหัน ไม่ได้สั่งลา บอกไม่ถูกเลยว่าเศร้า เสียใจใจหายปานใด

เรายังคุยกันไม่จบ งานที่ทำด้วยกันยังไม่เสร็จ ความฝันที่มีร่วมกันยังไม่บรรลุ

สุนทรี เซ่งกิ่ง

กัญญา พาณิชย์กุล

ฉันรู้จักกับสุข ราณี หัสสรังสี ที่ซอยคุณพระ ถนนริมทางรถไฟตลาดพลู ตอนนั้นฉันอายุราว ๓ ขวบ ส่วนสุขขวบเดียวเท่านั้นเอง บ้านของเราเป็นห้องแถวไม้สองชั้น บ้านของฉันอยู่ห้องกลาง ส่วนบ้านของสุขเป็นห้องริมมีพื้นที่มากกว่าบ้านอื่น ทั้งยังอยู่ริมคลอง จึงมีพื้นที่ด้านข้าง และหน้าบ้านมีร่มไม้ใหญ่ เป็นซุ้มการะเวกใหญ่ ร่มรื่นมาก จึงเป็นที่ซึ่งเด็กๆ มักมาเล่นหัวกัน ส่วนคนละแวกนั้น ก็รู้จักคุ้นเคยกันเหมือนญาติพี่น้อง สุขอายุเท่าน้องสาวฉัน ตอนแรกจึงเป็นเพื่อนของน้องสาวฉันมากกว่าเป็นเพื่อนฉัน เธอเป็นเด็กเรียบร้อยและช่างคิดมาตั้งแต่เด็ก

ต่อมาเธอเข้าเรียนโรงเรียนเดียวกันกับฉัน และทำกิจกรรมด้วยกันจึงกลายเป็นเพื่อนสนิทกัน ครั้งหนึ่ง ราวกลางปีพ.ศ. ๒๕๑๕ มีเหตุการณ์คนงานเมืองไทยเหล็กกล้าประท้วงยืดเยื้อ สุขไปรวบรวมเงินบริจาคจากเพื่อนๆ ที่เรียนภาษาจีนภาคค่ำมาเพื่อหาทางส่งให้กับคนงานเหล่านั้น แต่เราไม่รู้จะเอาไปให้ใครที่ไหน สมัยนั้น ศูนย์นิสิตฯ ภายใต้การนำของธีรยุทธ บุญมี กำลังโด่งดัง เรื่องต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นและอื่นๆ ฉันจึงไปเป็นเพื่อนสุข ไปหาศูนย์นิสิตฯ กัน เราได้พบและพูดคุยกับธีรยุทธ และเพื่อนรุ่นน้องของเขาประสาร ไตรรัตน์วรกุล ซึ่งขณะนั้นเป็นนายกสโมสรนิสิตจุฬาฯ รุ่นพี่ของเราทั้งสองคนดูตื่นเต้นมากที่พบนักเรียนที่ยังผูกคอซอง แต่มีความคิดอ่านอยากเห็นสังคมที่เป็นธรรม

หลังจากนั้นเราต่างโลดแล่นไปตามเส้นทางชีวิตของตนเอง ฉันเป็นนักหนังสือพิมพ์ เข้าโรงงาน เข้าป่า และกลับมาใช้ชีวิตอิสระ ส่วนสุขทำกิจกรรมในสถาบันการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ แม้จบการศึกษาแล้วก็ยังคงทำงานเป็นจิตอาสาเพื่อสังคมในลักษณะต่างๆ มาโดยตลอด ชีวิตของเรา

โคจรมาพบกันเป็นระยะๆ ไม่บ่อยนักแต่ก็ไม่ได้ทิ้งห่างเกินไป ทุกครั้งที่พบกันเรามีเรื่องที่คุยอะไรกันได้มากมาย เพราะใจของเราสนิทกันและเป็นอิสระเหมือนกัน

ฉันพบสุยครั้งสุดท้ายเมื่อหลายเดือนก่อน ฉันจำไม่ได้แล้วว่าเริ่มจากเราคุยกันเรื่องอะไร จำได้แต่ว่า เธอตัดพ้อว่า มีแต่เธอมาบ้านฉัน ส่วนฉันไม่เคยไปบ้านเธอเลย ฉันจึงขับรถไปหาเธอ เธอต้มกระดูกหมูใส่ถั่วลิสงให้กิน และได้ออกมาซื้อหาต้นไม้ด้วยกัน เป็นอีกวันที่ฉันมีความสุขมาก

สองวันมานี้ ฉันคิดถึงสุยมาก ตอนแรกคิดถึงด้วยความเศร้า เพราะเธอจากไปอย่างกระทันหัน แต่หลังจากเรื่องเก่าๆ มากมายเกี่ยวกับเธอผุดขึ้นมา ฉันก็เห็นแต่ความทรงจำอันงดงามเท่านั้น

หลับให้สนิทเถิดเพื่อนรัก ภาพงดงามของเธอจะอยู่ในหัวใจฉันตราบเท่านาน

จากน้อย (กัญญา พาณิชย์กุล)

คิดถึงสุข

วรรณี นิยมไทย

การจากไปของสุขกระทบใจเรามาก สุขจะแวะมาบ้านเราเป็นระยะๆ เวลามีอะไรในใจ เราคุยกันบ่อยๆ อยากทำอะไรๆกันอีกมาก โดยเฉพาะการเขียนบทเรียนของชีวิต แล้วเราก็จะชวนเพื่อนๆยุวชนสยามเขียนด้วยกัน เรื่องจะเขียนก็ไม่ได้เขียน คุยกันมัน... สุขกลับบ้านดึกทุกครั้งไป ครั้งสุดท้ายกอดกันก่อนจาก กอดของเพื่อนร่วมทางชีวิตความคิดความฝันนี้ช่างอบอุ่นและหนาวเย็นจับใจเสียจริง

ขอบคุณที่เราได้เป็นเพื่อนกัน

มีความสุขสงบเย็นนะสุข รักสุขนะ

วรรณี นิยมไทย

พิทยา ว่องกุล

เธอเป็นอาทิตย์อุทัยโคจรไปทุกแห่งหน

ชนบทก่อนโน้นเส้นทางลำบาก หลุมบ่อ ลุยโคลนตม กันดารเพียงใด

จำได้ว่าในรอยยิ้มพริ้มเย็นเห็นใจสู้ของราณี หัสสรังสี หญิงแกร่งกล้า อดทน

เอาจริงเอางาน จดจารการพบปะพูดคุยชาวบ้านและการประชุมเป็นภาพประทับใจที่มิลืม

วันวานที่เคยทำงานด้วยกัน

ที่ใดมีการประชุม ที่นั่นมีสุข

เธอมิเคยหยุดนิ่ง

การหยุดนิ่งก็เมื่อความสงบในสุขคติภพมาถึง

พิทยา ว่องกุล

วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม

อดีตหัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์องค์การนิสิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
ปีพ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๔

คุณราณี หัสสรังสี หรือพี่สุย ของน้องๆ นักกิจกรรม องค์การนิสิต พรรคสามัคคี ๔ คณะ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๒๐ – ๒๕๒๕ เธอคือแกนนำหลักในการให้แนวคิด ทฤษฎี ของการเป็นนักกิจกรรมรุ่นใหม่ในยุคนั้น

แม้ในปัจจุบัน บทบาทของเธอต่อการนำพาให้มิตรสหายได้ตระหนักรู้ ตระหนักคิดของเพทภัยของสิ่งไม่ถูกต้องในสังคมไทย เธอคือมิตรร่วมอุดมการณ์ของ อาจารย์ปู่ ดร.สุทธาชัย ยิ้มประเสริฐ ซึ่งถึงปัจจุบันเธอก็ยังเป็นต้นแบบแห่งการต่อสู้กับอำนาจความอยุติธรรมในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน และมีถิ่นพำนักอยู่บ้านหลังเล็กๆ ชานกรุงเทพฯ และเมื่อมีกิจกรรมเพื่อความถูกต้องของสังคม เราก็จะเห็นพี่สุย อยู่ในกิจกรรมนั้นเสมอ

“อันว่าความตายนั้นแขวนคอทุกบาทย่าง ตื่นเช้ามาเหลียวเห็นหน้าจั่งได้ฮู้ว่าหยัง”

ผญาภาษิตอีสาน ที่บ่งบอกถึงหลักธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่บอกว่า ขอให้คนเราดำเนินชีวิตอย่างมีสติ และตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท เพราะทุกสิ่งในโลกนี้ไม่มีอะไรเที่ยงแท้ มีเกิด มีตั้งอยู่ และดับไป

วันนี้ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ พี่สุย ตื่นแต่เช้า ด้วยเป็นคนขยันลุกขึ้นทำโน่นทำนี่ไม่หยุด เห็นดอกเข็มป่าที่ปลูกอยู่ริมรั้วข้างบ้าน กำลังออกดอกงาม ดังนั้น พี่สุยจึงเอาบันไดอลูมิเนียมซึ่งมีทั้งหมด ๖ ขั้น มากางแล้วถือกรรไกรตัดกิ่งไม้เล็กๆ ขึ้นไปตัดดอกเข็มป่า ได้ดอกที่ ๑ ดอกที่ ๒ และดอกที่ ๓ กำลังจะหล่น แต่ปรากฏว่า ก้าวพลาดบันไดหล่นจากบันไดซึ่งไม่สูงนักลงหงายหลัง ศีรษะไปกระแทกพื้นขอบบันไดทางขึ้นบ้านและบันไดอลูมิเนียมล้มลงมาที่ตัวพี่สุยซึ่งทราบจากแพทย์ที่ชันสูตรในภายหลังว่าหลอดลมที่บริเวณคอถูกกระทบกระแทกอย่างแรง

เพื่อนบ้านเห็นหล่นลง และมีอาการที่จะเอาตัวเองพยายามจะลุกขึ้นมาให้ได้พักหนึ่งและก็ล้มลงไปใหม่ไม่ไหวติง นั่นคือ สิ่งที่ผู้พบเห็นได้เล่าให้ฟัง แม้จะช่วยกันอย่างไร ร่างกายก็ไม่ตอบสนอง นั่นหมายความว่า พี่สุยนักกิจกรรมรุ่นพี่ของผมได้จากพวกเราไปแล้ว ทิ้งความเศร้าโศกเสียใจให้แก่พี่น้องผองเพื่อนนักกิจกรรมยุคหลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

หลับให้สบายนะพี่สุย อุดมการณ์แห่งความเป็นนักประชาธิปไตยและนักสู้เพื่อความถูกต้องจะยังคงดำรงอยู่กับน้อง ๆ ทุกคนและสานสืบไปยังนักสู้รุ่นใหม่ที่เป็นทายาทอุดมการณ์ของพวกเรา ขอจงดำรงอยู่พำนักในภพภูมิแห่งมิตรภาพ เสรีภาพ ภราดรภาพ และความเท่าเทียมที่พวกเราใฝ่ฝันในโลกนี้ ขอให้พี่ได้พบและประสบตลอดไป

ด้วยศรัทธาและเชื่อมั่น
วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม

สุภาวดี เพชรรัตน์

ตอนเช้าวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๑ ได้รับโทรศัพท์ แจ้งข่าวว่าพี่สุย (ราณี หัสสรังสี)ได้จากพวกเราไปแล้ว เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน สิ่งที่คิดได้ตอนนั้นคือโทรหา พี่ๆ อดีตอาสาสมัคร ของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) เพียงไม่กี่ชั่วโมงข่าวการเสียชีวิตของพี่สุย กระจายไปอย่างรวดเร็ว หลายคนตกใจไม่เชื่อว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง บางคนพูดว่าเพิ่งร่วมประชุมด้วยกันมาไม่กี่วัน มีแผนงานที่ต้องทำงานร่วมกันอีกมากมาย ทำไมรีบจากไปก่อน และสิ่งที่สัมผัสได้จากทุกคนที่รู้จักพี่สุย คือความรักความผู้พันที่มีต่อเธอ ในฐานะ เพื่อนรักที่ร่วมอุดมการณ์กันมา ฐานะ เพื่อนร่วมงาน ฐานะ พี่ น้อง และกัลยาณมิตร

พี่สุย เป็นนักกิจกรรมเพื่อสังคม หรือนักพัฒนาสังคม ที่มีอุดมการณ์และความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อสังคมมาโดยตลอด โดยเริ่มตั้งแต่ตอนเรียนอยู่โรงเรียนมัธยม ในมหาวิทยาลัย หลังจากจบมหาวิทยาลัย ก็มาเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคมรุ่นที่ ๑ ของ มอส. และได้เดินทางในเส้นทางสายนี้มาโดยตลอด ในช่วงสุดท้ายของชีวิต เธอได้มาทำงานวิชาการ เพื่อมาหนุนการขับเคลื่อนงานขององค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรภาคประชาสังคม ซึ่งพี่สุยเคยบอกว่าเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างมาก

โดยส่วนตัว ได้มีโอกาสร่วมงานกับพี่สุย ครั้งแรกที่มูลนิธิเพื่อนหญิง และหลังจากนั้นมาเป็นระยะๆ พี่สุยที่เรารู้จักเป็นคนที่พูดตรง มุ่งมั่น ตั้งใจ และไม่ท้อถอยต่ออุปสรรค และพร้อมที่จะยื่นมือมาช่วยน้องๆ เพื่อนๆ โดยตลอดเมื่อมีโอกาส เป็นผู้หญิงที่เข้มแข็ง พึ่งตนเอง (independent) อ่อนโยน และรักความยุติธรรม ใช้ชีวิตเรียบง่าย นอกจากนั้นเรายังแอบชอบการแต่งตัวที่มีความเท่ห์ และลักษณะเฉพาะตัวของเธอ

สิ่งที่ยากที่จะยอมรับในวันนี้ คือ พี่สุยได้จากพวกเราไปแล้วจริงๆ เหลือแต่ความทรงจำที่ดีงามที่มีต่อเธอ สังคมได้สูญเสียบุคคลสำคัญ ถึงแม้พี่สุยจะไม่ได้โด่งดังมีชื่อเสียงมากมายนัก แต่งานที่เธอ... ผู้หญิงคนหนึ่ง ทำมาตลอดชีวิต มีคุณค่า และคุณูปการต่อสังคมมากมายนัก และสมควรได้รับการจารึกว่า พี่สุยเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตัวจริงอีกคนหนึ่งที่ควรจดจำ และเอาเป็นแบบอย่าง

ขอให้ดวงวิญญาณ ของพี่...ไปสู่สุขคตินะคะ

ด้วยความเคารพรักและอาลัยยิ่ง

สุภาวดี เพชรรัตน์
๗ เมษายน ๒๕๖๑

บุญยืน คงเพชรศักดิ์

ที่เรียกพี่สุยเพราะเป็นรุ่นพี่ ๑ ปีที่ มศว.ประสานมิตร และเป็นอาสาสมัคร คอส.รุ่น ๑ ผมรุ่น ๒

เราเป็นนักกิจกรรมเพื่อสังคมตั้งแต่สมัยเรียน จนกระทั่งเรียนจบ ผมยังตามมาเป็นอาสาสมัคร และเป็นเอ็นจีโอถึงปัจุบัน

เมือเป็นนิสิตพี่สุยเป็นนักกิจกรรมที่ขยันขันแข็ง เป็นผู้นำทั่มีอุดมการณ์ เป็นพี่ที่น้องๆ รัก เชื่อมั่น และเป็นผู้นำการเรียนรู้

เมื่อเข้าสู่วงการพัฒนาเอกชน ในฐานะนักพัฒนาเอกชนยุกบุกเบิก พี่สุยทำหน้าที่ด้วยความอดทน ขยันหมั่นเพียร ยิ้มรับความยากลำบาก และบุกเบิกงานด้านสื่อและเผยแพร่ เป็นที่มั่น เป็นงานที่ภาคภูมิใจ เป็นประโยชน์ และดูพี่มีความสุขในการทำงาน

ทุกครั้งเมื่อพบกัน ในเวทีประชุมสัมมนาที่กรุงเทพฯ พี่สุยมักมีเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ ต่อการทำงานมาเล่าให้ฟังเสมอ ทำให้เราได้รับความรู้และแง่คิดใหม่ๆ หลังจากนั้นพี่ก็จะบอกว่า มีหนังสือใหม่ที่พี่ทำขึ้นและน่าจะเป็นประโยชน์ ฉันจะให้เธอเอาไปอ่าน แล้วพี่ก็มักจะมีหนังสือให้ติดมือกลับมาอ่านเสมอๆ

พี่มักพูดเสมอว่า ไม่เคยไปแม่ฮ่องสอน อยากจะไปแม่ฮ่องสอนสักครั้ง และในที่สุดพี่ก็ไม่มีโอกาสได้มา

ขอให้คุณงามความดี ของพี่ ที่ทำมาตลอดชีวิตจงได้นำพาวิญญาณของพี่ไปสู่สุคติ

พวกเราจะนำเอาอุดมคติของพี่เป็นกำลังใจ ในการทำงานต่อไป

ด้วยอาลัย
บุญยืน คงเพชรศักดิ์
๗ เมษายน๒๕๖๑

คิดถึงสุย

นพนันท์ วรรณเทพสกุล

คุณราณี หัสสรังสี หรือ พี่สุย เป็นมิตรที่ใกล้ชิดกับกลุ่มศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ผมสังกัด เธอสนใจมาร่วมกิจกรรมการเสวนาและปาฐกถาสุภา ศิริมานนท์ ที่ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬา จัดขึ้นอยู่เสมอ ผมมีโอกาสได้รู้จักเธอมากขึ้นเมื่อผมได้มาเป็นทีมงานบริหารของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ สมัยที่ ผศ.นิยดา เกียรติยิ่งอังศุลี เป็นผู้อำนวยการ (พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๕)

คุณราณีแสดงความสนใจเรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือกับการจัดสวัสดิการสังคม รัฐซึ่งมีภารกิจโดยตรงที่จะยกระดับสิทธิ ความเสมอภาค และความเป็นธรรมทางสังคม

ผมคิดว่าตัวตนที่แท้จริงของคุณราณีได้ถ่ายทอดให้เห็นโดยอ่านในบทความที่เธอได้เคยนำเสนอชิ้นหนึ่งเมื่อ พ.ศ.๒๕๕๗ เรื่อง “เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูบุตร: เครื่องมือเพื่อสร้างความเป็นธรรมในระบบสวัสดิการ” เธอกล่าวถึงบทบาทของรัฐที่มิอาจหลีกเลี่ยงได้ “ในบางกรณีเช่น การขับเคลื่อนนโยบายเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูบุตร ไม่สามารถกระทำได้โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ ตัวเด็กเล็กโดยตรง เด็กยังไม่สามารถพูดเพื่อสิทธิประโยชน์ของตนเอง รัฐ สังคมและครอบครัว จึงต้องมีความรับผิดชอบต่ออำนาจในฐานะผู้ดูแล หรือผู้มีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะ หรือผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ หรือตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องนี้ จะต้องสนใจให้ความสำคัญกับนโยบายสาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมนี้ มุมมองเรื่องการจัดการสวัสดิการของสังคม บ่อยครั้งที่จบด้วยคำถามทางเศรษฐกิจว่ามีงบประมาณหรือไม่ มากกว่าการตระหนักถึงความสำคัญต่อชีวิตของผู้คน

ส่วนรวม หรือการจัดสรรทรัพยากรในการจัดสวัสดิการสังคมอย่างเป็นธรรม เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูบุตรจึงเป็นทั้งเป้าหมายและเครื่องมือเพื่อสร้างความเป็นธรรมในระบบสวัสดิการ”

ผมคิดว่าช่วงที่ผมได้รู้จักกับคุณราณี แรงกายใจที่เธอทุ่มเทขับเคลื่อนนั้นส่วนสำคัญมากที่สุดคือการสร้างสวัสดิการพื้นฐานของสังคมไทย แรงบันดาลใจสำคัญมากเป็นพิเศษมาจากสิ่งที่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้เสนอแนวคิดเรื่องสวัสดิการพื้นฐานของสังคมไทยไว้ใน จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ จนกระทั่งแนวคิดการเพิ่มสมรรถนะของมนุษย์ (capabilities approach) ของศาสตราจารย์อมาตยา เซน ดังข้อความที่เธอได้เขียนไว้ในบทความเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูบุตร ดังนี้ “ปัจจุบันนโยบายสาธารณะการบริการทางสังคมต่างๆ ของไทย ยังให้ความสำคัญในเรื่องเด็กปฐมวัยไม่เพียงพอ นโยบายที่ผ่านมาเน้นถึงเด็กในวัยเรียน อาทิ โครงการอาหารกลางวันสำหรับเด็ก นมโรงเรียน เป็นต้น ในขณะที่วิกฤตการณ์ทางด้านการเงินและเศรษฐกิจต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ยิ่งมีความจำเป็นที่ควรจัดให้มีระบบการคุ้มครองทางสังคมกับเด็กปฐมวัย จึงเกิดแนวคิดเรื่องเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูบุตร เพื่อช่วยบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัวในยามวิกฤต ช่วยเพิ่มบทบาทของครอบครัวในการดูแลบุตร และส่งเสริมการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานในยามปกติ การช่วยให้ครอบครัวมีสมรรถนะที่จะเลี้ยงดูเด็กในช่วงปฐมวัยนี้ จะทำให้เด็กเจริญเติบโตเต็มศักยภาพไม่เสียโอกาสที่เกิดขึ้นจากการปล่อยปละละเลยในช่วงเริ่มต้นของชีวิต อันเป็นแนวทางยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โดยยืนอยู่บนหลักการของสังคมที่ร่วมทุกข์ร่วมสุข และความเป็นธรรมทางสังคม ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเท่าเทียมทางสังคม ตามคำประกาศสิทธิมนุษยชน ที่ว่า คนทุกคนในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม มีสิทธิในความมั่นคงทางสังคม”

เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูบุตรในฐานะเครื่องมือเพื่อสร้างความเป็นธรรมในระบบสวัสดิการ ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือจะเป็นวิธีการสำคัญเพื่อการพัฒนา คุณราณี หัสสรังสี กล่าวว่า “ในการเปิดเวทีสาธารณะระดับกลุ่ม ระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด เพื่ออภิปรายเรื่องเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูบุตร มักลงท้ายที่คำถามว่าสังคมมีเงินหรือไม่ ซึ่งนักวิชาการเศรษฐศาสตร์ได้ยืนยันแล้วว่ามี และจะมีมากขึ้นหากมีการจัดระบบการเก็บภาษีให้ดีขึ้น โดยเฉพาะภาษีอัตราก้าวหน้า ด้วยเหตุผลที่มีตัวเลขชี้ชัดว่าสังคมไทยมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสูง จึงควรให้ความสนใจการจัดสรรทรัพยากรในสังคมระหว่างกลุ่มคนมั่งมีกับกลุ่มคนไม่มี ทำให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น หากมองดูระบบสวัสดิการในสังคมไทยแล้ว จะเห็นได้ว่ายังมีช่องว่างทางความคิด ความรู้ ความเข้าใจและการจัดการอยู่ไม่น้อย การจัดสวัสดิการที่ดีในสังคมจะเป็นเครื่องมือที่ดีอย่างหนึ่งในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมทางสังคม การขับเคลื่อนนโยบายเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูบุตรจึงเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความรู้ความเข้าใจและการจัดการระบบสวัสดิการที่เป็นธรรมในสังคม”

ทั้งนี้ สิ่งที่คุณราณีได้ทิ้งท้ายไว้แสดงถึงความต้องการที่จะส่งไม้ให้คนที่ยังอยู่ได้ช่วยสานต่อ นั่นคือ รัฐสวัสดิการ จะเป็นเครื่องมือนำพาให้สังคมไทยก้าวไปสู่สังคมแห่งสิทธิ ความเสมอภาค และความเป็นธรรม

นพนันท์ วรรณเทพสกุล

วิทยา กุลสมบูรณ์

ราณี เป็นกัลยาณมิตรที่ดี ผมได้มีโอกาสร่วมงานกับเธอ ตอนเป็นผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ๔ ปี ราณีดูแล โครงการวาระทางสังคม และแผนงานความเป็นธรรมทางสังคม งานริเริ่มที่โดดเด่นและเป็นผลต่อเนื่องมาจนวันนี้ คือ การขับเคลื่อนให้เกิดนโยบาย ให้รัฐสนับสนุนเงินค่าเลี้ยงดูบุตร ระยะแรก รัฐสนับสนุน ๔๐๐ บาท ต่อเดือน ๑ ปี ในช่วงรองนายกฯ ดร ยงยุทธ ยุทธวงศ์ ดูแล ต่อมาปัจจุบัน ขยาย เป็น ๖๐๐ บาทต่อเดือน สามปี ราณี ได้ร่วมกับ ศ นพ ศุภสิทธิ์ พรรณุโรทัย ผู้เขี่ยวชาญเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข หนึ่งในสามนักวิชาการผู้ขับเคลื่อน โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ศึกษาและตอบโจทย์ภาระงบประมาณของรัฐจนทำให้รัฐบาลมั่นใจและ สนับสนุนงบประมาณในที่สุด เป็นแบบอย่างที่ยูนิเซฟ ยกย่อง และ ใช้เป็นรูปแบบให้ประเทศต่างๆ ศึกษาแนวทางต่อไป

วิทยา กุลสมบูรณ์

นฤมล ทับจุมพล

ฉันเป็นรุ่นน้องพี่สุขที่โรงเรียนศึกษานารี เป็นสมาชิกกลุ่มสิกขเสวนา แต่เรื่องเหล่านี้ ฉันมารู้ก็เมื่อต้องมารดน้ำและกล่าวคำอาลัยในการจากลาชั่วนิรันดร์ของพี่สุข

สำหรับฉันแล้ว พี่สุขทำให้ฉันคิดถึงเรื่องราวต่างๆ มากมาย

มีคนเคยกล่าวว่า "เรื่องเล่าคือชีวิต และชีวิตก็คือเรื่องเล่า" ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของมนุษย์ในการถ่ายทอดประสบการณ์หรือแนวคิดของตนมาอธิบายเรื่องราวคนใดคนหนึ่ง สำหรับฉัน การเล่าถึงพี่สุขดูจะเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก ไม่ใช่เพราะไม่รู้จะเล่าอะไร แต่เพราะไม่รู้จะตัดตรงไหนออกไปดี ทุกเรื่องสำคัญและมีความหมายอย่างมาก

หลายคนรู้จักและจดจำพี่สุขจากการทำงานในที่ต่างๆ เช่น มอส. ผสพ. คณะทำงานวาระทางสังคม และอื่นๆ เป็นต้น แต่สำหรับฉัน การจดจำพี่สุขในฐานะผู้หญิงเป็นสิ่งที่ฉันระลึกถึงมากที่สุด

พี่สุขทำให้ฉันคิดถึงแนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงของ นิตเช (Nietzsche, 1844-1900) ที่บอกว่าวาทกรรมสตรีนิยมสมัยใหม่มักทำให้ผู้หญิงละทิ้งคุณสมบัติของเธอเอง เพื่อแลกกับคุณสมบัติหรือสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของผู้ชาย อันได้แก่ ความมีเหตุผล ความกล้าหาญ ความจริงจังและหนักแน่น ขณะที่ผู้หญิงเองก็มีความสุขุมและศิลปะเฉพาะตัวของเธอเองอยู่แล้ว อันได้แก่ ความมีเสน่ห์ ความสวยงาม ความไม่จริงจัง ขี้เล่น อ่อนแอและประนีประนอมต่อความคิดและการกระทำ (grace, play, and lightness)

แต่สำหรับฉันแล้ว พี่สุยทำให้ฉันเห็นถึงส่วนผสมของความเป็นผู้หญิงและผู้ชาย เพราะเวลาที่คุยกับพี่สุย ฉันจะพบความหนักแน่น เอาจริงเอาจัง แต่ขณะเดียวกันก็มีความสุขุม เยือกเย็นและสบายใจในการปรึกษาหารือโดยไม่รู้สึกว่าข้อเสนอของฉันเป็นสิ่งที่แปลกประหลาด ท้าทายและอาจจะก้าวร้าวไปเล็กน้อย

ในยามที่สังคมไทยเต็มไปด้วยความขัดแย้ง แบ่งขั้วและไม่มีใครฟังใคร พี่สุยกลับเป็นคนที่พร้อมรับฟังทุกฝ่ายและสามารถหาทางออกที่แต่ละฝ่ายรับได้ ความใจเย็น หนักแน่น และยอมรับฟังความเห็นที่แตกต่างของพี่สุย ทำให้งานจำนวนมากสามารถดำเนินการไปได้ พี่สุยทำให้คำถามที่ว่า "ผู้หญิงกับผู้ชายต่างกันหรือไม่" หรือเป็นแค่เพียงการสร้างกรอบขึ้นมาเพื่อให้เชื่อว่าต่างกันและเราก็ใช้ชีวิตอยู่ในกรอบนั้น เมื่อดูจากชีวิตและงานของพี่สุยเรากลับข้ามประเด็นเหล่านี้ไปได้เลย และมาสู่ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงและผู้ชายนั้นสามารถมีอำนาจและขึ้นมาเป็นผู้นำในการทำงานต่างๆ ได้เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับว่าเขาและเธอจะจัดการกับกรอบที่ครอบงำสังคมอยู่ได้อย่างไร แม้เมื่อเข้าสู่วัยเกษียณอายุ พี่สุยก็ยังทำให้การทำงานของเครือข่ายกานต์(ผู้เป็นที่รัก) ซึ่งเป็นการรวมตัวของคนรุ่นใหญ่เต็มไปด้วยชีวิตชีวาตอนนี้ฉันก็เชื่อมั่นว่า ตอนนี้พี่สุยก็คงกำลังทำงานอะไรสักอย่างอยุ่บนสวรรค์และมองมาที่พวกเราพร้อมกับยิ้มน้อยๆ และให้กำลังใจแก่เรา

ด้วยความรักและระลึกถึง
จุ๊ (นฤมล ทับจุมพล)

พูนทรัพย์-วิโรจน์ ตุลาพันธุ์

"พูลทรัพย์ อ้ายสุขมันจะทำอะไรเหรอ ให้น้องไปประชุมกับมัน น้องมันกลับมาบอกว่าฟังไม่รู้เรื่อง" บางครั้งเราก็จะได้รับโทรศัพท์จากเพื่อนที่สนิทกัน โทรฯ มาถามในลักษณะเช่นนี้ ก็ช่วยสื่อสารสร้างความเข้าใจกันไป จริงๆ แล้วไม่ใช่ว่าเรามีความสามารถในการฟังจนสามารถจับประเด็นอะไรได้มากมาย แต่เป็นเพราะเราเห็นกันมาตั้งแต่เรียนมัธยมที่ศึกษานารี และพี่สุขทำกิจกรรมอยู่กลุ่ม "สิกขเสวนา" และต่อมาก็มาเจอกันอีกตอนพี่สุขเรียนที่ประสานมิตร เราเรียนอยู่ที่บางแสน เลยได้มีโอกาสเจอะเจอและทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันบ้างภายใต้ร่มของกลุ่มกิจกรรม "มศว." เรามาสนิทกันมากขึ้นเมื่อมาทำงานเป็นอาสาสมัครของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ต่อมาเมื่อเราได้แต่งงานกับคุณวิโรจน์ ซึ่งเป็นรุ่นน้องของพี่สุขที่ทำกิจกรรมกับพี่สุขที่ประสานมิตรมาก่อน ความสัมพันธ์ของเราจึงผูกกันหลายชั้น นั่นทำให้เราเข้าใจความคิดความพยายามในการผลักดันงานของแก

พี่สุขอ่านหนังสือเยอะ และพยายามจะเชื่อมโยงรูปธรรมกับทฤษฎีให้ไปด้วยกันได้ พยายามประสานให้คนที่คิด และทำงานคล้ายๆ กันมาเจอกัน แกไม่ได้ทำงานในพื้นที่มากนัก จึงมาเชื่อมต่อข้อมูลเชิงพื้นที่กับเราซึ่งคลุกคลีกับกลุ่มแรงงานนอกระบบในพื้นที่ เมื่อได้ฟังเรื่องราวความลำบากยากจนของกลุ่มแรงงานจากเรา หรือเราได้ฟังเรื่องราวแนวคิดต่างๆ จากแก เราก็ เอามาเชื่อมกัน มาผลักงานไปด้วยกัน

เมื่อคิดย้อนไปว่าเราทำอะไรกันมาบ้างก็จะเจอมากมายหลายเรื่อง เช่น องค์กรการเงินขนาดเล็ก งานกลุ่มอาชีพผู้หญิงในปัตตานี งานศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคม เมื่อน้ำท่วมกรุงเทพฯ เราก็ลุยไปช่วยชาวบ้านด้วยกัน จนท้ายที่สุดเรามาผลักดันประเด็นเรื่องเด็กเล็กทั้งนโยบายเงินทุนอุดหนุนเด็กเล็ก จนสำเร็จในขั้นแรก และกำลังอยู่ในช่วงรณรงค์ ให้ครอบคลุมเด็กเล็กแบบถ้วนหน้า รวมทั้งการณรงค์เรื่องศูนย์เด็กที่สอดคล้องและมีคุณภาพ

นอกเหนือจากงานที่ทำเหล่านี้ เราก็เป็นเพื่อนกินข้าว ไปเที่ยว ไปงานกิจกรรมอื่นๆ ดูเสื้อ ดูผ้าพื้นเมือง หาของกิน รวมทั้งไปดูคอนเสิร์ตเพลงเพื่อชีวิต ด้วยกัน บางครั้งเราก็คิดคล้ายๆ กัน บางครั้งเราก็เถียงกัน แต่เราไม่เคยเลิกเป็นเพื่อนกันเพราะเราเชื่อมั่นในกันและกันว่าต่างมีจิตและเจตนาที่อยากเห็นสังคมที่ดีงาม และเท่าเทียมเหมือนกัน

จนถึงตอนนี้เรายังไม่คิดว่าพี่สุยจากไปไหน เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นมันเร็วมาก เร็วจนเราตั้งตัวไม่ทัน แต่อีกไม่นาน เราคงเหงาน่าดู และคงคิดถึงพี่มาก กลุ่มผลักดันสวัสดิการสำหรับเด็กเล็กคงขาดกำลังสำคัญไปอีกคน แต่พี่ไม่ต้องห่วงนะหลับให้สบาย พวกเราจะทำงานอย่างเต็มที่ สัญญา

พูลทรัพย์ และวิโรจน์ ตุลาพันธุ์

ลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์

สุขจากพวกเราไป โดยไม่อำลาสักคำ มันก็น่าน้อยใจนัก ที่เพื่อนทิ้งพวกเราไปซะอย่างงั้น แต่นี่มิใช่สุข ที่อยากจากพวกเราไป ความตายต่างหากที่พรากเธอไปจากพวกเรา ความตายที่มาเยือนที่ไม่มีใครจะอาจล่วงรู้ได้ ความตายของสุข จึงเป็นบทเตือนสติของพวกเราทุกคน เธอจากไปโดยให้บทเรียนที่ล้ำค่า ดั่งกับงานเพชรเม็ดงาม ที่เธอให้ไว้ในยามที่เธอมีชีวิตอยู่

เรารู้จักกับสุขมา จะว่าเกือบ ๔๐ ปีก็ว่าได้ แม้จะไม่เคยทำงานด้วยกันโดยตรง แต่ในงานภาคประชาสังคม แทบจะน้อยครั้งที่ไม่เคยเจอสุขในเวทีต่างๆ โดยเฉพาะเวทีในด้านการพัฒนา สตรี เด็ก ผู้สูงอายุ เวทีวิชาการ เวทีระหว่างประเทศ เราถกแถลงกัน เราแลกเปลี่ยนกัน สุขไม่เคยรีรอที่จะแสดงความเห็น อย่างชัดถ้อยชัดคำ ขณะที่รับฟัง ก็ผลักดันแนวคิดที่เธอคิดไตร่ตรองแล้วว่าเป็นแนวคิดที่ถูกต้องชอบธรรม เราเห็นพัฒนาการ แนวคิดและวิธีการทำงานของเธอที่ก้าวหน้า สอดคล้องกับบริบทสังคมมาโดยตลอด หลายครั้งที่เธอมุ่งมั่นผลักดันงานอยู่เบื้องหลังอย่างเงียบๆ แต่ก็อีกหลายครั้งที่เธอก็อดรนทนไม่ไหวต้องออกมาแสดงตนเคลื่อนไหวอยู่แนวหน้า

สำหรับสุข เราไม่เคยมีอะไรต้องคุยกันมาก เพราะเหมือนเห็นหน้าก็รู้ใจ แค่พยักหน้าเห็นรอยยิ้ม ให้กันและกัน ก็ดูเหมือนพอเพียงแล้ว แม้บางครั้งก็มีบางอารมณ์ที่เรานึกอิจฉาสุข ที่มีโอกาสทำงานในคณะทำงานวาระทางสังคม ได้ทำงานวิชาการใกล้ชิดกับผู้หลักผู้ใหญ่ เช่น พี่ศรีสว่าง พั่ววงศ์แพทย์ เป็นต้น ขับเคลื่อนประเด็นความเหลื่อมล้ำและความเท่าเทียมในสังคม ประเด็นสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้ และประเด็นผู้หญิง งานที่สุขทำ จึงช่วยเป็นฐานความคิด ฐานความรู้ ให้กับประเด็นเรื่องราวต่างๆ ในสังคมที่มีการขับเคลื่อนอยู่ในปัจจุบัน

งานขับเคลื่อนองค์ความรู้ เป็นงานที่ยากลำบาก โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่อยู่บนฐานของปัญหา ความเป็นจริงที่เป็นอยู่ของสังคมชนชายขอบที่จะมาทวนกระแสโลกที่อยู่ท่ามกลางโลกาภิวัฒน์ภายใต้อิทธิพลทุนนิยมวัฒนธรรมบริโภคนิยม หนึ่งในหนังสือที่สุยเป็นหัวหน้าโครงการของคณะทำงานวาระทางสังคม ทำหน้าที่รวบรวมเรียบเรียงไว้อย่างน่าสนใจคือหนังสือเรื่อง "ฝนกลางไฟ: พลังชีวิต พลังใจ ห้าสิบเสียงจากผู้หญิงชายแดนใต้" สนิทสุดา เอกชัย เขียนบทนำไว้ได้อย่างจับใจ... "ผู้หญิง "ธรรมดา" ที่ "ไม่ธรรมดา" ที่ทำหน้าที่ของตนเองอยู่เงียบๆ อย่างมุ่งมั่น เปรียบเหมือนเม็ดฝนแต่ละเม็ดที่นำความเย็นมาสู่พื้นดินที่กำลังร้อนเป็นไฟ ในยามที่เปลวเพลิงร้อนแรง เม็ดฝนเหล่านี้ทำได้แค่ประทังไฟไม่ให้ลุกลาม และให้ความเย็นชื่นใจได้บ้าง แต่เมื่อความร้อนลดองศาลง เม็ดฝนเหล่านี้แหละจะช่วยให้ดินที่แห้งกร้านได้กลับมาชุ่มชื้น เติมพลังชีวิตใหม่ให้ต้นไม้ใบหญ้ากลับมาเขียวขจี อุดมสมบูรณ์และร่มเย็นดังเดิม...." สำหรับเรา สุยก็เปรียบเสมือนเม็ดฝน หากเป็นเม็ดฝนที่หลั่งไหลไหลรินอย่างต่อเนื่อง ให้กับผืนแผ่นดินแห่งชีวิตที่แห้งผากนี้ ได้ชุ่มชื่น เย็นใจ เป็นสายธารให้กับชีวิต ได้มีพลังพร้อมก้าวเดินต่อไปบนเส้นทางเพื่อสังคมที่เป็นธรรม

ลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์

๗ เมษายน ๒๕๖๑

ฐิติมา คุณติรานนท์

นึกย้อนหลังไปเมื่อ ๓๐ กว่าปีก่อน สมัยที่ทำงานเป็นอาสมัครในโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม คอส. รุ่นที่ ๓ สุยเป็นคอส.รุ่นที่ ๑ ที่ภายหลังมาเป็นเจ้าหน้าที่ประจำของคอส. จึงทำให้ได้มีโอกาสรู้จักกันนับแต่นั้นมา และรู้สึกสนิทกับสุยและประทับใจในอัธยาศัยหลายอย่างของสุย โดยเฉพาะความเป็นผู้รับฟังที่ดี เราคุยกันได้มากมาย ไม่มีขอบเขต สิ่งที่น่าประทับใจคือสุยฟังอย่างคิดตาม และไม่มีการตัดสิน อาจจะชวนมองในอีกมุมดูซิ การคุยของเราจึงกว้างขวางไปได้หลายมุมมองเสมอ แม้เมื่อการงานพาให้เราไปทำหน้าที่ในบทบาทอื่นๆ ที่ห่างกันออกไป แต่เมื่อเจอกันในโอกาสใดก็ตาม ก็ยังรู้สึกสนิทและเป็นกันเองกับสุยเสมอ

ไม่นึกว่าการเจอกันกับสุยในวันเสาร์ที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ที่ผ่านมา ในงานปาฐกถาประจำปีมูลนิธิโกมลคีมทองครั้งนั้น จะเป็นการเจอกันครั้งสุดท้าย อดรู้สึกใจหาย และระลึกได้ว่าความตายจะมาเมื่อใด ไม่ได้บอกกล่าวให้ทราบล่วงหน้า ขอให้คุณความดี บุญกุศลที่สุยได้ทำไว้ดีแล้วได้นำพาสุยสู่สุคติในสัมปรายภพด้วย

อาลัยเพื่อน
ฐิติมา คุณติรานนท์

คิดถึงสุย

อาทร เตชะธาดา

"สุย" สตรีศรีสยามที่ผมรู้จัก สมัยทำงานในแวดวงเอ็นจีโอร่วมสิบปีนั้น เป็นผู้หญิงที่อุทิศตนทำงานเพื่อสังคมอันบริสุทธิ์ยุติธรรม และอุทิศตัวต่อเนื่องมาตราบจนลมหายใจสุดท้าย ผมทราบข่าวนี้จากเฟสคุณชัชวาล และเพื่อน "จริง" ขอบคุณทีให้ข่าวนี้ เพื่อผมได้มีโอกาสโพสต์แชร์ คุณงามความดีเธอเยี่ยงวิญญูชน คารวะในใจงามดวงนี้ ให้เป็นที่สรรเสริญต่อๆ กันไปด้วยเทอญ

อาทร เตชะธาดา

ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

ใจหายเหมือนมีอะไรมาจุกที่อกหายใจแทบไม่ออกเมื่อรู้ข่าวการจากไปของสุย ราณี หัสสรังสี จากแต ผู้อำนวยการมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

สุยเป็นเพื่อนอาสาสมัครเพื่อสังคมรุ่นที่1 เพื่อนๆ เลือกให้ผม สุย และหน่อย (วรรดี จิตรนิรัตน์) เป็นทีมประสานงานอาสาสมัครเพื่อนสังคมรุ่น ๑ ทำงานร่วมกัน ถกเถียงกันบ้าง แก้ปัญหาร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวงพูดคุยบนเส้นทางการพัฒนาสังคม เติมเต็มอุดมการณ์ทางสังคมต่อเนื่อง สุยมักมีประเด็นและคำถามมาให้ถกเถียงกันเนืองๆ

หลังจากหมดวาระการเป็นอาสาสมัคร เราแยกย้ายกันทำงานในเส้นทางการพัฒนาสังคม สุยยังคงเดินบนเส้นทางพัฒนาสังคมอย่างมั่นคง บทบาทสำคัญที่สุยได้ทำมาตลอดคือการเชื่อมโยงงานวิชาการกับงานพัฒนาสังคม การเชื่อมโยงนักวิชาการกับนักพัฒนาซึ่งเป็นเรื่องที่ยากและต้องใช้ความอดทนสูง สุยทำได้ดีมีหลายครั้งที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สุยมีความใฝ่ฝันที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงที่ต้องการเห็นสังคมที่เป็นธรรม ครั้งหนึ่งสุยเล่าให้ฟังว่าซื้อบ้านที่กรุงเทพอยู่บ้านคนเดียว หากนายมาประชุมกรุงเทพก็ไปพักได้นะ แต่ต้องชวนเพื่อนไปด้วยอีกคนนะ ถ้านายไปคนเดียวไม่ให้ไป อือ.. ครับผม ความจริงใจ ตรงไปตรงมาตามประสาแบบสุยชัดเจนในหมู่เพื่อนๆ อาสาสมัคร

การทำงานอย่างไม่รู้เหน็ดเหนื่อย เดินทางประสานการทำงานทั่วประเทศเพื่อสิทธิเท่าเทียมของหญิงชาย เพื่อสันติภาพและสังคมที่เป็นธรรมเป็นภาพที่ยังแจ่มชัดอยู่ในใจเสมอ

หลับให้สบายนะเพื่อน เพื่อนๆ และน้องๆ นักพัฒนายังสานฝันสร้างสรรค์สังคมที่เป็นธรรมตามอุดมการณ์ของสุย ขอสุยจงไปสู่ดินแดนสุคติภพครับ

ขอคารวะอาลัย
ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

คิดถึงสุข

จะเด็จ เชาวน์วิไล

พี่สุขเป็นรุ่นพี่ที่ มศว ประสานมิตร คณะสังคมศาสตร์ เอกประวัติศาสตร์ และมีบทบาทสำคัญในบุกเบิกกิจกรรมนักศึกษาที่ มศว ประสานมิตรช่วงหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ช่วงผมเข้ามา พี่เขาได้จบไปแล้ว แต่ยังเข้ามาคุยกับน้องๆ เรื่องกิจกรรมทางสังคม ที่พี่สุขไปทำงานเป็นอาสาสมัคร ของโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม รุ่น ๑ ให้พวกเราฟัง และช่วงหลังก็มี พี่บุญยืน คงเพรชศักดิ์ พี่โกวิทย์ กุลสุวรรณ พี่ธีรพล เข้ามาเป็นอาสาสมัครตามมาในรุ่น ๒ รุ่น ๓ เป็นต้นแบบให้น้องๆได้เรียนรู้ว่ามีงานทางสังคมให้คนรุ่นใหม่ไปทำได้ ผม และสันต์จึงตัดสินใจเข้ามาเป็นอาสาสมัครของโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม

ผมมาเจอพี่สุขอีกที่ช่วงมาเป็นผู้ประสานงานมูลนิธิเพื่อนหญิงอยู่ช่วงหนึ่ง และผมเองก็ทำงานอยู่ที่นี่ บุคคลิกพี่คงเหมือนที่ทุกคนเห็น คือใจเย็นสนับสนุนคนยากคนจนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ไม่ค่อยเห็นแกโกรธเท่าไหร่ ช่วงมาอยู่ที่เพื่อนหญิง พี่สุขมารับผิดชอบเรื่องประชุมสตรีโลกที่ปักกิ่งมีผู้หญิงรากหญ้าจากหลายๆ ประเด็นไปร่วมประชุม เช่นเรื่องแรงงานหญิง สิ่งแวดล้อม สุขภาพ ความรุนแรงต่อผู้หญิง การเมืองท้องถิ่น ไปปักกิ่งกันเกือบห้าสิบคน

หลังจากพี่สุขออกจากเพื่อนหญิง ผมก็เจอกันเป็นช่วงๆ ในงานผู้หญิงและประเด็นความไม่ธรรมทางสังคม เมื่อไม่นานนี้ก็เจอพี่สุขมารับผิดชอบช่วยงานวิจัยเรื่องงานเคลื่อนไหวของขบวนผู้หญิง พี่สุขมีส่วนสำคัญในงานผู้หญิงมากครับ และงานพัฒนาสังคมเรื่องความไม่เป็นธรรมมาตลอด

รู้สึกตกใจครับที่ทราบข่าวเรื่องพี่สุขช่วงเช้า ขอให้พี่สุขไปสู่สุคตินะครับ สิ่งที่พี่สุขทำงานไว้เป็นแบบอย่างให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และเป็นแบบอย่างอุดมคติในการทำงานทางสังคมให้กับคนรุ่นใหม่ครับ

จะเด็จ เชาวน์วิไล

รวมจากพี่ น้อง กลุ่มกิจกรรมประสานมิตร

พี่ที่น่ารัก และใจดี เราไม่เคยเห็นพี่สุยโกรธเลย มีแต่รอยยิ้ม ความหวังดีให้คนอื่นขอให้พี่ ไปสู่ภพภูมิที่ดี มีความสงบสุขนะค่ะ RIP

แว่น ธารทิพย์ น้องคณะมนุษย์

....

อาลัยรัก พี่สุย พี่ที่แสนดี ด้วยอุบัติเหตุ..ขอจงไปสู่ภพภูมิที่ดีนะคะ

ตุ้ม จินตนา น้องคณะศึกษาศาสตร์

....

ด้วยรักและอาลัยพี่สาวนักกิจกรรมคนกล้า....ขอให้พี่เดินทางสู่สรวงสวรรค์

นิด รวยรินทร์ น้องคณะมนุษยศาสตร์

....

คนดีๆ มักจากไปเร็วเกิน

ด้วยอาลัยรักพี่สุย พี่ที่แสนดี ขอดวงวิญญาณพี่
ได้ไปสู่ภพภูมิที่ดีด้วยเทอญ
หัวโต วิรัตน์ น้องคณะวิทยาศาสตร์

....

พี่สุยเป็นพี่ที่ผมคุ้นเคยมากแม้จบมาแล้วยังคงได้ร่วมทำงานเพื่อสังคม ในหลายๆจุด ขอความดีที่พี่ทำไว้ส่งผลให้พี่ไปสู่ดินแดนภพภูมิที่ดีๆยิ่งขึ้นไปครับ

บ็อบบี้ ปรัชญา น้องคณะมนุษย์ศาสตร์

....

สุย ปุ๊ย อี้ อ้อย น้อย เหมา เหรียญ คือก๊วนสาวๆ คนองค์การ จะเห็นได้ว่าสุยเป็นหัวหน้าทีม จากวันนั้นจนวาระสุดท้ายของสุย สุยทำหน้าที่อย่างมุ่งมั่น ตั้งใจและใฝ่ฝันอยากเห็นสังคมที่ดีงาม หลับเธอเพื่อน ที่เหลือเป็นไม้ผลัดที่ต้องส่งต่อสู่รุ่นถัดไปแล้ว สู่สุขคตินะเพื่อนรัก

“เหมา เพื่อนสุย

....

พี่สุยน่าจะเป็นรุ่นพี่คนแรกในมหาลัยที่เราได้รู้จัก และได้มีโอกาสร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วย ตลอดช่วงที่ยังอยู่รั้วมหาลัยเดียวกัน ในฐานะสหายร่วมอุดมการณ์ และพี่สาวที่แสนดี

เมื่อเรียนจบแล้วแต่ละคนก็แยกย้ายกันไปตามวิถี ไม่ได้ติดต่อกันเลย รู้แต่ว่าพี่สุยไปทำงาน NGO

หลายปีก่อน ได้เจอพี่สุยที่เซ็นทรัลรัตนาธิเบศร์ และเจอกันอีกครั้งที่ มธ งานครบรอบ ๔๐ ปี ๑๔ ตุลา

นานๆ ครั้งได้เจอกันที มาช่วง ๒-๓ ปีนี้ ที่เจอกันบ่อย ด้วยมีกิจกรรมเพื่อสุขภาพและเตรียมตัวสู่วัยเกษียณร่วมกัน

พี่สุยเป็นตัวเชื่อมโยงพวกเรากับแหล่งเรียนรู้ต่างๆ พาไปทุ่งกระเจียวที่แปดริ้ว และศูนย์เกษตรอินทรีย์ปลอดสาร

และเมื่อมีกิจกรรม/การอบรมดีๆ ก็คอยมาส่งข่าว ชักชวนกันไป

กะว่าเราจะแก่ไปด้วยกันอย่างมีความสุข ไม่หงอยเหงา และมีสุขภาพดี ได้กินผักอินทรีย์ กินอาหารปลอดสาร ฝึกจิตฝึกลมปราน ร่วมเสวนาประสาคนคุ้นเคย

แต่จู่ๆ สายๆ วันนี้ ได้รับโทรศัพท์จากเพื่อนตุ้ม Chintana Poonyasiri ให้ช่วยเช็คข่าวพี่สุข ใจหาย จุก เมื่อรู้ว่าพี่จากไปจริงๆ

พี่มาจากพวกเราไป ไปแบบไม่ร่ำไม่ลา ต่อไปจะไม่ได้ยินเสียงหัวเราะแบบคนอารมณ์ดีและอบอุ่นของพี่อีกแล้ว ไม่ได้ฟังแง่คิดมุมมองที่กว้างไกลและรอบคอบของพี่ เพื่อนพ้องในวงการ ngo ต่างเสียดายบุคลากรที่ทรงคุณค่า พวกเราก็แสนเสียดายพี่สาวที่น่ารักและแสนดีของน้องๆ

แต่พี่ไม่ต้องห่วงกังวลอะไรแล้ว ภารกิจทั้งหลายแหล่ แม้ยังไม่จบ สังคมอันงดงามที่พี่อยากเห็นยังไม่เป็นจริง..ช่างมันเถอะ ให้เป็นหน้าที่ของคนที่ยังอยู่นะ

หลับให้สบายนะพี่
แสนเสียดายและอาลัยรักยิ่ง
เล็ก
๕ เมษายน ๒๕๖๑

คิดถึงสุย

วิฑูรย์ ปัญญากุล

ผมจำไม่ได้ว่า ได้เจอกับพี่สุยเมื่อไหร่ เพราะน่าจะนานกว่า ๒๕ ปี แต่ครั้งสุดท้ายที่พบกัน ก็คือกลางเดือนมีนาคมปีที่แล้วในการประชุมเรื่องเกี่ยวกับผลกระทบของโรงไฟฟ้าถ่านหิน ฉะเชิงเทรา

การพบกันครั้งนั้น พี่สุยก็ให้ผมช่วยเขียนบทความเรื่องเกษตรกรอินทรีย์และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อจะไปจัดทำเป็นรายงาน/หนังสือ

การจากไปอย่างกระทันหันของพี่ ทำให้พวกเราเศร้าใจ แต่ก็เหมือนสิ่งเตือนใจว่า ชีวิตก็คือความไม่แน่นอน การลงมือทำความดีเพื่อสังคมไม่อาจรอ เพราะอย่างน้อย เราก็ได้ฝาก “ความดี” ให้กับเพื่อนๆ น้องๆ ได้รำลึกถึง

ด้วยความอาลัยรัก
วิฑูรย์ ปัญญากุล
๗ เมษายน ๖๑
เวียงจันทร์

เปรมฤดี ดาวเรือง

ได้เข้าร่วมรดน้ำพี่สุข ราณี หัสสรังสีวันนี้ที่ศูนย์แพทย์โรงพยาบาลธรรมศาสตร์ รังสิต ข่าวพี่สุขเสียชีวิตจากการพลัดตกขณะตัดกิ่งไม้ที่บ้านอยู่ในความคิดตลอดวานนี้

แม้ไม่ได้ทำงานใกล้ชิดกับพี่สุขนัก แต่ก็ได้เห็นพี่สุขมานาน คงนานนับเท่ากับช่วงเวลาของการประจำอยู่ที่กรุงเทพก็คงว่าได้ พี่สุขเป็นคนเรียบๆ หรือเป็นคนในลักษณะที่พอจะนึกออกว่าถนัดการสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง แต่เมื่อใดที่ได้ฟังการจาระไนแผนการอันบรรเจิดที่เรามักมีอยู่ในหัว พี่สุขก็จะกระตือรือร้นตื่นเต้นไปด้วยเสมอ

รอยยิ้มและมิตรภาพที่เราได้จากพี่สุข เป็นสิ่งที่สม่ำเสมอจนไม่ต้องคาดหวัง และจนบางครั้ง ก็ทำให้เราลืมคิดถึงคนอย่างพี่สุขไป วันนี้พี่สุขทำให้ระลึกขึ้นได้ว่า เรายังมีพี่ๆ เพื่อนๆ แบบพี่สุขอยู่อีกหลายต่อหลายคน โดยเฉพาะที่เป็นผู้หญิง ผู้ที่พร้อมจะฟังและยินดี ผู้ที่ให้ความสนับสนุน ความเชื่อมั่น และเป็นผู้ที่บางครั้งอาจจะไม่รู้ตัวว่า ความรักและความอบอุ่นที่พวกเธอมีนั้น มีคุณค่าเพียงใดต่อการสร้างสรรค์สังคม

เท่าที่ทราบ พี่สุขเป็นคนโสดอยู่ตัวคนเดียว และทำเราแปลกใจเมื่อทราบว่าเธอมีอายุถึง ๖๑ ปีแล้ว ความกระตือรือร้น รอยยิ้ม และอาจเป็นความโสดนั่นเอง ที่ทำให้พี่สุขดูอ่อนกว่าวัยมาก วันนี้เป็นการรดน้ำอำลาที่เห็นรอยน้ำตามากที่สุดงานหนึ่ง ในช่วงสุดท้ายก่อนนาทีของอุบัติเหตุอันเศร้าสลด มีคนบอกว่าพี่สุขกำลังเก็บดอกเข็ม

วันนี้เตรียมดอกเข็มไปไหว้พี่สุขด้วยความรัก และด้วยจิตอธิษฐานว่าขอให้พี่สุขของเรา ได้รับแต่แสงแห่งความสุขและความสว่างในสัมปรายภพด้วยเทอญ

เปรมฤดี ดาวเรือง

คิดถึงสุย

โชคชัย วงษ์ตานี

ครั้งหนึ่งในอดีตที่ผมและเพื่อนนักวิชาการมุสลิมทั้งรุ่นใหม่และรุ่นใหญ่เคยได้รับการเกื้อกูล ด้วยมิตรภาพที่ดีงามในการผลิตงานทางวิชาการ สนับสนุนการศึกษาค้นคว้า ทำให้ได้มีโอกาสรับฟังข้อคิดเห็นจาก ศ.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ในประเด็น "มุสลิมไทยกับโลกสมัยใหม่" และคำเสนอแนะจากนักวิชาการท่านอื่นๆ

ในภารกิจที่มีทั้ง การเรียนรู้ การระดมความคิด การประชุมแลกเปลี่ยนถกเถียง นำเสนอจนมีตำราเล่มสำคัญเกี่ยวกับ "อิสลาม/มุสลิมกับความเป็นสมัยใหม่" ถึง ๒ เล่ม (ตามภาพประกอบ) ที่ได้ออกเผยแพร่สู่แวดวงวิชาการไทย

พี่สุยให้การช่วยเหลือทุกด้าน ตั้งแต่ตั้งต้น ระดมความคิด สนับสนุนในทุกด้าน โดยการรวบรวมนักวิชาการจากหลากหลายมหาวิทยาลัยทั้งส่วนกลางและภาคใต้ พี่สุยประสานที่ด้านอย่างละเอียด เอาใจใส่แม้กระทั่งถามความเห็นต่อผู้เข้าร่วมโครงการตั้งแต่แรกเริ่มว่า "รับได้ไหมหากงานวิจัยต้องใช้งบที่มาจากภาษีเหล้าและบุหรี่" (จากกองทุนหนึ่ง) เมื่อผมและอีกหลายคนตอบว่าไม่สบายใจหากต้องใช้งบดังกล่าวมาทำงานวิจัยในโครงการนี้ พี่สุยก็พยายามหาแหล่งทุนอื่นๆ มาใช้ในการดำเนินโครงการจนสำเร็จ

เมื่องานศึกษาและเขียนแล้วเสร็จ พี่สุยยังพยายามต่อด้วยการหางบมาช่วยจัดพิมพ์หนังสือจนสามารถนำเผยแพร่สู่สังคมทั้งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้คนในสังคมไทยโดยร่วมในการพยายามทำความเข้าใจอิสลามและความคิดของมุสลิมในสังคมไทย อีกทั้งหนังสือทั้งสองเล่มยังเป็นประโยชน์

ต่อนักศึกษามุสลิมและผู้อ่านในการเข้าใจหลักการ ตัวบทในอิสลามและมุสลิมในบริบทโลกและบริบทไทย-ปาตานีในมุมที่กว้างและลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น

ผมขอขอบคุณพี่สุยมากครับ ขอบคุณพระผู้เป็นเจ้าที่ทรงกำหนดให้เราได้ทำงานร่วมกัน ส่งพี่มาเกื้อกูลและยกระดับแวดวงวิชาการมุสลิม แม้การทำงานร่วมกันจะเป็นเพียงช่วงหนึ่งของชีวิตก็ตาม

ขอแสดงความเสียใจต่อครอบครัวพี่สุ่ยด้วยครับ

ขอพระผู้เป็นเจ้าทรงเมตตาพี่สุ่ยครับ

พี่สุยเป็นนักวิชาการพุทธที่ใจกว้างและใจดีต่อมุสลิมไทย/ปาตานีมากครับ

โชคชัย วงษ์ตานี

ฐิตินบ โกมลนิมิ

แม้การตายคือปลายทางที่ทุกคนหนีไม่พ้น แต่การจากไปของ ‘พี่สุย”: ราณี หัสสรังสี พาใจเราหาย หายใจติดขัด ต้องใช้มือนวดหัวใจอยู่เป็นระยะ และหายใจลึกๆ หลายครั้ง มึนงงไปหมด

ความทรงจำครั้งสุดท้าย การเจอกันหลายเดือนก่อน หลังการเสียชีวิตของ “อ.เมตตา กูนิง” พี่มีน้ำใจถามถึงภาระงานที่ค้างและอยากช่วยสานต่อในอนาคต เพราะพี่สุยเป็นแกนกลางในการประสานพี่ ๆ นักสตรีนิยมในประเทศไทยได้ทุกกลุ่ม ไม่ว่าใครจะขัดแย้งกันอย่างไร พี่ก้าวข้ามสิ่งนั้นเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการทบทวนแผนปฏิบัติการปฏิญญาปักกิ่งในรอบ ๒๐ ปี จนลุล่วงอย่างดี

ไม่ว่ากี่ครั้งที่เจอกัน ก็ยืนยันหนักแน่นอยากให้พี่มาเป็นหัวเรือริเริ่มจัดประชุม 3 เรื่อง ดึงพลังเครือข่ายผู้หญิงต่าง ๆ มาร่วมเรียนรู้จริงจังถึงสถานการณ์ “ผู้หญิงในสถานการณ์ความขัดแย้งด้วยอาวุธถึงตาย” (Woman in arms conflict) หนึ่งในประเด็นสำคัญของปฏิญญาปักกิ่งที่ประเทศไทยแทบไม่เคยส่งรายงานให้ UN ทราบเลย

การประชุม ๓ เรื่องที่ชวนพี่มานานและพี่พยายามช่วยให้เกิดขึ้นคือ

(๑) ประชุมวิชาการผู้หญิงในสถานการณ์ความขัดแย้งชายแดนใต้: เรารู้ว่าช่วงหลังมีคนสร้างความรู้ประเด็นนี้มาก แต่กระจัดกระจาย หากได้มีการรวบรวมจะช่วยเสริมพลังขบวนการ/เครือข่ายผู้หญิงในพื้นที่ได้อย่างหนักแน่นขึ้น

(๒) การประชุมทบทวนสถานการณ์เยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงชายแดนใต้ เพื่อยกระดับให้งานเยียวยาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

(3) การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์ "คนในอนาคตชายแดนใต้" สืบเนื่องจากฐานข้อมูลของอ.เมตตา ศวชต. บ่งชี้ว่า ผู้ชายเจ็บ ตาย พิการ เป็นผู้ต้องหาคดีความมั่นคง ส่งผลต่อเนื่องเกิดวิกฤตแม่หม้าย เด็กกำพร้า บทบาทชายหญิงในพื้นที่เปลี่ยนไปอย่างมาก ฯลฯ

พี่บอกให้แจงดูแลสุขภาพจะได้ทำงานทั้งหมดนี้ด้วยกัน. พี่จะช่วยต่อเจตนารมณ์ของอ.เมตตาให้ ซึ่งเป็นเรื่องต้องทำอย่างต่อเนื่อง พี่มาคลิกไลค์ให้กำลังใจแจงเกือบทุกโพสต์ ห่วงใยแจงเสมอ ถามอยู่เรื่อยว่าเอาสตางค์ที่ไหนทำงาน

การจากไปของพี่สามคน ตั้งแต่ (๑) พี่แจ๋ - จิราพร บุนนาค (๒) พี่จี๊ด - เมตตา กูนิง และพี่สุย มันทำให้คนรุ่นกลาง ๆ ขอบนอกของชายแดนใต้อยู่ในสนามงานยากลำบากยิ่งขึ้น

ช็อค - น้ำตาไหล

ใจปลิวหายไปเลย

แจงนึกไม่ออกจริงๆ ต่อไปงานในอนาคตจะเดินไปคุยกับใครได้อีก พี่ ๆ ทิ้งแจงกันหมดเลย ฮือๆ

แต่พี่ทำงานมาเยอะแล้ว

พักผ่อนสู่สุขคตินะค่ะ

อาลัยรัก

ฐิตินบ โกมลนิมิ

คิดถึงสุข

สิวินีย์ สวัสดิ์อารีย์

เป็นบุคคลหนึ่งที่ฉันจะจดจำเสมอไป

รู้จักพี่สุยมาตั้งแต่เริ่มทำงานที่กรุงเทพ ในฐานะนักวิทยาศาสตร์รุ่นใหม่ที่พูดภาษาแปลก พี่สุยให้ความเอ็นดูและการสนับสนุนเงียบๆ มาตลอด มีข่าวคราวอะไรน่าสนใจพี่สุยก็มักจะส่งให้ได้ทราบไปด้วย มีประเด็นอะไรที่สนใจ พี่สุยก็มักจะหาวงคุยให้ และพี่สุยไม่เคยที่จะไม่มาให้กำลังใจ

หลายๆ ครั้งในช่วงหลังเวลาได้พบพี่สุยตามงานต่างๆ ก็จะรู้สึกเหมือนได้เจอผู้ใหญ่ คนที่เราเชื่อว่าเขาจะโอบประคองเราในวันที่เราเซล้ม คนที่มอบความเชื่อมั่นและความไว้วางใจให้เรา เคยบอกพี่สุยแกมหัวเราะว่า ถ้าพี่สุยยังมางานของวงล้ออยู่ แสดงว่าเราเดินมาไม่ผิดทาง อย่างน้อยเราก็เลือกถูกข้าง คือเลือกข้างที่เสียเปรียบ

สู่สุขคติค่ะ
สิวินีย์ สวัสดิ์อารีย์

คิดถึงสุข

งามศุกร์ รัตนเสถียร

#แด่ความตายที่ไม่ได้จูบลา

ชั่วโมงกว่าๆ ที่ข้าพเจ้าวิ่งในเช้าวันนี้ ข้าพเจ้าครุ่นคิดอยู่กับเรื่อง "ความตายที่ไม่ได้กล่าวลาคนรัก" ซึ่งเกิดขึ้นกับคนใกล้ตัวไม่ว่าจะเป็นพ่อ/เพื่อนสนิท* และผู้คนอีกมากมายทั้งมีชื่อเสียงและไม่มีชื่อเสียง ทั้งรูปแบบการตายที่ต่างกันไป (หัวใจล้มเหลว อุบัติเหตุ ถูกบังคับให้หายตัว วิสามัญ และอื่นๆ)

เมื่อวานนี้การจากไปของ "พี่สุย/ราณี" นับเป็นการสูญเสียครั้งสำคัญในแวดวงคนทำงานด้านสังคม แม้การจากไปของ "เธอ" จะนำความเศร้ามาให้กับคนที่รู้จัก แต่ข้าพเจ้าก็คิดว่า เราทั้งหลายที่ยังจะต้องอยู่ต่อไป น่าจะได้เรียนรู้ว่า เราจะสัมพันธ์กับผู้คนอย่างไร เพราะความตายแม้จะเป็นของเที่ยงแท้แน่นอน แต่มันก็ไม่สามารถบอกได้ว่า เราต่างจะจากกันเมื่อไร

ข้าพเจ้าร่วมงานกับ "เธอ" ครั้งแรกในการทำหนังสือ "ฝนกลางไฟ" ที่เขียนถึงเรื่องราวของผู้หญิงที่เข้าไปเกี่ยวข้อง/อยู่ในความขัดแย้งรุนแรงที่จชต.

ขอไว้อาลัยแก่การจากไปของ "เธอ" และคนอื่นๆที่ไม่ได้กล่าวลาคนรัก

ลาก่อนพี่สุย
งามศุกร์ รัตนเสถียร

ณัฐกา สงวนวงษ์

พี่สุขจากไปอย่างรวดเร็วและกระทันหันมาก จนเราช็อค...

เจอกันแบบจริงจังครั้งสุดท้ายตอนที่พี่สุขนัดกินข้าวที่บ้านช่วงก่อนปีใหม่ ปี ๒๕๖๐ โชคดีมีใครบางคนถ่ายภาพตอนเรานั่งล้อมวงกินข้าวกันอยู่หน้าบ้าน เป็นภาพที่ยิ้มแย้มเต็มไปด้วยความสุข ที่นานๆ จะได้รวมตัวกันพร้อมหน้า สำหรับทีมทำงานเล็กๆที่เคยร่วมงานกับพี่สุขในนาม "คณะทำงานวาระทางสังคม" สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ หลายรุ่น คงไม่มีใครคิดว่านั่นจะเป็นภาพร่วมกันครั้งสุดท้าย

จริงๆ ภาพก่อนหน้านี้อีกนิดคือภาพพี่สุขมาร่วมในงานแต่งงานของเรา ตอนปลายปี ๒๕๕๙ ตอนนั้นเรายังคิดในใจว่าจะให้พี่สุขมารับไหว้ด้วยในฐานะผู้ใหญ่ เพราะพี่สุขนับเป็นผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดนับถือ นับว่าเป็นแม่ได้ และพี่สุขก็ให้ความรักและไว้วางใจกับเรามากเสมอ

ทุกคนคงจดจำพี่สุขด้วยภาพความมุ่งมั่น ตั้งใจจริง เกาะติดประเด็นการทำงานเพื่อความเป็นธรรมในสังคม ผ่านประเด็นสำคัญๆ หลายเรื่อง ที่เคยมาทำงานกับพี่สุขตั้งแต่ ๑๐ ปีก่อนก็เป็นเรื่อง ๓ จังหวัดชายแดนใต้ ช่วงหลังๆ พี่สุขสนใจเรื่องสวัสดิการสังคม "การสร้างสังคมแห่งการห่วงใยและแบ่งปัน" (Caring and Sharing Society) โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเล็กที่พี่สุขเข้าไปมีส่วนในการผลักดันเรื่องเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็ก ยังมีเรื่องการจัดการทรัพยากรบนฐานคิด "สิทธิของแม่ธรณี" (The Rights of Mother Earth) รวมทั้งการทำงานเชิงประเด็นกับกลุ่มประชากรต่างๆ อย่างแข็งขัน เช่นประเด็นแรงงาน ผู้หญิง เกษตรยั่งยืน การจัดการทรัพยากร ฯลฯ และดูเหมือนพี่สุขจะมีกลุ่มที่ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการเตรียม

เผชิญความตายอย่างสงบในช่วงหลังๆ และไม่กี่เดือนมานี้พี่สุยก็ยังชวนว่ามาทำจิตอาสาเด็กเล็กกัน...

แม้ในวัยเกษียณแล้ว แต่ไฟในการทำงานของพี่สุยยังคงลุกโชน ตั้งแต่ที่เห็นพี่สุยมาถึงตอนนี้ ก็รู้สึกสัมผัสได้ถึงจิตวิญญาณของคนทำงานเพื่อสังคม ที่พยายามจะยกระดับขับเคลื่อนงานวิชาการไปพร้อมกัน จนนำไปสู่การผลักดันนโยบาย ...พี่สุยทำงานแบบไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย และช่วงหลังๆพี่สุยมีความตั้งใจจะถ่ายทอดสิ่งต่างๆให้คนรุ่นใหม่ๆได้ช่วยสานต่อ

พี่สุยน่าจะเป็นคนทำงานสังคมที่เปี่ยมพลัง ตัวเป็นๆ ที่เรารู้สึกว่าใกล้ชิดมากที่สุด ในการเป็นพี่ เป็นหัวหน้างาน เราคิดว่าพี่สุยเป็นคนจิตใจดี แต่มีความจริงจัง เข้มงวด เรารู้สึกได้ถึง “การใช้ชีวิตเป็นพยานถึงความรัก” ในตัวพี่สุย เป็นความรักต่อเพื่อนมนุษย์และสังคมส่วนรวม

แม้วันนี้ร่างกายของพี่สุยจะพักผ่อนไปแล้ว แต่พลังและจิตวิญญาณในการทำงานของพี่ที่ได้ทำให้เห็นเป็นแบบอย่างมาตลอดหลายปี คงได้สร้างเมล็ดพันธุ์ดีไว้ให้กับสังคมให้เติบโตต่อไป และคงมีเมล็ดพันธุ์เล็กๆ นั้นเติบโตในชีวิตเราด้วยเช่นกัน

.....จะขอจดจำพลัง ความมุ่งมั่น แรงบันดาลใจอันเปี่ยมล้น ที่จะทำงานเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม

.....จะน้อมนำแบบอย่างที่ดีในการทำงานเพื่อส่วนร่วมไว้เตือนใจตัวเองเสมอ

......และขอบคุณพี่สุยที่เปิดโลกการทำงานด้านสังคมที่กว้างขวางมากขึ้นให้

.....ขอบคุณที่ได้ให้ความรักและความไว้วางใจตลอดมา

พี่สุยเคยตั้งใจว่าอยากสร้างนักวิชาการด้านความเป็นธรรมในสังคม และนับเราเป็นหนึ่งในผลผลิตนั้น ในเรื่องนี้ตั้งใจว่าจะพยายามเป็น อย่างน้อยให้มีกรอบความเป็นธรรมทางสังคมอยู่ในหัวเสมอในการทำงานทุกอย่าง และเมื่อได้ทำงานทุกครั้งก็คงจะคิดถึงพี่เสมอ

ไม่มีโอกาสได้กล่าวคำลา
..หวังว่าโอกาสหน้า คงได้เจอกันอีกนะคะ.....
ขอให้จิตวิญญาณของพี่เดินทางต่อไปอย่างดี
ไปสู่ภพภูมิที่สงบสันติสุข
ดังที่พี่ได้พยายามสร้างสรรค์ในสังคมนี้
พักผ่อนอย่างเป็นสุขตลอดไป

ด้วยความรัก เคารพ และอาลัยอย่างสุดซึ้ง
ณัฐกา สงวนวงษ์
๕ เมษายน ๒๕๖๑

คิดถึงสุย

ปกรณ์ เลิศเสถียรชัย

โพสต์เฟซบุคสุดท้ายของพี่สุย คือ แชร์โพสต์ที่ผมอวดว่าได้มาดำเนินรายการ การแนะนำหนังสือ รัฐพัฒนาการ

การเสวนานี้ริเริ่มโดย พี่สุย อ.ฉันทนา อ.นพ และผม โดยที่ไม่รู้ว่านั่นคือครั้งสุดท้ายที่จะได้เจอหน้าพี่สุยแล้ว

การเสวนาครั้งนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่พี่สุยอยากให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเรื่องสวัสดิการอย่างต่อเนื่อง ก่อนหน้านี้ผมเคยไปดำเนินรายการเรื่องสวัสดิการพื้นฐานให้พี่สุยหนหนึ่งแล้ว และผมก็เคยได้ปรึกษาพี่สุยสำหรับการจัดวงเสวนา รัฐสวัสดิการสแกนดิเนเวียสร้างด้วยคุณค่าแบบใด เราได้คุยกันต่อว่าอยากจัดฉายสารคดี Olof Palme นายกรัฐมนตรีสวีเดนในช่วงรัฐสวัสดิการรุ่งเรืองมากสุด ซึ่งท่านก็เป็นนักการเมืองน้ำดีที่จากไปก่อนเวลาอันควร

ต่อเรื่องสวัสดิการนั้น พี่สุยระลึกถึงอุดมการณ์ของ อ.ป๋วย อยู่เสมอ และอยากจะให้เกิดการไตร่ตรองใหม่อย่างทันยุค ด้วยพลังคิดพลังใจของคนรุ่นใหม่เอง

ในภาคปฏิบัติ พี่สุยเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดเงินอุดหนุนเลี้ยงดูเด็กเล็ก เราได้คุยกันต่อว่านี่เป็นเพียงจุดเริ่มต้น เรื่องที่น่าทำต่อคือเรื่องเวลาพื้นฐาน เวลาคุณภาพที่ครอบครัวและสังคมให้แก่เด็กได้ นโยบายต้องเกื้อหนุนให้เกิดการใช้เวลาเช่นนี้ น่าเสียดายที่เราไม่ได้พี่สุยขับเคลื่อนเรื่องนี้แล้ว

งานปิดทองหลังพระก็มีอย่าง รายงาน อนาคตที่เราต้องการ ที่รวบรวมความต้องการของคนชายขอบต่อการพัฒนา ซึ่งส่งต่อไปยังสหประชาชาติ เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการกำหนด Social Development Goals ผมได้มีช่วยพี่สุยทำเรื่องนี้ และเรายินดีร่วมกันที่เป็นฐานหนึ่งของการขับเคลื่อน SDGs ในสังคมไทย

ยังมีเรื่องฐานทรัพยากร สังคมแห่งการเกื้อกูลและแบ่งปัน แม่พระธรณี สตรีนิยมในสังคมพหุลักษณ์ ฯลฯ เหล่านี้อีก ที่พี่สุยใส่ใจขับเคลื่อนและทำให้เป็นจริง ซึ่งทำด้วยความทุกข์ร้อนร่วม แม้บางครั้งจะมีปัญหาในการจัดการบ้าง แต่พี่สุยก็ใจเย็นพอที่จะร่วมเรียนรู้และให้อภัยกันและกัน

คงไม่ต้องเอ่ยถึงงาน social watch อีกแล้ว ที่ทำให้พี่สุยเป็นที่รู้จักและได้สานเครือข่ายภาคประชาสังคมทุกปี และได้แลกเปลี่ยนนำเสนอในระดับโลก ซึ่งผมก็เคยติดตามพี่สุยไปด้วยหนหนึ่ง กระนั้นก็มีด้านของสัจจะแห่งชีวิตและความงามที่พี่สุยมอบใจเอาไว้ด้วย หนังสือบันทึกทางจิตวิญญาณและวรรณกรรม ก็เป็นที่สนใจของพี่สุยเสมอ ส่วนหนึ่งคือหนังสือที่ผมจัดทำและแนะนำ ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติของผมนัก

การเสวนาเรื่องรัฐพัฒนาการนั้นจบลงวันอังคารที่ ๓ เมษายนช่วงเช้าประมาณบ่ายสองกว่าเรายังคุยกันเรื่องรายงาน social watch ชิ้นต่อไป เราร่ำลากัน ไม่คิดว่านั่นคือครั้งสุดท้ายแล้ว

ปกรณ์ เลิศเสถียรชัย

ศยามล เจริญรัตน์

นั่งทำหนังสือเล่มนี้ไป ต้องอ่านของคนอื่นไป
แทบทุกคนบอกว่า “คิดถึง(พี่)สุข”
อยากบอกเหมือนกันว่า “คิดถึง”

ศยามล เจริญรัตน์

เครือข่ายสตรีพิการ

มรดกทางความคิดที่พี่สุยทิ้งไว้ ยิ่งใหญ่ ทรงคุณค่า และมีความหมายต่อแนวทางการวางนโยบายสาธารณะที่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของคนทุกคน ด้วยความอาลัยรัก

เครือข่ายสตรีพิการ

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ

คุณราณี หัสสรังสี (สุย)
(๑๕ มิถุนายน ๒๕๐๐ – ๕ เมษายน ๒๕๖๐)

คุณราณี หัสสรังสี (สุย) มีความผูกพันกับสถาบันวิจัยสังคม ตั้งแต่ครั้งสมัยเป็นอาสาสมัครโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม (คอส.) รุ่นที่ ๑ ในยุคที่ คอส. ยังตั้งอยู่ที่สถาบัน หลังจากไปทำงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่ง คุณราณีได้กลับมาทำงานกับ Focus on the Global South ที่สถาบันวิจัยสังคมอีกครั้ง ก่อนจะมีบทบาทในฐานะผู้ประสานงานคณะทำงานวาระทางสังคม (Social Agenda Working Group) ตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ จนกระทั่งเกษียณอายุอย่างเป็นทางการในปี ๒๕๖๐ อย่างไรก็ดี หลังจากเกษียณอายุ คุณราณีก็ยังคงทำหน้าที่ผู้ประสานงานอาวุโสของคณะทำงานวาระทางสังคม พยายามผลักดันการจัดทำรายงานสถานการณ์ทางสังคมประเทศไทย (Social Watch Thailand) อย่างต่อเนื่อง และยังคงแวะเวียนมาที่สถาบันวิจัยสังคม จนถึงวันสุดท้ายก่อนจะเสียชีวิต คุณราณีจึงถือเป็นสมาชิกในครอบครัวสถาบันวิจัยสังคมอย่างแท้จริง

ตลอดระยะเวลาที่ทำงานในฐานะผู้ประสานงานวาระทางสังคม คุณราณีผลักดันการจัดทำรายงานสถานการณ์ทางสังคม (ประเทศไทย) ในประเด็นต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ประเด็นที่คุณราณีให้ความสนใจอย่างต่อเนื่องเป็นเรื่องของสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คุณราณีมีบทบาทในการหนุนเสริมนักวิชาการรุ่นใหม่จำนวนมาก และผลิตชุดความรู้ในเรื่องสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หนังสือที่สำคัญได้แก่ ความรู้และความไม่รู้สามจังหวัดชายแดนใต้ ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ของไทย ฝนกลางไฟ: พลังชีวิต พลังใจ ห้าสิบเสียงจากผู้หญิงชายแดนใต้ และอิสลามกับโลกสมัยใหม่

เมื่อสถาบันได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการดำเนินงานโครงการพัฒนาความเป็นธรรมทางสังคมเพื่อสุขภาวะ (ระยะแรก) ในปี ๒๕๕๓-๒๕๕๕ ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติและสำนักงานการพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ (IHPP) คุณราณีได้ช่วยเป็นผู้ประสานงานโครงการ และสนับสนุนให้เกิดการรวบรวมองค์ความรู้ในการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นธรรมทางสังคมที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ www.social-agenda.org จำนวนมาก และต่อมาเมื่อสถาบันวิจัยสังคม ร่วมกับ สสส. ดำเนินงานโครงการความเป็นธรรมทางสังคมเพื่อสุขภาวะ (พ.ศ.๒๕๕๗-๒๕๕๘) ในระยะที่ ๒ คุณราณีรับเป็นผู้ประสานงานยุทธศาสตร์สานพลังภาคีเครือข่าย ในระหว่างการทำงานได้ผลักดันให้เกิดการสร้างเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมจำนวนมาก ผลงานสำคัญคือจัดทำรายงานสถานการณ์สังคมไทย ๒๕๕๙ ในชื่อเรื่อง สังคมสังเกต สังเกตสังคม ที่วางอยู่บนฐานแนวคิดที่สำคัญสามประการคือ สังคมแห่งการแบ่งปัน (caring and sharing society) สิทธิของแม่พระธรณี (mother earth) และการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) และที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือ การขับเคลื่อนนโยบายเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูบุตร ร่วมกับเครือข่ายในช่วงเดือนตุลาคม ๒๕๕๖-พฤษภาคม ๒๕๕๗ จนส่งผลให้รัฐบาลประกาศจ่ายเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดในครอบครัวยากจน เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘ โดยมอบเงินช่วยเหลือ จำนวน ๔๐๐ บาทต่อคนต่อเดือน เป็นเวลา ๑ ปี สำหรับเด็กที่เกิดระหว่างวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘-๓๐ กันยายน ๒๕๕๙

แม้จะสิ้นสุดโครงการในแผนงานไปแล้ว คุณราณียังให้ความสนใจเรื่องการขับเคลื่อนเพื่อเด็กและสตรีประเทศไทย งานที่เธอปรารภถึงเสมอๆ คือการเลี้ยงดูเด็กอ่อนเพื่อลดภาระของผู้หญิงในชุมชนเมือง และการเสริมพลังของผู้หญิงในขบวนการเพื่อสิ่งแวดล้อม ดังที่เราเห็นได้จากงานสุดท้ายของเธอในนาม สตรีนิเวศนิยม (Ecofeminism) กับความเคลื่อนไหวในสังคมไทย

ผลงานที่คุณราณีทำมาตลอดชีวิต ถือเป็นการวางรากฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ในนามของครอบครัวสถาบันวิจัยสังคม ผมขอแสดงความเสียใจอย่างยิ่งต่อการจากไปอย่างกะทันหันของคุณราณี และขอเป็นตัวแทนขอบพระคุณการทุ่มเทผลักดันการขับเคลื่อนผลงานเพื่อนำพาสังคมไทยไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรม แม้คุณราณีจะจากไป แต่ผลการทำงานของคุณราณีจะยังอยู่กับสังคมไทยตลอดไป

ด้วยจิตคารวะ
สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เครือข่ายสตรีและเยาวชน
คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย

ในนามคณะกรรมการสมานฉันท์ แรงงานไทย ฝ่ายสตรีและเยาวชน ขอแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้งกับการจากไปของ อาจารย์ราณี หัสสรังสี (พี่สุข) คณะทำงานวาระทางสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิยาลัย เนื่องจากอุบัติเหตุตกบันใด ที่บ้านพัก ในวันนี้ ๕ เมษายน ๒๕๖๑ ถือเป็นข่าวที่กระทันหันมาก

พี่สุขเป็นคนแรกที่ชวนไปเข้าร่วมงานเด็กและสตรี และขอให้เป็นตัวแทนด้านแรงงาน เพื่อสะท้อนปัญหาแรงงานสตรีที่ภาคงานบริการและอุตสาหกรรม ที่กำลังถูกผลกระทบการละเมิดสิทธิในรูปแบบต่างๆ โดยมีการทำข้อมูลเชิงวิเคราะห์ระบบในประเทศ และภาคพื้นเอเชียแปซิฟิค ที่เกี่ยวกับปัญหาสตรีและเด็ก รวมถึงร่วมโครงการเงินอุดหนุนเด็กเล็กถ้วนหน้าที่ทำในขณะนี้ทำงานร่วมกับ Unicef และมหาลัยต่างๆ

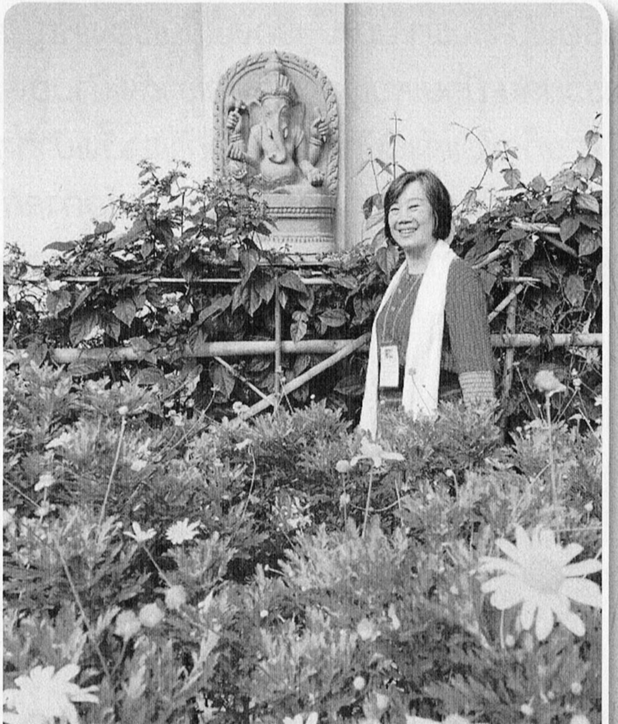
ความตั้งใจของพี่สุข ที่อยากเห็นคุณภาพเด็กและสตรีมีชีวิตที่ดีขึ้น พี่สุขพูดตลอดว่า เราอยากเห็นเด็กไทยที่เกิดมาพร้อมกับคุณภาพที่เค้าควรจะได้ ทุกคน

"เราตั้งเป้าที่คุณภาพชีวิตของเด็ก
คือสิ่งที่ทุกฝ่ายควรช่วยกันขับเคลื่อน"

ซึ่งเด็กเล็กเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งนี้ ไม่ใช่การมองแค่เรื่องเด็กเล็ก แต่เป็นการมองเรื่องการพัฒนาคนทั้งหมดของเรา เพราะพัฒนาการเด็กเล็กเกี่ยวข้องกับหลายเรื่อง

นี้เป็นเรื่องใหญ่และต้องมองร่วมกัน มีคนเคยพูดไว้ว่า ถ้าเราตั้งเป้ามองแค่แก้ปัญหา งานก็จะได้แค่แก้ปัญหาได้ แต่ถ้าเราตั้งเป้าที่คุณภาพชีวิตของเด็ก ก็จะทำได้มากกว่านั้น จึงเป็นโอกาสที่จะช่วยกันคิดทั้งยุทธศาสตร์และทิศทางการทำงานร่วมกัน" สิ่งที่มุ่งหวังและการทำเพื่อสังคมมาตลอดชีวิต คือคุณค่าที่หายากยิ่งนัก กับนักต่อสู้ของ พี่สุย ราณี หัสสรังสี ขอให้ดวงวิญญาณพี่ จงไปสู่สุขคติภูมิภพที่ดีตลอดไปค่ะ

ด้วยจิตคารวะ

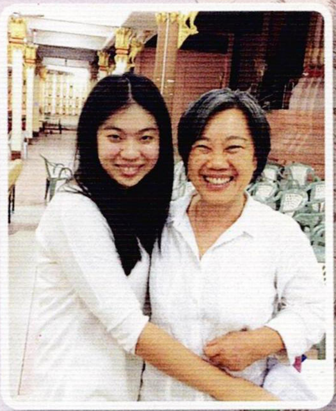
“ในฐานะเป็นทีมงานที่ทำงานเรื่องเงินอุดหนุนเด็กเล็กตั้งแต่ระยะที่ผ่านมา และครั้งนี้มาร่วมในส่วนงานวิชาการ เพื่อมาขับเคลื่อนเรื่องนี้ต่อ ซึ่งเด็กเล็กเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งนี้ ไม่ใช่การมองแค่เรื่องเด็กเล็ก แต่เป็นการมองเรื่องการพัฒนาคนทั้งหมดของเรา เพราะพัฒนาการเด็กเล็กเกี่ยวข้องกับหลายเรื่องไม่ใช่เฉพาะนมแม่ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่และต้องมองร่วมกัน มีคนเคยพูดไว้ว่า ถ้าเราตั้งเป้ามองแค่แก้ปัญหา งานก็จะได้แค่แก้ปัญหาได้ แต่ถ้าเราตั้งเป้าที่คุณภาพชีวิตของเด็ก ก็จะทำได้มากกว่านั้น จึงเป็นโอกาสที่จะช่วยกันคิดทั้งยุทธศาสตร์และทิศทางการทำงานร่วมกัน”

ราณี หัสสรังสี

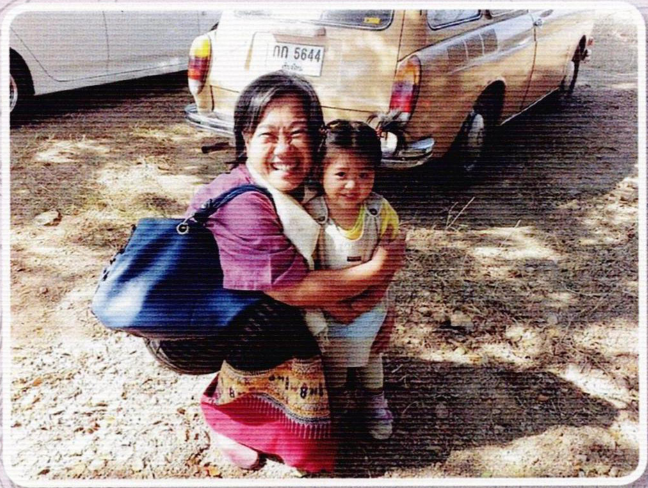
คณะทำงาน

สุนทรี เซ่งกิ่ง, จารุปภา วะสี, ชลนภา อนุกูล, ศยามล เจริญรัตน์, สริญญา กิตติเจริญกานต์ และผู้ไม่อาจเอ่ยนามทุกท่าน

“ราณี” กลางใจคน ท่ามหมองหม่นข้นขุ่น
เป็นหยาดพราวพิรุณ ดับร้อนให้ผ่อนคลาย
รบเป็นละเวงวัลลา เหล่าพาลาล้วนหนีหาย
ชาตินี้มิเสียดาย เป็นสหาย “สุย...ราณี”

ในการเดินทางทั่วประเทศ เราเห็นสปิริตคน
เห็นคนดี คนจริง เพราะเพื่อนนักพัฒนาในพื้นที่
ได้เลือกสรรคนที่เป็นผู้นำเพื่อให้เราไปคุย
งานมันก็เชื่อมต่อกัน ทั้งงานพื้นที่
งานพัฒนาชนบท และงานสนับสนุนการพัฒนา

ราณี หัสสรังสี

แก้คำผิด

หน้า๘ บรรทัด๑๗ ลบ วันดี (วรรณีหรือเปล่าคะ เพราะเพิ่งพูดถึงไป)

หน้า๑๐ บรรทัด๒๑ หลายมี แก้เป็น หลายคนมี

หน้า๑๓ บรรทัด๔ ไม่กัน แก้เป็น ไม่รักกัน

หน้า๑๖ บรรทัด๕ อาชานุภาพ แก้เป็น อาชานานุภาพ

หน้า๑๗ บรรทัด๑๔ พิสิษฐ์ แก้เป็น พิศิษฐ์

หน้า๒๒ บรทัด๒๑ มูลนิธิผู้หญิง แก้เป็น มูลนิธิเพื่อนหญิง

หน้า๒๓ บรทัด๒๔ มูลนิธิผู้หญิง แก้เป็น มูลนิธิเพื่อนหญิง

หน้า๒๙ บรรทัด๔ พี่ตี๋ แก้เป็น พี่ตี่

หน้า๔๔ บรรทัด๘ จิตวิญญาน แก้เป็น จิตวิญญาณ

หน้า๖๕ บรรทัด๑๒ บอกไม่ถุก แก้เป็น บอกไม่ถูก

หน้า๖๖ บรรทัด๖และ๑๕ อุดมการ แก้เป็น อุดมการณ์

หน้า๙๔ บรรทัด๕ ขอบคุณที แก้เป็น ขอบคุณที่

หน้า๙๕ บรรทัด๔ ลบ ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

หน้า๙๖ บรรทัด๑๑ อีกที่ แก้เป็น อีกที

หน้า๙๖ บรรทัด๑๙ ความไม่ธรรม แก้เป็น ความไม่เป็นธรรม

หน้า๙๘ บรรทัด๑ พี่สุย แก้เป็น พี่สุย

หน้า๙๘ บรรทัด๗ หลับเธอ แก้เป็น หลับเถอะ

หน้า๙๙ บรรทัด๔ ลมปราน แก้เป็น ลมปราณ

หน้า๑๐๒ บรรทัด๑๓และ๑๗ พี่สุย แก้เป็น พี่สุย

หน้า๑๐๓ บรรทัด๖และ๗ พี่สุย แก้เป็น พี่สุย

หน้า๑๐๕ บรรทัด๑๗ นะค่ะ แก้เป็น นะคะ